

ՆԱԽԻՐ ԶԱՐՅԱՆ

ՀԱՅԿԱՊԵՏԱԿԱՆ

891.99	356.8
2-39	Զարյան ծախք
Դրույան ծախք.	

11. VI	11. VI	258
—	—	5
29/5	—	352
—	—	109
—	—	20
—	—	10

891.99:
2-39

ՆԱՐՐ ԶԱՐՅԱՆ

ԴՅՈՒՑԱԶՆԱԳԻԲ

ՅԱՐԻՑԻՆՅԱՆ 1967 թ.

ՅԱՐԻՑԻՆՅԱՆ

ԴՐԱԳՆԵՐ

3568

A 27703

ԴԵՏԱԿԱՆ ԶՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ

1940

ՆԱԻՐԻ ՅԱՐՅԱՆ

Книга о богатырях

Армгиз, Ереван, 1940 г.

ՆՎԻՐՈՒՄ ԵՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ
ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍՏԱՏՄԱՆ—ՀԱՅ ԺՈՒՂՈՎՐԴԻ ՎԵՐԱԾՆՈՒԹՅԱՆ ՊԱՆԾԱԼԻ
ՔՍԱՆԱՄՅԱԿԻՆ՝

Հ Ե Ղ Ի Ն Ա Կ

անդադ ճեմում է ծովափին երգի արքան իմաստուն,
Հողին լեցուն երազներով,

Միտքը՝ պայծառ և արթուն:

Գիտեր ամեն հավեր լեզուն ու զազանի սիրտը փակ.

Չկար դադանիք նրան անհայտ՝

Երկրի վրա,

Ծովի տակ:

Դա մի ճընճողուկ տեսավ ամին,

Չարմանալի մի թռչուն.

Մըտնում է ծով ու դուրս դալով ավազի վրա թրփըրտում:

— Այ դու ճընճողուկ, ի՞նչ ես անում,—

Խոսեց արքան ժրպտալով,—

Դու կհոգնե՛ս՝ քո թևիկներն այդքան տրադ թափ տալով:

— Ուղում եմ ծովն այս կողմ բերել,—

Հընչեց հեղնոտ պատասխան,—

Տեսնեմ՝ ինչե՛ր կան հատակին, որ չէ տեսել դեռ արքան:

— Ինչքան անմիտ ես, ա՛յ թռչնիկ,—

Խնդաց պոետն իմաստուն,—

Ամեն անգամ քո թևերին երկու կաթիլ է նըստում.

Ինչպե՛ս պիտի տեղափոխես դու այս օվկիանոս անհատակ:

Թեևսցընսր բաղձա՞նք է դա, թե՛ սըբամիտ մի կատակ:

— Անմիտը դո՛ւ ես, ո՛րք սրբաւ,

Եվ սրնապարծ անասճման,

Որ քեզ թըլում է, թե դիտես ամեն զաղտնիքը բընության:
Անհուն մի ծո՛ւլ է տիեզերքն ու թո հողին՝ մի թըռչուն,
Եր ինձ նըման մըտնում է ծով,

Իր թևիկները թըրջում:

Քանի՞ դլուխ ունես ուսիդ,

Որ դիտենաս ամեն բան,

Որ ըստուես...

Եվ կըստաւոյի՞, արդյոք, անտակ մի օվկիան:—

Ասալ թըռչունը և թըռալ,

Անեւցա՛ւ անըստվեր,

Ինչպես մի քար թըռած Դալթի սլարսատիկից դեսլի վեր:
Երդիչը լուռ մընաց արին, հողին մըռայլ ու խըռով,
Իսկ դեմը ծովն է շառաչում հավերժական խոհերով:

Ահա կանդնած է հողմածուլի օվկիանի մոտ իմ հողին,

Բանաստեղծի նըման խիղախ

Ու սթափ՝ նըման ճընճողուկին:

Նայում եմ ես թո վեհ կյանքին,

Քո դործերի սլամաության,

Եվ ինձ թըլում է, թե իմ դեմ ծըլում է դու մի օվկիան:
Կանդնած եմ՝ ես ծովեղերքին՝ սըրտումըս դող ու կըրով:

Քանի՞ կաթիլ կառնեմ, արդյոք, ես իմ երդի թևերով:

Ես ո՞նց անցնեմ կաղնիների կախարդական մի անտառ,

Ինչպե՞ս, արդյոք, ես բարձրանամ Հիմալայի նըման սար...

Ես երջանիկ եմ, որ ապրում եմ, Առաջնորդ,

Քո դարում,

Ու ընկնյան թո սլատղամներն եմ երգելով կատարում,

Թըռիչքների թո մեծ դարում, Երբ ամեն ժամ ու վայրկյան
Հասնում են մեր սալառնակներն անհալասար բարձրության,

Շախըում խիղախ ու բեմբուի բերդերն անառ՝ նըվաճում,

Երբ հըրճվանքի միջուրինյան աղետոտաններն են աճում

Մեր լայնարձակ հայրենիքում,

Ուր իղճերով անեղեր

Թըռիչք ու փառք է երաղում ամեն մանուկ, ամեն ծեր:

Եվ ես ահա նստած երդի անձեռադործ ինքնաթիռ՝

Ուղում եմ խոլ հեռուն թըռչեմ՝ մըրբիկներին դիմադիր:

Հյուսել անմահ թո էստղեն...

Դըժվա՛ր է չատ,

Ուժից վե՛ր :

Պետք է լինել կամ Ֆիրզուսի, կամ նոր, կախարդ մի Հոմեր :
Ահա հասակը մանկական...

Քո արծաթաբայր,

Գորին,

Ուր լուսացալ աշիկներով դո՛ւ նայեցիր աշխարհին.
Տեսար՝ անհատ լեռան վերա արծիվն է սեղ սալառնում,
Խսի ներքեում հեռւմ է մարդը բեռան տակ ու մեռնում :
Ժողովրդի դարավոր վիշտը, զայրադին ոնց որ ծով,
Օրբեց օրոցդ և սընեց քեզ դառնահամ իր կաթով :
Թողիր անհոգ պատանություն,

կանաչ հովիտ

Ու անտառ

Եվ չող դաշտում հանդըստացող հընձվորներին մոռեցար.
Տեսար՝ հերոսն աշխատանքի՝ ծամում է չոր ցամաք հաց,
Եվ լեռներում ծո հայրենի՝ ցամառն ամպրոպ որոտաց :
Դու երգիկցիր՝

Սըրտումըդ լի դյուցազնական մի կորով՝
Փոխել աշխարհն իր անարդար, զաղանային կարգերով,
Եվ ըստեղծել այնպիսի կարգ աշխարհում չեն ու լայն,
Բք քաջ մըշակը վայելե արդյունքն իր վեհ տըքնության :
Ահա զպրոց դիմեցիր դու՝ հողիդ կանաչ մի սերև
Գիտության մեջ որոնելու կենսատու լույս ու արև,
Որոնեցիր աշնիվ՝ հողի ծո աննշերին կարեկից,
Քո դեմ կանգնած է քահանան,

Ինչպես կյանքում մի սև բիծ :

Նա իր դրած մատյաններում կարդում է քեզ լուի մի բան.
«Հավես անշարժ են աշխարհի կարդերն ամեն, անսասան» :

— Ո՛հ,— որոտաց ծո բոց հողին,—

Շարժվում է կյանքն անդադար,—

Եվ սեղ մաղբերդ վեր տալով, ըմբոստ, ամբիոն բարձրացար,

Ու գիմեցիր ընկերներիդ քեզ պես կայտառ, կենդանի.

— Մեզ ուրիշ գե՛րք է հարկավոր՝ կյանքի համար պիտանի :

Ձեռք մեկնեցիր դու Լենինին, ինչպես հըսկան հըսկային

Ու նըրա հետ մըտար օվիկանը տառապող՝ մարդկային :

Ահա Թիֆլիսը Հայրենի,

Ահա Բաթումը,

Բաղդա՛ն,

Ուր դու ցամառն ամպրոպահույզ ամպեր էիր կուտակում,

Վեհերըդ բոց՝ բանվորական Ժողովներում բորբոքած,

Ուր պոպոտե ծո մատներով բռնում էիր դու նըրանց,

Աինցալոր այն օձերին՝ շապիկներով դեմոկրատ,
Աւ թափ տալիս, թունաղբիւրում ու ջախջախում անընդհատ :
Դո լենինյան տիտանական պարսատիկի քարերից
Մենչեիզմի կուռքերը դոռ ընկնում էին դահերից :
Ահա քո դեմ հուղաների, դահհաների մի բանակ,
Որ քեզ որսում էր անդադար՝

Թախարդներով իր անարդ,
Ահա նըստած ես դու Բաղվի Բայելովյան ըրոնատան՝
Որպես մի նոր Պրոմէթէոս,

Սըրտումըդ հուր սըրբազան,
Երբ շառաչում էին դըսում,

Ամբողջ երկրում,

Շըղթաներ.

Աքսորական հերոսների դունդն էր քայլում անվահեր՝
Շըրջապառված ժանդարմների շընարարո ոհմակով,
Ահա բանտի պատուհանից հընչեց հըղոր ձայնը քո.
— Գընաք բարո՛ւղ,

Պահպանեցե՛ք ձեր շղթաները,

Նըրանք

Մեկ պե՛տք կըզան ցարի համար...—

Ու որպես վառ մի կըրակ,

Ընկերների հողին այդ հույան էր միշտ անմար փայտալուծ
Տառապանքի տարիներին, Սիբիրական Տաղալուծ :
Ահա շըղթան աքսորներիդ.

Եվ փախուստներըդ խիզախ,

Երբ քո հետքերն էին փընտուռում ցարի շընկերն աջ ու ձախ :

Անցնում էիր նըրանց մոտով, ինչպես անտես մի ողբ,

Ու հալաքում ցըրիվ եկած դընդերը մեծ բանակի :

Եվ Հոկտեմբերը...

Պիտերի փողոցներից արյունոտ

Արյունաքամ երկրի վըրա ծաղեց մի նոր առալուտ,

Մեծ Լենինի և քո խոսքերն, իրեւ թըրեր, չողացին,

Իշխանության դըլուխ անցան բանվորը և դյուղացին :

Երբ տըրաքվեց հաղարամյա կեղեք հին պատմության

Ու դուրս եկավ մի նոր աշխարհ,

Ինչպես մորից երեխան :

Ահա քաղաքացիական կըռվիների էպոպեն,

Երբ որ հըղի էր վըտանդով կյանքիդ ամեն մի բոպեն.

Ոորհուրդների երկիրը՝ ժանտ ոստիների օղակում,

Ոըռովություն, տեռոր ու դավ

Եվ սով ամեն բաղաբում,

Շողում էիր դու, որպես շանթ հորիզոնից հորիզոն,
Բոսկիլայից Դոն,

Դոնից Պիտեր,

Եվ Ուրալից

Էլի Դոն,

Շամփրում բոլոր ոստիներին:

Գեներալներն ըստխափ

Փախչում էին խուճապալաղ քո սողսլատե զարկի տակ:
Մերկացրելիք դու անխնա ծրագիրը նենգ սլարտության,
Որ սլատրաստել էր Հոկտեմբերը վաճառող այն Հուդան,
Դու կարմիր դրոքը հաղթության անխաբ ուղին հանեցիր,
Եվ Դենիկինը կործանվեց բանակներով ցանուցիր:
Դու Մոսկվային, Պետերբուրգին ու ողջ երկրին տրվիր հաց,
Կարեց մանուկը հաղթության,
Եվ հայր Լենինը ժըլտա՛ց:

Հյուսել անմահ քո էպոպեն—

Դըժվա՛ր է չատ, ուժից վե՛ր,

Պետք է ծնվի մեր Ֆիրդուսին

Կամ նոր, կախաբե՛ մի Հոմեր:

Դըժվարության հաղար լեռներ դու հարթեցիր անդադար,
Կյանքով դարձավ դուշադնահան դըրվաղների լեռնապար:
Քա դործերի ամեն դըվաղ, ամեն կատար անասան
Կվայելեր մի հերոսի որպես վառքի հուշարձան:
Եվ բազմացե՛ղ այս աշխարհում,

Պարտեղներում այս դա՛լար,

Քեզ է երգում

Ամե՛ն բաղուկ,

Ամե՛ն հողի,

Ամե՛ն լար,

Քեզ են երգում ժողովուրդներն իրենց անմահ երգերով
Եվ քո անունն ամեն սըրտում դառնում է ույթ ու կորով:
Բայց ոչ մի երգ դեռ չի հասել քո անառիկ՝ բարձրության:
Դեռ չի սպառել...

Եվ կըսպառվի՞, արդյոք, անտակ մի օվկիան:

Կա քո մասին չարահյուսված քեզ արժանի մի սլոմ.

Խորհրդային երկի՛րն է այդ:

Կանգնած է նա որպես վեմ,

Որպես ամբողջ հողմադալար մըրրիկներին կենտրոնում

Ու վարդամատ արչալույսի դըրոշն է վառ ծածանում:

Եվ դու, արծիվ այդ ամբոյի երկնակարկառ կատարին,
Հեռաթափանց քո հայացքով նայում ես ողջ աշխարհին,
Տեսնում անցյալը, և ներկան, և հեռավոր ասպազան
Եվ օֆանները չարիքի և մեծ ուղին իրկության:

Արծիվ ես դու բարձրագրեմ,

Եվ մարդ ես, մարդ իսկական,

Արբուտմըդ կա մարդկային քաղցրը հույզերի մի օվկիան.

Գրկում ես դու մանուկներին,

Դու ծաղիկներ ես սիրում,

Հիշում ես հին բնկերներին քեզ հետ ասրած աքսորում,

Ձի մուսնում քո ջերմ խոսքերն ու քո ժպիտը բարի

Գեղ հյուսիս եկած բանավորուհին մեր լեռնական աշխարհի:

Հըրճվում ես դու քո երջանիկ ժողովրդի հըրճվանքով

Քեզ հարադատ են

Ե՛վ Լենին,

Ե՛վ Բեթհովեն,

Ե՛վ Չեխով:

Եբր դեշերվա բուշ պահերին,

Ծըխամորճից անբաժան,

Դու մաղխտարալն ես որդում մեր մարդկային պատմության,—

Հիշում ես քո Սվետլանային,

Ու, որպես հայր ըղղայուն,

Թերթում նրա դասադրքերն ու տետրակները նայում:

Ձափել սահմանը քո սրբոյն՝

Դըժվար է չափ,

Ուժից լի՛ր.

Պետք է լինել մի Ծիրդուսի,

Կամ նոր կախարդ մի Հոմեր:

Դու արդևները սրտամության խորտակեցիր մեծարար.

Կյանքըդ դարձավ դյուցադնական դըրվադներ լեռնասար:

Ահա կանգնած է իմ առաջ,

Որպես Մասիս բարձրաբերձ,

Ճարիցինյան քո էպոպեն

Եվ ես,

Անխոնջ բանաստեղծ,

Դեպի կատարն եմ մաղըցում՝

Սըրտումըս դող ու կորով՝

Մեր հայկական վիպերգության բաղմաղարյան ոտքերով:

Երեմի անըուն սըրահներում
Տաղնապ է,
Տոթ,

Եռուղև:

Հեռախոսները դիւ զանգում են անդադար ողջ գիշեր:
Քարտեզի զեմ կանգնած է նա,

Իլիշը, Լո՛ւս:

Ու լարված,

Հեռադրական համբարվներով

Ու հարցերով պաշարված:

Հաղթութեան Ի-- է նա փրնտում,

Այրվում անխոնջ,

Անրսպա՛ռ:

Շողացնելով ճակատն ինչպես հաղարմոմյան մի լամբար:

Լուսարձակներն իր հանձարի նետելով մոտ ու հեռուն՝

Պըտըտեցնում է դեպքերի քառսային գիշերում:

Անվերջ դըծում է քառսում

Հաղար ուղի,

Հաղար գիծ,

Լենինը ելբ է որոնում օրհասական օղակից:

Արեմուտըրում—

Այնտեղ, չըբնաղ Ուկրաինայի դաշտերու֊

Լուկուլական սովալըլուկ երկաթե դայլն է ոռնում,
Հոշոտելով քաղաք ու դյուղ՝ անցնում է նա անողոք
Մինչև հանքերը Դոնրասի,

Մինչև խաղաղ Տաղանրոդ:

Արյունիկդալի

Լիդում է նա երկրի հյուսիսը—անընդհատ,
Դուրս է տանում վաղոններով

Յորեն

Ու ճարսլ

Ու երկաթ:

Արեւելքում Կուչակն է բերտ

Իր խաժամուժ գննդերով,

Ձեխոսլավակների հորդան է մոլորված և խրոլով,

Իր զոված է լայնարձակ Սիրիբը Մոսկվայից, Պիտերից,

Իր հացառատ ալաններով,

Արոտներով հյուսիսից:

Իսկ Հարավում,

Խաղաղ Դոնի տափաստանում անսահման

Կաղակներին է դըրդըռում Կրասնովը՝ նենդ ատաման,

Ձինում նըրանց օտարերկրյա խոստումներով արնախում,

Անգլիական ստերլինգով նա Ռուսաստանն է ծախում:

Գիշատիչներն են լող տալիս Հյուսիսային օվկիանոսում,

Բրիտանական զըրահանալին այնտեղ դեսանտ է հանում:—

Եվ Հյուսիսից,

Արեւմուտքից,

Արեւելքից,

Հարավից

Նրանք խուժում են՝ ոռնալով արյան, ոսկու ծարավից:

Ամենուրեք ռազմաճակատ,

Ինչպես հըրե մի օղակ,

Երկինք հասնող հըրդահներում խեղդվում են դյուղ ու քաղաք:

Անդուլ սեղմում է թըշնամին

Եվ նոր ուժեր հալածում,

Եվ մըտածում է Առաջնորդըն այդ մահվան օղակում.

«Նորից մըտել ենք պատերազմ՝ հողնած և մերկ և անհաց,

Եվ բախոր հեղափոխության նըրա ելքից է կախված...»:

Լենինը ելք է որոնում,

Հաղթանակի ճանապարհ՝

Շողացներով ճակատն ինչպես հաղարմոմյան մի լամբար:

Անդուլ սեղմում է թընամին օղակը ժանտ:
Իսկ ներսից՝

Մենչևիկները,

Էսերները,

Թընամուն դաշնակից,

Մախլած ուժակը «ձախեր»-ի,

Եվ նա, մատնիչը, Հուդան,

Դալ են նյութում,

Վիհեր փորում անիվի տակ սլառմության:

Նըրանք ճըլում են ջըղադար ժողովներում, փողոցում,

Հանուն Մարքսի, Հայրենիքի՝ ականջ և օդ սըղոցում,

Բայց այցելում են դիշերով օտարերկրյա դեսպանին

Ու վաճառում իրենց երկիրն,

Իրենց սլառիվն

Ու հողին:

Նըրանք նըվում են կեղծ,

Լալիս են,

Սարոտաժ են անում՝

Դարան մըտած՝

Հայրենասեր հերոսներին ըսպանում,

Եվ Մոսկվայում,

Սամարայում,

Սարատովում,

Ռիրինսկում,

Երկրի բոլոր կենտրոններում,

Երկրի սըրտում ու հըծքում

Խըռովարար իրենց ուժերն են կուտակում տենդադին՝

Ձեռք մեկնելով դահիճներին—

Կըրասնովին, Կոլչակին:

Դըրսից—ոսոխ,

Ներսից—ոսոխ,

Դավադրություն

Ու ոճիք,

Ճակատներից ամեն վայրկյան դուժում է նոր հեռադիր,

Դեպք է դալիս դեպքի վըրա,

Վըտանդի հետ՝ նոր վըտանդ,

Դըղըրդում են դեպքերն ահեղ, կործանարար որպես տանդ,

Նա մերթ նայում է քարտեզին,

Հեռախոսին մոտենում,

Ու մերթ քայլում է ժպտալով՝ ձեռքը պահած դըրպանում,

Ըստօրադրում է դեկրետներ,

Գլըրությաններ ընթացելի,

Քայց նըրա կամքը՝ վիթխարի մի աղեղի նըման ձիւ՝
Լարված է նույն նըպատակին,

Նույն թիբախին է նայում.

Փնտռում է վըճական օղակը պատմության չըղթայում,

Այն օղակը, որից բռնած որպէս կամքի մի ախտան՝

Փոխից նոր սև ճակատապիլը բաղմատանջ մարդկության:

Ինչպէս այն դեպը հորդաջուր դեպի օվկիան հոսելիս,—

Երբ որ հանկարծ երկրաշարժից լեռները վուււ են դալիս

Եվ նըրա հունը խանդարում,— ուռչում է բուռն, անդադար,

Եվ լեռան կուրծքը պատռելով բացում է նոր ճանապարհ,—

Այդպէս Լենինն է կուտակվել,

Ահադնացել,

Վարարել,

Նըրա համար չըկա վիճակ անհուսալի և անել:

Միտքը փոքում է անդադար մի նոր ընթացք, ուղեղիծ.

Լենինը ելք է որոնում օրհասական օղակից:

Բայց ինչ են խմբերիալիզմի տանկերը դուռ, համարձակ,

Եվ ցարական գեներալները՝ կոլնիլով ու կոլչակ,

Մենչևիկյան, էսերական դավերը նենդ, ալանդակ,

Որ մըկները նըման փոքում են վիթխարի լեռան տակ,—

Ինչ է նըրանց մահւման դալարքը մոլեղին և չըլիերթ,

Երբ նըրանց դեմ կանգնած է ինքը—

Պատմությունն իբրեւ բերդ,

Երբ նըրանց դեմ կանգնած է ինքը—

Ժողովուրդ մի հըղոր,

Լեռների պէս անընկճելի,

Պատնէներով բյուրավոր:

Էե՞ որ նըրա շաբերի մեջ,

Միշտ նըրա հետ,

Միշտ առաջ,

Բուլեւիներն են արշավում արժիւնների նըման քաջ,

Որոնք սովոր են սըրաթիւ դեպի արեւ սովառնել,

Ու հայրենի հողի համար

Կռվել,

Հաղթել,

Ու մեռնել:

Արդեն ուղմի ճակատներում կարմիր դընդերը խիզախ

Հաղթանակի, փառքի համարով են տարածում աջ ու ձախ,

Վորոշիլովը դոնրոսյան բանվորների բըռունցքով

Լուսկուլտական բանակների երկաթե քիթն է փըլըրում,

Շէտրան է նետում դեպի ոսոխ աքլլեայան մոլուցքով՝
Գումարտակները կտիկելով մըշտարորբոք մարտերում,
Այդ Շահումյանն է ծածանում Բաղվի վերա համարձակ
Խորհուրդների իշխանության բոսորավայլ դըրոշակ,
Այդ Չապահն է սըլանում հողմի նըման մարտից մարտ,
Վաղում է փառքն իր առջևից իրրե ահեղ ավանդարդ,
Այդ Ժողովուրդն է անըստառ,

Հավերժական, որպես հող,
Թեալորված կոմունիզմի պատգամներով լուսաչող,
Ի՞նչ են նըրա հորձանքի դեմ դընդերը սև, ըստիտակ-
Ժողովուրդը կըպահպանի իր հայրենիքն անխորտակ:
Բայց կա ուրիշ մի թըշնամի՝

Տանկից, դավից էլ ահեղ,
Հրետանային թընդյուններից
Ու հըրդեհից խելահեղ-
Բընում է նա հերոսներին իր ժանտ, ոսկրոտ մասներով,
Նըրա շընչից խամբում են՝ կամք,

Խիզախություն,
Ու կրքով,

Հըսկան ընկնում է ուժաստպառ,
Հանճարի լույսը հանդում,
Խայրը սիրած մանկան համար դառնում է՝ դայլ արնախում,
Նըրա շընչից թոշնում է սեր,
Այսերի վարդ,

Ու կըրակ,

Մաղկափըթիթ դեղեցկուհին դառնում է դեչ մի կըմախք,
Հողին դառնում է անտղատ,
Խամբում են իդձ ու երազ,
Կյանքի ծառից մարդիկ ընկնում են՝
Չըծաղկած դեռահաս...—

Այդ սովն է,
Սովը սոսկալի—
Նա մոռցել է արդեն,

Իանդնած է նա Հոկտեմբերյան
Ժողովրդին դեմ առ դեմ,
Ոսկրոտ իր ձևով կարկառած քաղաքների կոկորդին՝
Դայլում է նա և չողացնում իր ահավոր դերանդին:
Դայլում է նա
Եվ իրեն հետ մոլուցք ու կիրք է բերում,
Կըրճըրացնում է ատամներն անհուսալի հերթերում,
Կըրճըրացնում է ատամներն

Ու կտառդի նըվում.

«Հա՛ց»...

Իսկ հացն այնակդ, կուլակային ամբարներում է թաղված :
Փըտում է հացն ամբարներում,

Կամ երկրից դուրս է հոսում,

Որ դառնա փող,

Ու թընդանոթ

Շուկաների քառսում :

Դըրսից՝ սսսխ,

Ներսից՝ սսսխ,

Սովը՝ նըրանց դաշնակից.

Իննինը ելք է որոնում այդ հոտառակ օղակից :

«Հացն է օղակը հիմնական,—

Վըճում է նա համարձակ,—

Հացի համար կաղճակեցակը խաչակըրած արչավանդ :

Մերկացըրած սըրի նըման միտքը շողում է զըլխում,

Նա առյուծի մի ստյուճուվ դեպի զըրիշն է նետվում :

«Իրաննովն ուզում է Ռուսիայից անճատել Դոնն ու Կուբանն

Ու այդ մարդերը հացառատ հանձնել օտար պետության,

Զըրկել հացից սովալըլուկ մեր բանվորին, դյուլացուն :

Ժողկոմխորհը ժողովըրդին դեպի պայքար է կոչում!

Կոչում է ձեզ դեպի պայքար՝

Հանուն հացի ու կյանքի.

Պետք է խըլենք մեր հացն ու կյանքը՝ պարազիտ կուլակի,

Սպեկուլյանտի ճիրաններից՝

Զենքի ու ժով,

Անխրնա՛ :

Ոչ միայն հող ու դործարան,

Այլ հացն էլ պետք է դառնա

Համայնական :

Պետք է մաքրել երկաթուղու ամեն դիժ

Զեխոտլավակ խռժաններից,

Կըրամնովյան ոճակից :

Պետք է ստեղծել աշխատանքի հանդըստըլեա մըթնուլուտ,

Որ բարիքով լըցվի, աճի երկիրը մեր կենսահողդ :

Թող բյուրավոր պրոլետարները,

Մոսկվայի,

Պիտերի,

Կաղմեն հացի դուժարտականք,

Գլխան խորքերը երկրի,
Եւ խրլեն հացը թընամու կըսէուն ու կարծրը ձեռքից·
Ոչ հողը,

Ոչ իշխանությունը,

Ոչ էլ հացը վերկէ՛ն՝

Մենք չենք զիջի ժողովրդի դահիճներին արնախում:
Կրտսնայն ու սովը ձեռք-ձեռքի են մոլեղնած հարձակում:
Մա՛հ երկուսին·

Իդե՛ն—Պիտե՛ր,

Իդե՛ն—Կուրա՛ն,

Դո՛ւս— Իդե՛ն»—

Չանդահարում է Ստալինին·

— Կոչը սլաքափս Է արդեն:

Գալիս է նո սահուն, հանդիստ ու համալսի քայլերով,
Նույն ծրխամորճը չուրթերին·

Կարծես անհող, անխրոսով:

Իլի՛ն ուրախ և սիրալիր դիմավորում է նըրան,
Եվ ըսկըսում անմիջապես·

— Սովը կանգնած է դըռան,

Եվ մոտ է շատ,

Չափադանց մոտ է վըրուղումն ասուկի·

Եհափսք ծանրը մայիսից հետո կըղան ավելի

Քան ծանրագույն,

Հունիս,

Հուլիս

և օդոստոս:

Անկասկած՝

Երկրի վիճակը ծայրահեղ իրեն լարման է հասած...

Եվ դուցե սա է ճըղնաթամն ամենասուր և շատ բարդ:

Գալիս են դառն լիսրձութիւլ օր ու շաբաթ,

Եթե այսօր վըջընք նըրանց դիմադրությունը դըմնի

Եվ մեղ հացով աղահովներ, մինչև որ հունձը հասնի,

Արդեն անհաղթ ենք...—

Եհտալի նա ժողկոմին է նայում:

Մի սրահ ախրում է լլուսթյուն Կրեմլի կըլոր սըրահում:

Ծուխն է ելնում ծըխամորճից բազմադալար խոհի պէս,

Ծըխի միջից երկու հայացք,

Երկու արծիւ սըրատես,

Իբար դիտում են,

Թափանցում

Ու կըռահում են խղախ,
Զափում ամեն մի խորություն,

Յըրում ամեն մի թնշաղ:
Ու բարձրանում է սիրտը ջերմ,

Ինչպես ալիքն օվկիանոս:

Մըտերիմ ցա՞լ է ալդ, արդյո՞ք,

Թե՛ հիացմունք է անհուն.

Իլիշը չառ է դունատվել,

Կարճես հողնած է, հիմանդ...

Սահայն օդին փրթթում, ծաղկում է ինչպես հողն արդավանդ:

Ինչպես հըստա՛կ է նա տեսնում

Հորիզոնները,

Հեռո՛ւն,

Ինչպես խղախ է նա ճախրում ամենահույլ բոցերում,

Ինչպես տեսնո՛ւմ է սլաքարի ամեն կեռման ելևեջ.

Կըշտում է նա դասակարգերն՝ ասես առած արի մեջ:

Բայց ժամը չէ...

Եվ թող լըռեն կարեկցություն, հիացում:

Եվ Ստալինը մեղծ, դանդաղ իրեն կարծիքն է հայտնում.

— Ձրկան անել զըրություններ.

Հիանալի է ասված:

Հացն է օդակը հիմնական,

Եվ կունենանք նաև հաց:

Դըրա համար մենք ուժ կըտանք հարավային ճակատին:

Պետք է հըղոր հալատարիմ ձեռք ուղարկել Յարիցի՛ն:

Յարիցինը զըրավելով՝

Նըբանք

Դոնից մինչ Ուրալ

Կըմխանան

Ու կըստեղծեն մեր դեմ ճակատ միացյալ,

Կառնեն Հարավ ու Կասպ—անրավ ալդ ամբարները հացի,

Կըպաշարեն և զորքը մեր Հյուսիսային Կովկասի,

Հետո,

Դոնից մինչև Ուրալ,

Մեկ ճակատով,

Միաձույլ

Կըհարձակվեն Մոսկվայի վըրա:

Ոչ, մենք անխոնջ և անդուլ

Պիտի կանգնենք Յարիցինի սլաշտպանության դիրքերում:

Հաղթանակի բախտը հիմա այնտեղ է լուկ վըճըռվում:

Յարիցիներ չըտալ,

Մեռնել,

Բայց պահպանել Յարիցիներն—

Այս կլինի մեր պաշտարի նըշանաբանը մեկին:

— Իրավացի՞ եք...—

Աշխուժով իլիչը վեր է կենում,

Քայլում արագ՝ բըթամատերը բաճկոնի թեկերում:

Կարծես մեկ սիրտ է փոթորկվում երկու հողը կըծքի տակ,

Երկու գըլխով է լույս տալիս մեկ միաձույլ արեղակ:

Ինչպես որ Մարքսը և Էնգելսը, դեռ իրար անծանոթ,

Որոնելով մարդկային ցեղը փրկելու ճանապարհ,

Պայծառատես մըլտքի թեով հայտնըվեցին իրար մոտ,—

Ելգպես իլիչն ու Նա հողով հաճախ կանխում են իրար:

Ու մայիսի քըսանինին ժողկոմների խորհըրդում
Լենինն արդեն այն պատմական վըկայականն է կարդում.

«Ժողկոմ ընկեր Ստալինը,—

Ծեշտում է նա ամեն տառ,—

Հաստատվում է Հարավային Ռուսաստանի ղեկավար՝

Երկրին պարեն հայթայթելու: Եվ նա ունի անսահման

Իրաւունքներ: Ժողկոմխորհները մարդային, տեղական,

Ջուկատների պետերն ամեն և շտաբները նըբանց,

Երկաթուղու կոմիտեներն ու վարչական ամեն անձ,

Ծովի, գետի առևտրական նավատորմները բոլոր,

Հեռագրական ու փոստային ամեն հիմնարկ, լիազոր—

Եվ պարենի կոմիտեները—պարտավոր են, անչեղ

Նըբա ամեն կարգադրությունը կատարել ամեն տեղ»:

նցալ վիշերն իր խոհերով, երազներով անքննին:
Աշտարակները վերամբարձ՝ հըսկում են լուռ կըրեմլին:
Կըրկին բացվեց մի առափոտ,

վառուղաբույր ու մըռայլ,

Քաղցի վազրերը հերթերում ըսկըսեցին մըռմըռալ,
Խոթու ճակատը երկնքի ճեղքեց կայծակն իր թըրով,
Դեպի Հարալ նահանջեցին ամսերը դորշ ղնդերով:

Ահա կարմիր հրապարակում,

Տողանցի մեջ միաճուլլ,

Հեռւմ են քու երկու ավտո,

Ձըրահապատ երկու ցուլ:

Եվ ռազմիկները, որ կանդնած են մարտական շարքերում,

Ու հայացքները սովատանջ հույսով հառել են հեռուն,

Այդ ռազմիկները պանծալի՝ հողով ուրախ են, հըպարտ-

Դիտեն, որ Նա կառաջնորդի նըրանց այսօր դեպի մարտ,

Նա— Լենինի ամենամոտ ընկեր ժողկոմ Ստալինն,

Ազնիվ որդին ժողովրդի, Կուսակցութեան սիրելին:

Ահա Սպասյան դարսւյսի մոտ Նըրա ժըպիտն է շողում:

Նա մոտենում է,

Բարեւում՝

Զրմարթաճայն ու խոհուն:

Փայլատակում են սրվիկներ,

Օդում թռնդում է ուռան,

Ելնում է նա զըրահադատ,

Ու մարտիկները նըրան

Աղահ զիտում են...

Զինվորի անշուք շինելը հազին,

Հարադատ աստղը մահուդյա սաղավարտի ճակատին,

Դիմում է նա դումարտակին:

Խոսքերը ջերմ են, հըստակ:

Եվ բարախում է սիրան աղնիվ ամեն մեկի կըրծքի տակ:

— Սովյալ երկրին հասցընել հաց...

Խնդիրը ծանր է, հըմկա:

Եվ պատմական է, պատվալոր,

Ամեն ռազմիկ թող ըզզա:

Պետք է պատուել հաղար չըզթա,

Սնցնել հաղար ծուղակից,

Պետք է մարբել երկաթուղին—

Ամեն կայան,

Ամեն դիծ:

Երբ ցարական իշխանությունը զորք էր մարտ ուղարկում

Զըրով, խաչով ու բուրվառով,—

Ունեւր նա լսի մի ձրդատում.

Խաղմիկներին հողին վառել տակությամբ հոսացող,

Վանել սըրտից եզրայրական ըզզացմունքի ամեն ցող,

Գիտակցությունը հանգըրնել,

Լույսը մարել՝ սրբազան,

Ու վիհ մարդուն զարձընել բուխ, արյունախում մի դադան:

Պըռլեաբախառը ձեզ ասում է բարձրաճայն.

Ընկերներ,

Դուք ձեր եզրայր կազակներին տանում եք ոչ թե սերմեր

Ատելության ու հար սղու,

Այլ սըրտի ցավ, ըսփոփանք,

Համոզումի քընքույշ խոսքեր,

Գիտության լույս

Ու նոր կյանք:

Մոտոռներին սրտըր զոռ բըռնել է օդ ու ղետին.

Այս Կոմիսարն է Լենինյան ղընում Կարմիր Ֆարիցիին:

Նա վաղոնում խաղաղ նըստած՝

Իր ծըխամորճն է ծըխում,

Եվ խոհն ինչպես Թուր-Կալծակին փայլատակում է ղըլխում.

«Տրոցկին խորդախ է,

Խորամանկ,

Եվ խորթ է նա Իլիչին:

Իլիչն արծիվ է լեռնային,

Իսկ նա՝

Մըժեղ մի չընչին:

Երկչոտ աղվես՝ հոկտեմբերյան առյուծի մորթը հաղած:

Նա բըրեսաում ժողովրդին զավաճանեց՝ անկասկած:

Նա չի անճում պայքարի ելքը,

Մեծ ուղին պատմության.

Սակայն առած էր ուսերին մարդարեւի պատմուճան՝

Ամբիոնից վայր է զըլսում խոսքի գառարի տակառներ:

Նա հեշտությա՛մը օտարերկրյա բանիկ արծաթը կտաներ:

Նա ռազմական ասպարանները ողողում է համառ

Կոնկրետյան ըստաներով,

Լըրաններով անհամար,

Ատում է նա ժողովրդի ծոցից ելած քաջերին,

Ճակատների բախտը հանձնում է ցարամալ ցեղերին:

Ինչպե՛ս նա դեմքը չար ծըռեց,

Աչքերը, նե՛նդ չողացին,

Երբ որ Իլիչն առաջարկեց մարդ ուղարկել Յարիցին:

Ռեբեմն զավ կըլարի նա,

Կըխանդարի աջ ու ձախ՝

Էրբանոյան խափարածու ոճափներին աջակից:

Պե՛տք է ջարդել նաև նըրա գիմողրությունը խարդախ,

Որ հայ հասնի Կարմիր Մոսկվա վանդեական հարավից»:

Լեցվում է օղը հաղթական մոտոռների սրտով:

Տափաստանում կապույտ մըշուշն է ծավալվում իրբև ծով:

Նա վաղոնում նըստած հանդարտ՝

Բեխերն է խառ՝ ոլորում

Եվ խոհն ինչպե՛ս հուժկու կայծակ՝

Լուսավորում է հեռուն:

«Տրոցկին սոսին է Իլիչի...

Մեղքեր ունի նա անթիվ:

Բայց մի չընչին մըժեղ է նա,

Իլիչը՝ սեղ մի արծիվ,

Որ սավառնում է՝ հեղնելով ամեն մըրրիկ,

Ամեն բուք:

Լսում է նա օվկիանոսի ալիքներում ինչպե՛ս ձուկ»:

Եվ ինքնիրեն նա վերհիշում է այն օրերն ահավոր,

Երբ միլիոնները մարդկային—

Ռամիկ,

Ռազմիկ

Ու բանլոր—

Պատերազմի արյունահորդ ամպրոպներում դադադած՝
Տենչում էին՝

Խաղաղություն,

Ազատություն,

Հող ու հաց,

Մինչ «սպառերա՛ղծ» էին ճըչում «մինչև վախճան հաղթական»—
Գեներալներն արյունակլլակ,

Ամեն նեխվածք ու տականք,

Երբ «Նապոլեոնը» հացկատակ,

Այդ՝ պատմության ծաղրածուն,

Բուլգերիկյան կուսակցության ուժը հատակ էր քըչում,

Երբ զավթամուլ դիվիզիաները,

Դեռ հըզոր ու դժխեմ,

Կանդնած էին մեր հոգնարեկ, հուսալքվող դոբքի դեմ,

Երբ ոսկեզոծ Արևմուտքի «սոցիալիստները» ծախված

Եղբայրասպան բանակներին՝ առնում էին, իրեն վարձ,

Թնդանոթի մազնատներից մինխտրական սլորաֆեշներ,—

Խառնիճաղանչ այդ օրերին պարզեց Իլիչին անվեհեր

Խորհրդային հեղաշրջման աշխարհացունց դերոչակ:

Այդ մի թըռիչք ահավոր,

Մուղումն էր այդ՝ մինչև տակ:

Սիկայն Իլիչը պարզ տեսնում էր ամեն ելք,

Ամեն դիժ,

Դրա համար նա չէր սարսում ոչ մի խիզախ թըռիչքից:

Պայծառ հողով տեսնում էր նա

Պայքարի մոտն ու հեռուն,

Տեսնում էր՝

Մոտ է հաղթանակն օրհասական մարտերում,

Ռուսաստանում հեղաշրջումը վերջ կըտար ըսպանդին,

Եվ կըչողար Արևմուտքում նրա կարմիր դերանդին:

Հիդաշրջումը կատարվեց...

Բայց Դուխոնինը խաղախ

Ձէր ենթարկվում բուլգերիկյան Ժողկոմխորհին,

Անհապաղ,

Ձէր կամենում ղինադադար հայտարարել ճակատում:

Շարունակում էր պատերազմը,

Կործանիչ, լարնախում:

Հիչում է պարզ...

Կանգնած էին հեռադրական արկղի դեմ՝
Տաղնապահույ՜լ՝

Իլիւն

Ու ինքը՝

Ծանր էր ժամը,

Դրժխեմ՝

Խլուղարար զենեւալի ձեռքումն էր ուժն այդ պահին,
Տառնեւերկու միլիոնանոց բանակի ուժն ահադին՝

Եվ ըստանէր

Ու յունկերներ,

Ամեն կարիճ ու զեւուն

Այլըստամբում էին արդեն տաղնապալից Պիտերում

Երբ հըրդային կարդերի դեմ,

Այն շիկացած օրերին,

Երբ կերենակու վարձու բանակն էր մոտենում Պիտերին...—

Ահեղ էր ժամը...

Եվ Իլիւն լուռ կանգնեց ինքնասույ՜լ,

Հետո, հանկարծ, նըրա դեմքին փայլատակեց ինչ որ լույս՝

Արդեն վըճուել էր՝

Եվ ասալ՝

— Դընանք՝ առանց հապաղման՝

Ռադիոն մարդուն երբեմիցե պետք է՛լ եղել զեռ այսքան՝

Եվ նա ստահակ Դուխոնինին հանեց ռադիո-հրամանով

Եվ կոչ արավ զինվորներին նըրա գլխի վըսյով՝

Շըրջապատել ըստաներին,

Վերջ տալ կըռվին չարորդեալ,

Եղբայրանալ զերմանական լազմաչարչար զորքի հետ,

Ու հաստատել լազադութունը ձեռքերով սեփականն՝

Այդ մի թըռիչք էր զեպ անհայտը»...

Բայց Իլիւն անսասան

Նետում էր ծովը զեպքերի—

Նա հասկանում էր չըստակ

Փոթորիկի ուժը և լեզուն ալիքներից մինչև տակ՝

Թընդում է օդը մարտական մոտոռների սրտառով՝

Երկաթե երթը ժողկոմի արդեն հասնում է կողմով՝

Նա արծվային իր աչքերով աղահ գիտում է ուղին

Հարցեր տալիս, ուշիմ լըսում ամեն անցնող-դարձողին՝

Շտիպտներից իրեն հասնող հեռազինները հատուկ,

Պատասխանները կըցկըտուր Դոնից փախած դյուղացու,
Նըրան հերիք են, որ տեսնի զեպրերի հունը, շրջթան,
Ընտրի հարկածը

Եվ բոպեն անտարակույս հաղթութեան:

Նուսամուտից նա միգաջող տափաստանին է նայում
Եվ բոցկըտում է խոհն, ինչպես հալոցքը թեթ դոմնայում.
Սովյալ երկրին հասցընել հաց...

Խընդիրը ծանր է, դըժվար.

Պետք է անցնել դավի, մահվան կախարդական մի աշխարհ,
Պետք է հաղթել Կըրաննույան յոթգըլխանի դեերին,
Պետք է գըտնել ամեն դըռան,

Ամեն հողու բանալին:

Բայց որքան մեծ են վըտանդներն ու հաղթանակը հեռու,
Այնքան աճում է նըրա կամքը և ոգին՝ հաղթելու:

«Մոսկվա, Կըրեմլը, Ժողկոմխորհ,

Տալիս է նա Իլիչին

Իր ծըրադիրը նախնական,

Իր հեռադիրն առաջին.—

Հասա Կողով:

Շարունակում եմ ճանապարհը հաջող:

Ուղարկեցեք ինժեներներ ու բանվորներ հասկացող.

Պետք է արագ նորոգել գիծը Խասավ-Յուրդ ու Պետրովսկ

Ու կառուցեց Կըլիար-Բրիտանսկ երկաթուղին.

Այդ է լոկ

Հացն անվըրեսդ ցանկալի տեղ հասցընելու ճանապարհ:

Ցարիցինի երկաթուղին չի գիմանա շատ երկար:

Բազու նամակ եմ ուղարկում:

Հաղորդեցեք նորույթներ»:

Ու ծըխամորճը շուրթերին՝ նըստած է նա ողջ գիշեր:

Դեռ նոր էր շողն արեգական ցողի վըրա վայելելում,

Նըրա դնացքը կանգ առավ Ցարիցինյան վազդալում:

Վաստակարեկ հըսկայի պես լոկոմոթիվը հեաց

Ու Վուդա-մայրը շառաղույն իր ժըպիտով երեաց:

Փըռված, ափի երկարութամբ,

Իր դարուփոս թաղերով,

Պուլ գըղըրդում էր Ցարիցինը:

Սուլիչները խըռով

Անդրկական թընդանոթի դործարանից կանչեցին:

Շողենայեւը լի հացով կանդնած էին եղերֆին:

Այս Յարեցիներն է:

Ուղիներն այստեղ իրար են դալիս,

Այստեղ ոնց որ երկու քույրեր ծունկը ծընկի են տալիս

Վերջան ու Դոնը խաժաշյա:

Եվ քարածուխը Դոնի

Հյուսիսային անտառն առատ,

Այնիվ մետաղն Ուրալի,

Ու Բադլի նավթը,

Հարավի ցորենը հորդ լնչպէս ծով—

Գալիս անցնում են անդադար ցարեցինյան հանգույցով:

Այստեղ իրար են հանդիպում երկաթուղու երեք դիժ,

Որոնք դալիս են Մոսկովայից,

Խաղաղ Դոնից,

Կուբանից,

Ու Վոլգայով անթիվ նավեր դընում են Կասպ ու հեռուն.

Յարեցիներ փառքը դընդում է հեռավոր ափերում:

Դործատերերը Փարեղի,

Վերակացուն լորդական

Այստեղ թողին մետաղաձույլ դործարաններն ու փախան.

Այստեղ անտառ են մըշակում քառասունից դործարան.

Պրուետարիատն այստեղ հըզոր է իր ողով լենինյան:

Հենց դըրանից է, որ բացել է իր երախն ահարեկ

Խեակցիայի կասաղած դայլը Հարավից—Արևելք,

Ձըզտում է կուլ տալ Յարեցիներ,

Որ չարժիլի հաղթական

Դեպի Մոսկովա,

Դեպի երկրի դըլուսն ու սիրտը:

Սակայն

Ամուր խրված է Յարեցիներ, ոնց որ սեպ անխորտակ,

Գայլի կոկորդը և դադանը չի կարող այլանդակ

Իր ծընոտներն իրար բերել...

Եվ կոմիսարը դարձյալ

Մըտքում կրկնեց.

«Այո, մեռնել,

Բայց Յարեցիներ չըտալ»:

Վաղդալի պետը հորանջում և արթնանում է քընից:

Նըրան կանչել է մի ժողկոմ հենց նոր եկած կենտրոնից:

Դընում է նա դեպի վաղոն և մըտածում ծուլարար.
«Գալիս անցնում են իմ դըլխով օրական տաս կոմիսար»:
Ահա և սա.

Բեկերը թալ,

Մագերը սե,

Արծվաքիթ:

Ոտքի ելալ, առաջ եկալ,

Թեթեաբալլ ու հանդիստ.

— Ասե՛ք, ընկեր, ինչո՞ւ ձեզ մոտ այսքան վաղոն է կանգնած:

Որքա՞ն ունեք շողեքարչեր.

Քանի՞սն են ողջ.

Վրտանդովա՞ծ:

Վաղդալի պետը կանգ առալ:

Չունեի որ ոչ պատասխան:

— Ասե՛ք, խնդրեմ. պարենով լի կառախըմբեր ձեզ մոտ կա՞ն:

Օրը քանին եք ուղարկում դեպի Մոսկվա,

Ու Պիտեր...

Վաղդալի պետը կանգ առալ կաթվածահար.

Չըզիտեր:

— Ասե՛ք. ինչպե՞ս են բուրժուաները ձեր անհոգ աշխարհում

Եվ օրական ինչքա՞ն են հաց և այլ պարեն ըստպուծ:

— Ինչքան ուղե՛ն.

Յարեցինում առտա է հացն ինչպե՞ս ծով,—

Պատասխանեց վաղդալի պետը տեղական պարծանքով:

— Իսկ դուք լրան՞լ եք...

Բանխորները Պիտերում,

Մոսկվայում

Թեխով թըխած ութերորդ ֆունտ հացի հերթեր են պահում...

Վաղդալի պետը դուրս եկալ քննությունից այդ ահեղ

Ճակընդեղի պես կարմըրած,

Լարված ոնց որ նեոտղեղ:

Նա ինքնիրեն խոսում էր.

«Սա... ուրիշ նյութից է թըխված:

Սա ճառ չասալ,

Չըբարեկացալ,

Բանտարկելով չըստառաց:

Միայն ծըխում էր ծըխամորճ ու մեղմ հարցեր էր տալիս,

Բայց այնպիսի կըրակ հարցեր, որ սիրտըդ եռ է դալիս,

Որ դու պատրաստ ես խորտակել

Ամեն արդեւք, ամեն թումբ,

Ինքըդ դառնալ հացի պաշար,

Հացի վաղսն,
Կառախումբ...»:

Յարիցինի կայարանում՝

Տաղնաղ է, տենդ,

Եւ ու զեւ:

Շողեքարչերը զիւ սուլում են ամբողջ օր ու զիշեր:
Պատրաստ կանգնած են զընացքները լի ձկնով ու հացով:
Ապրանքատար վազսնները երկար ու ձիւ վողոցով
Ժողկումն անցնում է համբարայլ,

Հաշվում ամեն մի վաղսն

Եվ ըստուգում շողեքարչերը հարցերով իր ըզզոն:
Եկալ կըրկին վաղղալի պեսը ժողատալով հեռապառ,
Զինվորական բարեւ տրվեց,

Կանգնեց ուղիղ իրբեւ ծառ:

— Ընկեր Ժողկում,—

Հընչեց նըրա ձայնը խըրոխա, երզկցիկ.—

Այսօր հացի երեք հարյուր վաղսն Մոսկվա համփեցինք:
Բանակայինն է մոտենում,

Պատվի բընում ուշաղիր.

— Ընկեր Ժողկում,

Ընդունեցեք Ժողկումխորհրդ հեռաղիր:

Նա հեռաղիրն առնում է շտապ:

Տիրում է խոր լըսություն:

Նա մոտենում է լապաւերին

Եվ հեռաղիրը կարդում.

«Շտապ,

Ժողկում, Ստալինին,

Հունիսի յոթ,

Յարիցին:

Այսօր ցերեկ մի ձախ եսեր ուսմբով խըփեց Միբրախին:

Այդ Անտոնախն

Կամ ցարամուլ սե ութերին է օղնում:

Էսերները մարդասպանին հանձնել չէին կամենում:

Զերբալալեւ են Լացիսին,

Զերթինսկուն

Ու մեր զեմ

Աղըստամբել:

Հենց այս գիշեր մերոնք անահ կըճընչեն:

Եվ մենք կասենք ժողովըրդին,

Առանց դադանիք պահելու,—

Պրովսկայինն պատերազմից մեկ մաղաչափ ենք հեռու:
Ամենուրեք պետք է ճընշել,

Անողորմ զենքը ձեռին,

Այդ հիստերիկ,

Ողորմելի,

Արկածամուլ ցեղերին:

Գրեք Բաղու Շահումյանին,

Թե դորձն ինչպես է զընում.

Հեմմանացիք խոսք են տրվել մեր ղեսպանին Բեռլինում,

Որ թույլ չըտան տաճիկներին Բաղվի վըրա հարձակվել:

Դըրա համար նալթ են ուղում:

Իհարկե, պետք է զիջել:

Այսպես է: Չախ էսերների հանդեպ եղեք անխնա:

Հաճախիկ հաղորդեցեք:

Լենին:

Կարդում է լուռ նա,

Յառման ալիքը բարձրանում,

Ալեկոծում է հուլին,

Ու փըշըրվում է՝ զիպշելով կամքի ամուր քարավին:

Նա շատուղ զընում է իր վազոն,

Թեթեաքայլ, շանթալից,

Զինակիցները վազելով հաղիվ հասան ետեից:

Ու հեռադրում է անհապաղ.

«Մոսկվա, ընկեր Լենինին:

Այսօր հենց՝ մարդ՝ կերթա Բաղու նամակի հետ միասին:

Իսկ հիստերիկների հանդեպ մեր ձեռքը չի կարկամի:

Ուժ կունենանք թըշնամու հետ վարվել իրրե թըշնամի»:

ա՛ղուրս ելալ ժողկոմխորհից հողով թուեստ ու մրտալ:
 Ինչպես մարտում օրհասական տանուլ տրված զենեւալ:
 Կարինետում նըստած է աճը՝ ձեռքը շող ճակատին,
 Փայլում է պող, սնց որ շաշույն, ակնոցներն սպակին:

Ճակատներից ամեն վայրկյան դալիս է նոր հեռադիր,
 Պարեն ու զենք են պահանջում զորամասերը կարմիր,
 Հեռախոսները խըռպոտում են,

Ողջ զիւեր առանց քուն՝
 Կոմխորներ են ըստստում կարինետի միջանցքում,
 Եվ հայհոյում են.

«Ո՞վ է դա, առանց հերթի մրտած ներս,
 Որ ժամերով Զինժողկոմին ըզրազեցնում է ալդպես»:
 Կարինետում ճարտարադետ Ալեքսենն է նըստած:
 Եվ Զինժողկոմը նըրա հետ խոսում է ջերմ, սըրտաբաց:
 Ուղիղ նայում է նա նըրան՝ մերկացնելով իր հողին,
 Շողացնելով դեմքին ժըպիտ և ակնոցի ապակին:
 Մի պահ կարծես կասկածելով, կարծես վախից ալալով,
 Ճարտարադետ Ալեքսենը շեշտակի տրվալ հարց,
 Նա կամեցալ նըրա հողին մինչև հատակը բանալ.

— Ասեք, խնդրեմ,
 Ընկեր ժողկոմ,

Ինչպե՞ս, արդյոք, հասկանալ

Ձեր հրահանգը...

— Հասկացե՛ք այնպե՛ս, ինչպես յես արվի:

Եվ որպէսզի ամէկի տարի,

Անեքիմաստ հասկացվի,—

Հաղորդեցե՛ք Սովինկովին,

Որ նա դործի տնվարան,

Որ Լենինի վերարեւոյալ մէնք համաձայն ենք ներան,

Որ իրազեկ ու համաձայն են լիզերներն աջերի

Ու ձախերի խմբակը...

Պա՞րզ է:

Անեքիմա՛:

Անթերի՞...

Ճարտարապետ Ալեքսեւը հուղմունքից դուռնաովեց:

Ոտքի ելալ.

— Ամեն ինչ պարզ է:

Որոշված է:

Այդպե՛ս...

Դընդակ ու սով կըզան Մոսկվա Դոնից՝ հացի փոխարեն:

Բէ՛շ Ես Մոսկվա կրեւեմ նալիթ, ոչ Ստալինը՝ պարեն:

Նըվազախումբը գիւ թընդում է բաղմամբը բուրժուրում:

Պաշտոնաթող օֆիցերները մաղուրեւա են պարում՝

Փախըտաւիան աիկինների նաղուկ իրանը դըրեւած:

Վիտրիններում ինչքան աւես՝

Օղի՛,

Երչի՛կ,

Ճերմակ հա՛ց:

Ի՛նչ երջանի՛կ է Յարիցինը,

Ինչ առա՛տ, Հյուրասե՛ր.

Երկրի բոլոր կենտրոններից այստեղ փախած բուրժուաներ

Ազաա չըրջում են Վոլդայի տերրասալոր եզերքին՝

Շողացնելով մտանիքների աղնիվ քարերն ու սակին:

Ազաա չըրջում են փողոցում

Եվ բաղառում տնխըռով,

Մինչև քաղաք մըտնի Կրասնովն իր բաղիտակի դորքերով:

Մինչդեռ այնտեղ, դեռնադերբա բանվորական թաղերում,

Մարդկանց արշունն ուրիշ կյանքի երազներով է եռում:

Այնտեղ հընչում են լենինյան բոցարարւան պտղամիներ,

Ծըխնելույզները վիթխարի այնտեղ պահակ են կանդնել:

Այնտեղ վիճում են մոլեդին, բանում, զինվում օրն ի բուն,
Հընոցապան իման կովաչը բարձրանում է տրիրուն
Ու ծանրախոհ

Ծեծում,

կըռում,

Բոցավառում է հողին.

Բարձրացնելով բրուռնցքը վեր մուրճի նըման ահագին:
Հանդում է լուռ արեն արնոտ բլրուրների հոհում:
Ամպերը վառ բոսորադույն ափիշաներ են թըվում
Եվ կամ կախված հորիզոնից ոսկենըկար մի քարտեղ,
Որ կըռահում է մարդկության ոսկյա զաւոյը կարծես:
Մայրամուտի ոսկին վառվում է վսղայի հայելում
Ուր սիրավառ հանդիպումի պահերն են խոլ վայելում,
Նըստած նավակը հեշտասահ երխասարդ և աղջիկ:
Հեռվից զալիս է զիւ մի երդ:

Պոստի վըրա ահա ձիւ,

Լարված կանգնած է Սվետոզարը,

Քաջ ուղմիկ սերրահան,

Լըսում է երգը և հիշում իր երաղի աղջկան.

Արեն ինչ վառ է փոթորկից հետո,
Կենդանացնում է նա արար-աշխարհ,
Կոչում է նոր կյանքի ծաղիկ ու ծառ,
Արեն ինչ վառ է փոթորկից հետո.

Արև դիտեմ

Ալիկի վառ,

Դու ես, աղջիկ,

Արևըս վառ:

Դու, իմ անդին,

Դու ես միակ

Արևըս վառ:

Արեն ինչ քաղցր է մայրմուտի ժամին,
Ոսկե բողով աշխարհը ծածկելիս,
Հըրաժեշտի ողջույնը մեղ տալիս,
Արեն ինչ քաղցր է մայրմուտի ժամին...

Ալեքսենն ու որդիները, խիստ լարված, մըտախոհ,
Թափառեցին Յարիցինում առավոտից երեկո:

Չարիքներն երկարութունն ու լայնքն ամեն փողոցի,
Մըտան շտարը ռադմական Հյուսիսային Կովկասի:
Ճարտարադետը պահակին տըվեց երեք անցազիր:
Ու Սվետովնայը խիստ խոժոռ պատասխանեց.

— Սպասի՛ր:

Բայց զեներալ Նոսովիչի քարտուղարները նըրան
Ձինվորական ողջույն տըվին ու կարինետը տարան:
Նա զեներալ Նոսովիչին պաշտոնապես ծանոթ չէր,
Սակայն նըրա կյանքի դադանիքն ու պատմութիւնը զիտեր:
Այդ զեներալը քաջ հայտնի էր իրըր թունդ մոնարխիստ,
Բուլէիզմի անհաշտ ոսոխ:

Սակայն Կարմիր բանակից

Պոկ չե դալիս,
Թեկուզ նրանց աչքին «Հին դայլ» է նա սոսի:
Երբ Տրոցկին ուղևորվում էր այս դարնան Բրեստ-Լիտովսկի,
Բանակցութիւն ըսկըսելու գերմանական զորքի հետ,—
Նոսովիչը զընաց Կիևի իրրեւ ռադմի մասնադետ:
Բուլէիզմներն այնտեղ նըրա դաւադրութիւնը բացին:
Նա կալանքից փախաւ Մոսկովա:

Բայց Մոսկովայում այդ մասին

Արդեն տեղյակ էին վաղուց:
Կայարանից տարան բանտ:

Նա Չեկայի նկուղներում պառկեց անհույս և հիվանդ,
Մինչև Տրոցկին վերադարձաւ,

Բանակից հանեց վերըստին,

Ձինվորական նախկին վարկով ճամփեց նըրան Յարիցին
Ու ողջ շտարը ռադմական Հարաւային ճակատի
Հանձնեց նրան...

Շտարի պետն արագ ելնում է վոտի
Եվ բարեւում է հյուրերին զինվորական սառնութիւնով:
Մի պահ տիւրում է լըռութիւն:

Մըռայլ է նա որպէս ամպ:
Մըտտ գըլուխը զեղնալուին, ոնց որ կեղևը սեխի,
Ուռչում, իջնում են անդադար ռունդերը լայն, ամհհի,
Խիտ, ալիստաւ հոնքերն իջել են աչքերին, ինչպէս մեղ:
— Գուցե հոգնած է զեներալը...

— Ո՛չ, խնդրե՛մ, նըստեցե՛ք:

Հաղորդեցեք հըրահանգները,

Ես պատրաստ եմ լըսել:—

Ճարտարադետն առաջ թնքվում և ըսկըսում է խոսել:

— Եղա սյնակդ, Տրոցկույն տեսաւ:

Նա մերն է այժմ ու հովիւս:

Նա համաձայն է Լենինի վերաբերյալ—մերանց հետ:

Դա ամեն ինչ է:

Մոսկւայի ընդհատակյա կոմիտեն

Մահափորձ է կազմակերպում բոլշևիկյան չեֆի դեմ:

Խընդիբը պարզ է և ամեն բացատրություն՝ ավելւոր:

Պետք է ստեղծել մահափորձի նըպաստավոր մըթնոլորտ:

Մոսկւան սեղմված է չորս կողմից մահվան կարմիր օղակում:

Ամեն դյուղում խրոփություն է, սով ամեն քաղաքում:

Որպեսզի կուշտ և լի Հարալն օդնի սովյալ Հյուսիսին,

Լենինն իրեն մոտիկ մարդուն է դործուղել Յարիցին:

Իսկ ևս պետք է նրանց համար բնողին ու նախք ամբարեմ:

Վո՛չ—Մոսկւինը չի ստանա Հարալից հաց ու պարեն:

Երբ որ սովի դունատ ասպետն էր սրկրածույլ դրահով

Ահեղ կանցնի բոլշևիկյան քաղաքների վերայով,

Երբ զալոդում Պուտիլովյան՝ մետաղագործն ու ժառանգող

Հանքանյութի սովից հանդչող Մարտենի մոտ կընկնի վար,

Երբ սովն իր ձեռքը հուսկ կըտա բանվորների կոկորդին՝

Դուրս ճըղմելով բոլշևիկի վերջին կաթինն ու ողին,—

Այն ժամանակ մահափորձի զընդակն արդար կըլինի:

Եվ զլիսառված է բոլշևիկի:

Նա առանց Լենինի

Լլուես չի կարող պահել իշխանությունը ձեռքին:

Այն ժամանակ մեր բանակները Վոլգայի եզերքին

Կըմիանան, և կարչավին գետի Մոսկւան սովահեղձ:

— Խոսում եք դուք, պարոն,

Ինչպես...

Մի իսկական բանաստեղծ,—

Մըռայլ կըտրում է դեներալն իր լալառես դալակցին

Ու Թաշկինակը հանելով մաքրում է քիթն ահադին:

— Ո՛չ, դեներալ,

Ես չեմ խոսում Զեղ հետ որպես բանաստեղծ:

Գործի ընթացքն ու ծըրադիրն եմ շարադրում ևս այստեղ:

Եվ այն, ինչ որ Զեղ հայտնեցի, գեղումըն չէ մեկ հողու,

Այլ՝ ծըրադիրն է Կենտրոնի,

Սովինկովի ու Տրոցկու:

— Գիտե՛մ ևս այդ պարոններին,

Զեր այդ Տրոցկու՛ն էլ զիտեմ,—

Եվ դեներալն իր պորտախաբը կսպտարար հըրեց զեն,—

Կերենախու պես,

Ներքանից վառ,

Մի տնաառամ դալ է նա,

Կարծում է՝ ինքն տնախնայես մի Բոնապարտ կըղտոնա,
Հենց որ Լենինն էլ չը լինի:

Ողորմելի՛ «Բոնապարտ»:

Կարծում է նա՝

Միայն Լենինն է.

Էլ չըկա ուրիշ մարդ:

— Ես, դենեբալ, չեմ հասկոնում պատճառը Ձեր ցատուժի.
Ո՞վ է այն մարդը, Լենինից վրտանդալուր թըշնամի...

Այն ժամանակ խոսում է ներս, աղմըկելով, հեասպառ
Մի նըրբակաղմ երիտասարդ.

Ճակատային կոմիտար:

Կաշվե բաճկոնը քըբքըրված է.

Երեսները՝ ցխոտ,

Մաղերն ինչպես բանակների ճամփի վըրա բուսած խոտ:

Միայն աչքերն են վառ շողում:

Խոտում է նա ցատավից.

— Հենց նոր, ընկեր շտարի օկտ, խրամառից եմ դալիս,
Կաշալինից:

Ձե՛ որ փամփուշտ ենք պահանջել մենք ըշտապ.

Ինչո՞ւ մեզ չեն պատասխանում՝

Ոչ կոմանդարմ,

Ոչ շտար:

Ոչ որ հրացան չէր կրակում,

Ձէր ըտպառում մի դընդակ,

Առանց նըշան ունենալու կաղակներին ըտպիտակ:

Բայց մեր փամփուշտը վըրջացալ՝

Պետք էր անցնել հարձակման:

Եվ մարտիկները ուռաներով թըշնամու դեմ սըլացան:

Գնդապետին հրե կարկուտն արնոտ իր հունձն էր անում.

Մեր գընդի կեսն էր մընացել, երբ մենք հասանք թըշնամուն:

Սըլինամարտը կատաղի էր:

Չորամասը նըրանց

Կանոնալոր էր մեղանից և քանակով դերադանց:

Նրանք ուզում էին խըլել էշլոնները հացի՝

Կաշալինում վաղուց կանգնած:

Բայց դունդը մեր տունացի՝

Բեկովմարդյան կաղակներին ետ չըպըրտեց դեպի Դոն

Եվ ուղարկեց դեպի Մոսկվա հացի երեք եշլոն:

Գընդի քառսըղն է մընացել արյունահեղ մարտերում:

Սպիտակներն որ հըզոր զորամասեր են բերում.

Կըրկին դալու են մեղ վըրա՝

Ոտից դըլուխ ղինված, կուշտ:

Իսկ մենք չունենք ոչ օթանդակ ուժեր, ոչ հաց,

Ոչ վամվուշտ,

Ոչ մարտական հըրամաններ,

Ոչ կապ, ոչ լուր—տեղեկանք,

Ռեններ միայն բոլշևիկյան ամուր ողի,

Միայն կամք:—

Այսպես խոսում էր կոմիսարը, բորբոքվում դառնաղին՝

Դուրս թափելով իր մարտական աղնիվ ցասումն ու հոգին:

Դավադիրները մեկ-մեկի աչքով արին նենդորեն:

Շտարի պետը «զայրացավ»,

Ինչ որ խոսեց ինքնիրեն,

Ինչ որ նայեց բլոկ-նոսում,

Ջանդահարեց ինչ որ տեղ,

Ինչ որ մեկին հանդիմանեց՝ սոստիկ հուղված ու սըրտեղ,

Ու զառնալով կոմիսարին՝

Ասավ,

Հուղված արտաբուստ.

— Դու կըստանաս,

Այսօր եեթ,

Ռազմամեթերք և հաղուստ:

Երբ կոմիսարը ձեռքն անհույս թափահարեց ու դընաց,

Ճարտարագետը վերըստին իր դավաիցին տըվավ հարց.

— Ես, գեներալ, չեմ հասկանում իմաստը Ձեր ցասումի:

Ո՞վ է այն մարդը Լենինից վրտանդավոր թըշնամի:—

Հեռախոսը հրամայական շեշտով ուժգին զըրընդաց:

Շտարի պետը հեղնանքով առավ կրկին,

Ու հանկարծ

Ըզդատացավ՝

Ընդունելով հեղարարու եղանակ:

Քըրտնել էր նա այդ կարճատև խոսակցության ժամանակ.

— Ով է այն մա՞րդը...

Նա այստեղ է:

Նա զործում է արդեն:

Ջանդահարեց, որ անհապաղ օթանդակ ուժ ուղարկեմ

Կաշալինին:

Դեռ նոր, երեկ է նա եկել Ֆարիցին,

Բայց իրադեկ է և արագ միջամըտում է զործին:

Ֆիկել է նա հացի համար:

Բայց արդեն պարզ է ներքին,

Որ պաշարված է ամեն դիժ, յուրաքանչյուր հայաբան

Մոմոնտովյան հաղահների թշնամական օղակով,

Եվ նա կըմպով պիտի խըլի հացի ամեն մի վաղոն:

Նա այդ դիտե:

Բայց Ստալինն ուրիշ նյութից է ձուլված.

Նըրա համար չըկա արդեւիք,

Անլուծելի չըկա հարց:

Ֆիկել է նա հացի համար.

Ուրեմըն հաց կըտանի,

Թեկուզ Տրոյկին դառնա հաղար, երկու հաղար զըլխանի:

Եվ ինչպես փկը մըկներին, նա կը ճըղմի ոտքի տակ

Եվ Ձեր Տրոյկուն, և՛ աջերին, և «ձախ»-երին հաց-կատակ:

— Ո՛չ— հիացել է զեններալն ինչպես... կարմիր բանաստեղծ:—

Յնժենների կըրտսեր որդին չըղիմացավ ու խայթեց:—

Ծեր զեններալը խեթ նայեց անբարտապիտան լակոտին.

— Ո՛չ, ևս մի հին զինվորական եմ,

Եվ իբրեւ այդպիսին,

Գընահատում եմ թըշնամու արժեքն ու ուժն իրական:

Ստալինը զործի հսկա է: Սոսկալի:

Եվ չըկան

Այդքան հրմուռ վարչադեմոսներ մեր այսօրվա բանակում:

Հընների մեջ տաղանդավոր շատ մարդ եմ ևս ճանաչում,

Բայց նըրանցից ոչ ոք չունեւ այսօրան եռանդ ու կորով:

Բրոնում է սա իր զործն ամուր, պողպածույլ մատներով,

Ինչպես առյուծն իր որսը:

Նա հացի համար է եկել:

Բայց երբ տեսավ, որ չի կարող ըստանալ հացն անարդեւի,

Իսկույն հառեց նա իր հայացքը ռազմական ճակատին.

Նա զեններալ Սնեարյովին արդեն սեղմել է պատին.

Նըրա տըլած հըրամանները հավաքում է, քըննում

Եվ ամեն տեղ հակասություն ու նըման բան է զըտնում:

Նա թափանցում է ամեն տեղ,

Պեղում ամեն ուղղությամբ,

Ձըղտում է նա վերակազմել ռազմաճակատը:

Նա շտապ

Գիշեր-ցերեկ անըուն իր հողն է պատրաստում տենդալից:

Նա լենինին ամեն վայրկյան նոր հեռադիր է տալիս:

Փորում է հին ամեն հիմունք,

Ամեն օրենք

Ու արդեւիք,

Ամեն վաղից և ծուղակից զըսանում է նա հանկարծ եւք:
Ժըպտում եք զուր, երկտառարդ...

Օ ս'է, ևս չեմ հիշում,
Ելլ պարզ տեսնում եմ մեր զործի վըսանդավոր թըշնամուն:

Գեներալի խոսքից հետո տիրեց մի սղաղ լըռություն:
Լոկ «ինտերվուզն» էր հետալոր մի սենյակից կըտկըսում:
Ինժեների ալաղ վըրդին նայեց անհույս, դալիւհար:
Կարճես թե լույսը հանդցըրին,

Տիրեց մի ծանրը խալար:
Ինժեների ճաղատ հակտաը խոր կընճիտն աղոսեց,
Եվ կեղծ, անհույս վըստահությամբ,
Կերկեր՝ ձայնով նա խոսեց.
— Բայց մտանում է գեներալը, որ մեզ հետ են այսօր
Եվտաղական պետություններն ու բանակները հըղոր,
Որ զեսպանները՝ ֆրանսական,

Ամերիկյան,
Աերրական
Ճարիցինում մեզ հետ կապած են դաշինքով սըրբաղան:
Խորհուրդներով ու ֆինանսով կոթանդակեն մեզ նըրանք:
Կաշառքը չաղ կըտանք:

Ոսկին,
Ինչպես հըղոր մի կըրակ,
Բարոյական ամեն պատենչ ու կաղապար կհալի,
Կըղարձընի մարդկանց հըլու,

Գործի համար ցանկալի:
Տեսեք, թընդում է դեռ օրկեստրը բաղմամարդ լոււլարում-
Այդ ցարական օֆիցերները մաղուրկա են պարում՝
Փախըստական տիկիներն իրանը զըրկած:
Այդ ժողովուրդը մերն է դեռ:

Մեզ հետ կըղտ անկատկած
Եվ սերրական այստեղի դունդը,
Որ ձամփել է Տըոցկին:
Հենց որ Կրանտովն իր բանակով կըմտենա քաղաքին,
Մենք այդ զընդի սըլիններով կաղըստամըրենք սըրանց դեմ:
Երբ Ճարիցինը տաղալվի,

Մոսկվան անդոր է արդեն:
Եվ այս բոլորը, գեներալ,
Ձեզումջ չէ իմ հոգու,
Ելլ՝ հըրահանդն է Կենտրոնի—

Սալինկալի ու Տըոցկու:

Ըլադախումբը դեռ թընդում է բազմամարդ բուլվարում:
Դեռ դավադիր օֆիցերները մաղուրկա են պարում:
Անհող ցընծում է Ֆարիցիներ,

Հյուրընկալ, սըրապիլն.

Երկերի ձայնը չի հասնում նըրա հարթած ականջին:
Գաղափարի դուժան նիստեր է դումարում դեռ հանդիսը,
Էներական տերբորխաներ և դոկտորներ մոնարխիստ,
Ակնոցավոր մունետիկներ սահմանադիր ժողովի,
Փողոցներում աղատ շըրջում են

Ու վիճում կատաղի:

Շուկայի մուկն է շըվացնում

Շիվիտո կոստյումը հազին,

Հուլունդաչող իր քըսակում կայտառ դընդում է ոսկին,
Եվ կուլաները բեռներով ճերմակ հացի և օղու
Շողենալից արագ իջնում են և չուկան ողողում:
Բեստորանները չի թընդում են,

Փըրփըրում է դինին,

Երկար արև են ցանկանում «Քաղաքի հայր» Միլինին,
Որ խընճույթի սեղանի շուրջ, ուրախ ժըպիտն աչքերում,
Գոհարաչող տիկնոջ թաթիկն է երկյուղած համբուրում:
«Ա՛խ, չնայած որ բուլլեիկ,

Բայց նա հըրաչք է, հողի՛...»:

Եվ միլիոնյան «բուլեիզմի» դուլքն են անում ուղղակի
Ֆազվից փախած նախկատներն

Ու չոզ հույսով տապալկում,
Մինչև ընկնի Շահումյանի իշխանութունը Բազվում:
Մինչև Կրասնովն օտարերկրյա տանկերի զոռ զըղերդով
Մըտնի քաղաքը Յարիցին:

Մուկնահույզ, ոնց որ ծով
Արդեն ճակատը մոտենում է քաղաքի դրոներին:
Դոնի սպիտակ օձը ֆըշում է, դալարվում մուկդին՝
Ջըրահապատ երաններից ժայթքելով բոց ու զընդակ:
Կարմիր դեղերը նահանջում են ահուկի ճնշման տակ
Իրովիայում, Կաչալինում, Ելմաթայում ու Ջիրում:
Օձը սեղմում է Յարիցին,

Ամեն կողմից պաշարում:
Կարմիր զընդերը դիմադրում են արնաքամ, առնայի.
Մինչդեռ չտարը ռազմական Հյուսիսային Կովկասի—
Տըրոցիու դըրած մասնագետները,

Խըլուրդներ թունալից,
Կարմիր ճակատը քայքայում են,
Հարվածում թիկունքից:
Նըրանք անմիտ, հակառակն հըրածաններ են տալիս,
Չորքը հարավ են ուղարկում,

Ջինամթերքը՝ հյուսիս,
Թաղընում են ոսոխների միտումն ու ուժն իրական,
Յույց չեն տալիս նրանց այնտեղ,

Որտեղ նըրանք իրավ կան,
Նրանք ուղղում են մարտական հարվածը մեր արեմուտք,
Այնինչ ոսոխն արեւելքից է հարձակվում անադմուկ:
Դեմը՝ ոսոխ,

Ետևը՝ դավ,
- Խարդալանանք ու լըբում,
Թըվում է՝ երս մի հարված, և Յարիցին անըրկուն՝
Կընկնի սպիտակ դեերի ձեռքը.

Պետերբուրգն ու Մոսկվան
Այլևս չեն ըստանա հաց զընացքներով անխափան,
Պուտիլովյան դործարանում մետաղագործը քաղցած
Հանքանյութի սովից հանդչող մարտնչի մոտ կընկնի ցած,
Լենինի շտապ հեռադըրերն էլ չեն հասնի Յարիցին
Եվ Մոսկվայի վըբա կերթան Կոլչակ ու սով միասին:

Բայց ի՞նչ է Կրասնովի,

Եվ ի՞նչ են դավ ու դարան,

Երբ Ստալինն արդեն եկել է և հասել կայսրան:

Նրա վաղնն ահա կանդնած է զուգահեռ դըժերում

Եվ նրա չուրջը մարդկային մի մեծ զանդված է եռում,
Պընդապետներ,

Պարտիզաններ՝

Ճակատներից եկած նոր,

Երկաթուղու կոմիսարներ,

Պարենային լիպոբ,

Կուսակցական աշխատողներ,

Նավաստիներ կրծքարաց

Ու բանվորներ՝ մետաղաձույլ դործարանից ուղարկված—

Ետ են դալիս նրա մոտից,

Կամ ընտապում են այնտեղ

Ալբանքատար վաղոնների փողոցներով ձիդ ու նեղ:

Բոլոր նըրանք, որոնք պատրաստ են մաքառել անվըհատ,

Բոլոր նըրանք, որոնք ունեն հաղթելու կամք ու հավատ,

Որոնց իզձերը վեհ, աղնիվ են,

Եընդիբները խըրթին,

Որոնք ծարավ են լենինյան անդալաճան խորհրդին,—

Բոլոր նըրանք դեպի այնտեղ,

Դեպի Ստալինն են դընում

Եվ ընդունում է բոլորին նա իր հատուկ վաղոնում:

Դրասեղանից վերև կախված է մեծադիր մի քարտեզ,

Որին նայում է նա՝ ժայռից ամպին նայող արծվի պես:

Սաղողներում սեղմած շալվարն ու սև կիտեղը հազին,

Վերև սանրած փաթեթում ու սև մազերի դեղն ահադին,

Պըղընձակուռ դեմքի վըրա բեխերը թավ լիջած վար

Նվ պերի չըրթունքը՝ հաստատում են կամքը մեծ և անառ:

Զախ ձեռքը միշտ իր ծխացող ծրխամորձից անրաթան՝

Սըը մեկնում ու բարեում է ջերմությամբ հայրական:

Եվ իր թալշյա խորունկ ձայնով խոսում է նա մարդկանց հետ,

Որպես հոգու խիղախ թարգման

Ու հանձարեղ սըրտապետ:

Երտերմական հարցեր տալիս

Ու ծիծաղում կաթողին,

Պարզ իմաստուն իր խոսքերով նա հըրդհում է հողին:

Մարդկանց աչքից ասես ընկնում է վարադույրը խալտր,

Նըրանք աշխարհն արդեն տեսնում են նոր լույսով բոցավառ:

Նըրանք տեսնում են երրնաչող իղևալն իրենց պայքարի:

Սհա ժըպտում է սոսկան, ինչպես չըքնաղ սիրուհի:
Նըրանք իրենց հոգում զգում են
Թե

Ու թափ

Ու կորով,

Նայում հեռու հորիզոնին երազաչող աչքերով:
Դուրս են դալիս նըրա մտայն վերածընված ու հըպարտ
եւլ արչավում են խանդավառ
Դեպի դաղդահ,
Դեպի մարա:

Ճարեցինի դեկավարները վաղոնումն են արդեն:
Նըստած են լուռ,

Ոմանք մըռայլ,

Ոմանք ուրախ, ժըպտաղեմ:

Միայն աչքերն են սլըսողըղում ծըխի թափիչ տավր տակ
եւլ նա ալսպես վերջացրեց իր հառը կարճ ու հըստակ:
— Հեռաղըրված է Լենինին,

Որ մենք երկու շարաթում

Կըտանք երկու միլիոն վութ հայ:

Գործեւ համառ և արթուն

եւլ Իլիչին տըլված խոստումը կտարեւ անթերի:

Պընդըրը ծանր է, անկասկած,

եւլ արդեւենքն՝ ահուկ:

Բայց աշխարհում չըկա արդեւք, որ դիմանա անվախճան
Բանվոր դասի,

Բուլլեկամի,

Կաղմակերպված հարձակման:

Կաղմակերպվածություն...

Ահա

Գաղտնիքը մեր հաղթության:

Սյդ մեծ ուժին չի դիմանա

Ոչ սոստոաթ,

Ոչ օվկիան:—

Երմանն ասև կըրծքում զդաց այդ խոսքերի ուժը մեծ.
Կապույտ աչքերը փայլեցին, նա բըռունցքները սեղմեց,
եւլ ըսկըսվեց աղնիվ արշունն ալեկոծվեւ ու ետալ:
Միման Միլինը դեռ լըռում էր անհանդիստ ու մըռայլ:
Հեռո պոթկաց նա.
— Շատ բարի. Մոսկվային պետք է տալ հայ:

Ճայց բարձրանում է հենց այսուկ քաղաքական մի նուրբ հարց-
կարո՞ղ եմ ես առաջարկել իմ քաղաքի բանվորին,
Որ նա աղբի կես ֆունտ հացով,

Ձողահանջի ավելին:

Նրբա՞ համար նա զբաղվեց իշխանություն, զործարան,
Որ սեփական իշխանությունը կես ֆունտ հաց տա նրան:
Ո՞չ ընկերե՛ր, Յարիցինի բանվորն ըմբոստ է, հրդարա-
նա չի թույլ տա սր կերտովի իր քաղաքում հացի քարտ:
«Քաղաքի հայրն» իրեն կարծիքն էր վար ծուրում ծանրությամբ:
Ու ժողկոմի ծրխամորճից կենում էր ծուխն ինչպես ամոլ:
Միլին...

Պիտեր նա այդ մարդուն,

Բրեստ-Լիտովսկի ժամանակ,

Երբ փաճուկ երկրի շահերը Տրոյկին նենդ և անարդ,
Թընամական գեներալի գալարտարս սալոնում,

Ակնոցավոր օձի խարդախ դիբեքն է սա պաշտպանում:

Սա այն Միլինն է, սրի գեմ Սկրզան զբրեւ է այնքան:

Սա է հուզում, հրաժեշտում ճըղճիմ կրքեր անդալան:

Յարիցինի բոլշևիկներն այս աղվեսին են լրտում,

Դրբսից Էկամ ուժերի գեմ անմըտարար ընդվրդում՝

Թույլ չբառնով միջամբակ իրենց «ներքին զործերին»:

«Ներքին զործեր» ունի այս մարդը,

Այս փայլուն դարչնին:

Ժողկոմը ծուխը ներս քաշեց ու շեշտակի արվամ հարց.

— Իսկ Էթե դուք Յարիցինի բանվորներին ասեք պարզ,

Թե Մոսկվայի ու Պիտերի ձեր Լոյրայրներն այս պահին—

Մովից հյուժովում և ուժասպառ հենվում են պաղ գոճղահին,

Թե բախար հեղափոխության Յարիցինից է կախած,

Եվ թե Լենինը հույս ունի,

Որ դո՛ւք միայն կըտաք հաց,

Էթե նրանց դուք պարզ ասեք ճըշմարտությունը բոլոր,

Ի՞նչ եք կարծում,

Յարիցինում կըղձանվի՞ր մի բանվոր,

Որ ողջ հողով չըցանկանա կեսել պատան իր հացի,

Որ իր բազուկը սովառանջ հայրենիքին չըպարզի:—

Կարճես զբլիսին ըստանալով շողեմուրճի մի հարված՝

Լըուց Միլինը:

Լըուցյուն տիրեց խորին ու լարված:

Իվան Կովաչն ըզգաց խոնավ ու հարադատ մի կըսկիծ:
Սիեկոճոված նա վեր ելավ ու ձայն խընդրեց ժողկոմից.

Այսպէս խոսեց.

— Ես ծերունի եմ, վաթսուն մէկ տարեկան:

Գառասուն հինգ տարի ծամել եմ թեթ երկաթ ու դեռ կամ:

Եւ Դյուժոյի դործարանից եմ:

Հինգ հազար պրովետար

Ինձ ուղարկել են այս վաղոն,

Գեղ մոտ, ընկեր կոմիտար:

Գիտեմ ես իմ բանվորների բոցեղեն սիրտն ու լեզուն:

Իւրանք էլ ինձ են ճանաչում,

Նըրանք էլ ինձ են լրսում:

Եկել եմ ես, որ իմանամ ճշմարտությունն իսկական:

Դու ասացիր ճշմարտությունը.

Պետերբուրգն ու Մոսկովան,

Մեր եղբայրները հարապատ,

Իւլիշը,

Մեր սիրելին,

Մեզանից հաց են պահանջում:

Վրտանք, կըտանք ավելին:

Նայեց Ժողովոմբ վիթխարի մետաղակուռ ծերուկին

Ու թախանցեց մինչեւ հատակ նըրա հայացքն ու հողին:

Այդ պատասխանն էր իսկական ցարիցինյան բանվորի:

Թող թընամին ինչքան կուղե դավեր նյութի, դալարվի,

Քանի որ կա Իվան Կովաչ,

Այսպիսի նյութ մարդկային,

Ճարիցինի պրովետարիատը հաց կըտա Մոսկովային:

Ժամը երկուսն էր զիշերվա և Ստալինը հողնած:

«Մոսկովա,

Կրեմլ,

Լենինին»—

Նոր հեռագիրը դընաց—

«Դեռ գիծը չենք վերականգնել Յարիցինից Կուբոյար:

Ես, ում որ հարկն է հայհոյում եմ,

Խըթանում անդադար,

Եվ հույս ունեմ, որ շատ շուտով երկաթուղին կըրանանք:

Հալատացած եղեք, որ մենք չենք խընայի ոչ մի ջանք,

Որ չենք խըղճա և ոչ ոքի,

Ոչ ուրիշին

Եվ ոչ մեզ,

Բայց հաց կըտանք ժամանակին»:

Եվ քունը ծանր ու անտես

Ջազացքաբի նըման կախվում է Ժողովոմբի կոպերից:

Թեթև ներհում է և բացում իսկույն աչքերը նորից,
Ձանդահարում է:

— Ձայցեին ձերբակալել այս դիշեր:

Իրեն օդտին նա վաճառում է պետական ապրանքներ,
Սպեկուլյանտ է նա, այլ ոչ առևտրական լիազոր:—
Ու թընդանոթն է որոտում ըստեպներում հեռավոր...

Չորս օր հետո Իլիչն իլուր ազդարարեց աշխարհին.

«Որոշվարար ղեներալները նենդորեն վերցրին

Մեր սիրելիքան երկաթուղու մի շարք խոչոր կենտրոններ:

Այդ կընեղի սովյալ երկրին,

Կըրարդացնի դործը մեր:

Բայց մեր ամբոցը չեն վերցնի սովի կամ ճով խեղադար

Իմպերիալիստ ղեներալները ցարական և օտար:

Հարավային մարդերը մեր մեղ օղնության են դալիս:

Ստալինն այնտեղ,

Ցարիցինումն է:

Նա մեղ հույս է տալիս,

Որ մոտակա շարաթներում հաց կուղարկի անպատճառ:

Նա կուղարկի Մոսկվա հացի պատկառելի մի պաշար:

այլեց դարունն ուկրայնական մեառքսաչող դաշտերում :
Քամին հեռվից բեղմնավորված հողի բուրմունքն է բերու
կըրկին վարի, ցանքսի համար ըստեղ ելալ գյուղացին,
Սեահողում խոնարհ քայլում է մենավոր նըրա ձին :

Կապույտ, անամպ երկընքի տակ,

Բարդինների սուբակում

Թընդում է երդը հայրենի,

Գարմոնն անուշ նըվազում :

Երիտասարդ աղջիկ, տըղա շապիկներով ծաղկավառ

Բոլորվեցին դարձոնի շուրջ

Եվ ըսկըվեց մենապար :

Կաղնեբազուկ Տարտան է ալք,

Բանփորը քաջ Լուզանի,

Եկել է գյուղ, օր Լյուբայից կարոտն առնի ու տանի,

Որ համբուրի ձեռքերը սուրբ իր ծերացած հորն ու մոր,

Վերագառնա նորից Լուզան, մըտնի մըթին հանքահոր :

Պարում է նա սիրատուչոր, ինչպես մըրբիկն ըստեղի,

Ով կըլի իր Լյուբային,

Ով բաժանվել կըստիպի :

Մի հայր ունեմ ես արեհեր,
Մայրս՝ բարի մի պառավ:
Եկ, սեռչյա, անուշ իմ սեր,
Իմ սիրտը քեզ է ծախալ:

Խըրճիթ ունեմ առվի ափին,
Շըվաք ունեմ պարտեղում:
Ե՛կ, սեռչյա, իմ Թանկադին,
Դու ես միայն պահասում:

Նըթուլդ ունեմ արագավազ,
Ոսկեդաստակ թուր ունեմ:
Ե՛կ, սեռչյա, հյանքիս երազ,
Քեզ նոր աշխարհ թըռցընեմ:

Եթե մեռնեմ հըռվի դաշտում,
Թող չուենեմ գերեզման:
Հիշես ու լաս, միայն թե դուն,
Թող քո՛ սըրտում ես մընամ:

— Զա՛ն, դարձոնիստ, քո երդն անուշ իմ սրբախ երդն է կարծես:—
Պըրծքին խըփեց Տարասը խենթ ու կանգ առավ կաղնու պես:
Եվ Լյուբայի ձեռքից բըռնած՝ տարավ ըստվեքը ծառի,
Որ սիրտն ինչպես հարբած բազե՝ թըփըրտալուց դադարի:

— Լյուբա, նայի՛ր,
Երկինքն ինչ լա՛յն
Ու, ինչ կապո՛ւյտ է այսօր,
Դաշտերն ինչպես կանա՛ջ են, տե՛ս,
Ծառերն՝ ինչպես մեղմորո՛ր,
Սուռն ինչ քա՛ղցր է հըլկըլում,
Փարվում փափուկ սեզերին,—
Երկինք,

Երկիր,
Ա՛խ, ինչ նըմա՛ն են,
Ինչ նըմա՛ն իմ սերին:
Ո՞ւր է երկինք այդ աչքերից ավելի լույս ու պայծառ,
Քեզնից դալար և սըլացիկ՝

Ո՞ւր է բարդի,
Ո՞ւր է ծառ:
Զըկա մի սուրբ ավելի սուրբ քո համբույրից բոցակեզ,
Սիրո՞ւմ ես ինձ, Լյուբով, ասա՛,

Կոստի'ր...

Միայն՝

Զրխափե՛ս...—

Սերահարի սըրտում դանձեր կան,

Աղամանդ ու դո՛ւսը.

Երանի քեզ, եթե եղև ևս դու մի օր փերահար:

Սերահարի աչքին աշխարհը վարդադույն է ներկված:

— Տարաս, կուզես աշխա՛րհն ինձ տուր,

Կուզես, միայն ցամաք հա՛ց,

Կուզես բոկոտ և անոթի դուխան քաշեմ ձիու հետ.

Բո՛նն եմ, Տարաս,

Նորից ևս քոնն եմ ե՛մ այսօր, ե՛մ հավետ:

Զահել աղջիկն իր Տարասի դըրկում ժըպտաց բախտալուր:

Բայց այդ պահին կանաչ մարդից թրուան ահով երկու լոր,

Արագիլներն ահարեկված իրենց թևերը բացին.

Ուրիշ թըռչուն էր սափառնում բարդիների դադաթին:

Այդ ոչ արծիվ էր,

Ոչ ուրուր,

Ոչ էլ մի այլ դիշտտիչ:

Նա ալևելի սարսափելի էր թևալոր վիշապից:

Պլառույտ դորձեց որոտալով...

Թընդաց երկինք ու դետին...

Փռչու ամպով դարձոն ու թե երկինք ի վեր նետակցին...

Երևաասարդը քարացավ՝

Սերած աղջիկն իր առաջ.

Անհետացավ օդում վերջին նըրա մըմունջը.

«Տարա՛ս...»:

Ինչ որ երկու վայրկյան առաջ՝

Երես էր, աչքեր էր ու բախ,

Դարձավ մըտի և արյունի անկերդարան մի չաղախ:

• Արտասլելով թաղեց Տարասն իր անդըլուխ սիրածին,
Հեռո մըռայլ վերադարձավ,

Զենքերն առավ,

Հեծավ ձին:

Խըրխընջալով սուրում է ձին հայրենական ըստեպում.

Այնտեղ, ուր քաջ Վորոչիկովն իր զորամասն է կոփում:

Նվ մորմոքում է իր հոգում Տարասը խենթ, վըշտարեկ.

«Թըտի՛ր, իմ ձի,

Առա՛ջ, առա՛ջ,

Եւ մի՛ նայի՛ր դու երբեք:

Այնտեղ արյունն է սիրունուս,

Սերն է այնտեղ դրխատփած.

Հիմա եւ իմ հայրենիքում ոչ սեր ունեմ և ոչ հաց:

Մընաք բարո՛ւյ իմ հայրենի կարկաշատ առունք,

Մընաք բարո՛ւյ,

Արեւ, երկի՛նք,

Իմ ծերունի հեր ու մե՛ր,

Մընաս բարո՛ւյ, առվի ափին նվիրական զերեզման,

Եթե մեռնեմ կըռվի դաշտում,

Թող չունենա՛մ զերեզման:

Թո՛ղ ինձ հիշեն միայն սիրո ուկրայնական երգերում,

Պատմեն բոլոր աղջիկներին,

Թե վո՛նց էի եւ սիրում,

Պատմեն՝ ինչպե՛ս բարդու ստվերում զըրկել էի եւ նըրան,

Երկինքն ինչ պա՛րզ էր ու կապո՛ւյտ,

Առուն՝ ինչ մե՛ղմ, կըրկըլա՛ն:

Պատմեն, ինչպե՛ս օտարերկրյա ուրուրն օդում կըռնչաց,

Եւ ինչպե՛ս մահն իր կըտուցից որոտալով իջաւ ցած,

Ինչպե՛ս աղջիկն արնաշաղախ, անշունչ ընկաւ իմ առաջ,

Ինչպե՛ս Լյուբան վերջին անդամ կանչեց անունըս— Տարա՛ս:

Պատմեն, ինչպե՛ս եւ ձի հեծաւ և սըլացաւ կովի դաշտ,

Ու թըշամուն կոտորեցի վըրիժառու և անհաշտ,

Ինչպե՛ս նըրանց վըրնդեցի մեր դաշտերից աննըման:

Ինչպե՛ս ընկաւ կըռվի դաշտում և չունեցա զերեզման»:

Այսպե՛ս խոսում է ինքնիրեն և ձին ամուր խըթանում,

Նըրա ուղին դեպի հերոս վոքոչիլովն է տանում:

Իսկ Լաւից՝ դեռ մըռնչում է կոկորդով կըռուպոյան

Զալթոդական արյունիղդակ մոնարխիդի դու բուղան:

Պողպատափուռ պըճեղներով քանդելով դաշտ ու անտառ,

Աարսափ ու մահ տարածելով՝ քայլում է նա անդադար:

Մատղաշ խոտի ու մանկական գիտիների վըրայով

Քայլում է նա՝

Դեպի Դոնրաս,

Ու Տափանրոզ,

Ու Ռոստով:

Փախչում են մեր կարմիր զինվորը դեռ տրկար և անդեկ,
Ինչպես փոշին հողմի առաջ, խուճապի մէջ ահարեկ:

Հեռագրական կարգադրութիւն,

Հեռւում պայթած երկու արկ,

Եւ հանձնւում է կայարան,

Լըքում է դուռ ու քաղաք:

Խորհրդային օրենքն անցնում է ոնց որ քաղցրը երաշ,

Ամենուրեք վերածննդում են հին կարգերը մեռած:

Կըրկին խըլում է հողը ետ կարլածատերն արնախում,

Եւ դուռացուն հողից հանում են, ըսպանում ու կախում:

«Ո՛ւր է այն ուժը, որ կանգնի զայլթիչները զորքի դեմ»:

Նըրանց զինվորը սանձարձակ,

Շարքերը կուռ են ու սեղմ...»:

Տարասն այսպես մըտածելով՝ քըշում էր ձին ըստեպում,

Այնտեղ, ուր քաջ Վորոշիլովն իր զորամասն է կոխում:

— Այո՛, ընկեր Վորոշիլով, բանվոր եմ ես Լուդանի:

Տեսել եմ ձեզ այնտեղ, երբ դեռ ես խակ էի, պատանի:

Հանքահորում բռնկելիս ձեր խոսքը շատ եմ լըսել,

Օգնել եմ ձեզ ինքնահոգար,

Թըռուցիկներ տարածել:

Հետո երկա՛ր ծառայեցի ցարի հեծյալ զինվորում:

Ընդունի՛ր ինձ,

Իմ ձին ու թուրն էլ ես ինձ հետ եմ բերում:

— Շա՛տ լավ, — ասաց Վորոշիլովն, —

Այսօր կըրիվ կըլինի, —

Չայթիչներին պիտի խըրենք հանուն ընկեր Լենինի,

Դու ցույց կըտաս քո թըրի ուժն ու քաջութիւնը մարտում:

Նայի՛ր արդեն բըլբի վըրա ոտիսն է սև խըլըրտում:

Այսպես խոսեց քաջ զորավարն ու որոտաց հըրաման.

— Հեծնել ձիերն ակընթարթում,

Վայրկյանն է դուռ հարձակման,

Առա՛ջ,

Առա՛ջ,

Իմ ետեի՛ց,

Հայրենիքի՛ զայլահներ... —

Եւ թուրն ահեղ մերկացըրած՝

Նա սըլացաւ դարն ի վեր:

Հերոս ջոկատն առաջ անցաւ, շըջան տալով ձախ թեկից,

Թըշնամական զորքերի դեմ:

Նըրանք իրար հտեից
Գալիս էին՝

Շարքերը խիստ,
Հըրացանները սեղմած,
Առաջ քայլող պատերի պէս,

Կարծես անսիրտ,
Անիմաց:
Երես առած իրենց նախկին հաղթությունից թալալդուր՝
Ըստան քայլում էր առաջից՝ ինչպէս փայլուն մի աքլոր:

Կանգնի՛ր ալստեղ, դէտմանական զոռողության դաժան ցուշ:
Ճարճատեցին՝ զընդացիրները զայրագին և անդուշ:
Պատերը կանգ առան մի պահ,
Երեւացին,
Փըլվեցին:

— Գըլուխը բա՛րձըր, արինե՛ր,—

Գոռաց ըստան մոլեղին:—
Բայց այդ պահին մեր զորավարն իր նըժուլի փոթորկով
Հասաւ թեից,
Եվ կեռ թըրի դյուցազնական մի զարկով
Ընկաւ ըստան գըլխապատառ:

Նըշանն էր այդ գըրոհի:
Եվ հետեակը դուրս նետվեց ուռաներով ամեհի:
Օոնովի մոտ կանաչ հովտում իրար դիպան մոլեղին,
Ջիւրը ծառս եղան հուժկու, թըրերն իրար ձուլվեցին,
Եվ փուշ և կան զորապատերն իրար վըրա կուտակված,
Դարձան մըտի և մետաղի մըրընչացող մի զանգված:
Տընքոց ու ճիւղ օրհասական, թըրի շառաչ, հըռընդյուն,
Ներքե թափված աղիքներով ձիերն են խոլ վըրընջում.
Ռուս հանքադորձը հարվածում է սըվինով ու կոթով,
Ու զավթամոլ «ասպետն» ընկնում է պարտատուն ճակատով:
Տարանն առաջ է մըխըրճվում թըշնամական զորքի մեջ,
Օդում իր թուրն է բոցկըլտում, սըրտում վըրեժն իր տնչեջ,
Իր դեմ տեսնում է սարսափից ալանդակված երեսներ.

— Ա՛ռ... ա՛ռ... կանգնի՛ր,

Ո՞ւր էք փախում,
Ազնւլարյուն հերոսներ,

Խիղախ էք դուք,

Երբ նահանջում են ձեր դիմաց,
Պուճապում,

Անմեղ մանկանց,

Աղջիկներէ՛,

Գլխին կրքակ եք թափում...

Իսկ երբ ձեր դեմն զանրոսյան բանիւրի ձեռքը պոզպատ,
փախչում եք դուք...

Դե մի՛ փախչեք,

Առա՛ջ եկեք ոնց որ պատ:

Բայց խուճաղում են այն զամթիւզ զընդերն արդեն սոսկաճար՝
ինչպես տերէն տշնանային, ինչպես փռչին հողմաւար:

Խուճաղն իրբն անդուռոյ հեղեղ միշտ անկելով մոլեղին,

Թափով դիպչում է նոր եկող դեռ անսասան պատերին

Ու խորտակում, քըչում, տանում է սարսափի ոռնոցով՝

Թողած ետե ավար, դերի, դիակ ու թամբ իրար քով:

Շահաւատամարտը վերջացավ:

Ռազմի ավարն են տանում:

Հերոսական մի էջ զըրվեց մեկ պատմութեան մատյանում:

«Ահա՛ հաղար իննը հարյուր տասնեութի ապրիլին

Վերոչիլովը, քաջ բանիւր ու Դոնրասի սիրելին,

Իր հանքափոր ընկերներէ մի փոքրաթիւ ջոկատով,

Խաբկովի տակ,

Օսնովի մոտ,

Անհաւատար հակառակ,

Զավթողական դիվիզիոնի պողպատ մըռուքը ջարդեց:

Առավ դերին հաղարներով:

Բընդանութներ առավ վեց,

Առավ անթիւ զընդացիւրներ,

Առավ փամփուշտ անքանակ,

Առավ բաղում ավտոմոբիլ,

Առավ երկու սովառնակ»:

Անցան օրերն ու ամիսներն անհաւատար մարտերում:

Զոհաւան անեց,

Դարձաւ բանակ:

Հառավ համբալը հեռուն:

Սակայն ինչպե՛ս մեր թերաւարտ զընդերը դեմ կանգնեին

Օտարերկրյա երեսուն հինգ դիվիզիոնի զըրոհին:

Նրանք ունեն թընդանութեր,

Սովառնակներ

Ու տանկեր,

Մերոնք ունեն միայն սըլին ու միայն սիրտ անվեհեր,

Նըրանք ունեն պահեստ, ամբար,

Եվ հաղնրված են, և կուշտ,
Մերոնք՝ միայն բորիկ ոտքեր,
 Չունեն ոչ հաց, ոչ հազուստ:
Ներանք ունեն ըստայակույտ՝ կոխված ռազմի հրնոցում,
Մերոնք դեռ նոր են մարտական փակադահները բացում:
Ներանք առան մեր աղբյուրները երկաթի և հացի,
Եվ կըտրեցին երկաթուղին Հյուսիսային Կովկասի:
Ներանք ոտքի կանգնեցրին կաղահներին ըսպիտակ:
Տընքում է հողը Կրասնովյան հորդանների ոտքի տակ:
Ներանք առան ամբողջ Դոնրասն ու դեռ զընում են համառ
Մինչև ավերը ճոխ՝ Դոնի, մինչև հեռու—Վոլգա—մայր:
— Ուրեմըն պետք է պահպանել ուժերը մեր մարտական,
Ու նահանջով հասնել այնտեղ, Յարկեյինին օգնությամբ,—
Այսպես խոսեց Վորոշիլովն իր զորքերին հողնարեկ՝
Ձեռքին պարսառտ պահած կեռ թուրը պարզելով արևելք:
Եվ ըսկըսվեց այն մեծ նահանջը, հողնատանջ այն ուղին
Յոնոտոսկից մինչև Լուզան, Լիխից մինչև Յարկեյին:

Շըրջապատված

Գետմանական

Ու Կրասնովյան

Գընդերով,

Ներանց համառ հարձակումները ձախ և աջ նետելով,
Ութսուն և հինգ էջերնները քարշ տալով իրեն հեռ,
Գայլում էր զորքը համընթաց ուղիներով չարազետ:
Ամենուրեք թընդանոթներն էին ոռնում օրն ի բուն,
Դընդացիրներն էին անդուլ զիշեր, ցերեկ ճարճառում,
Ծըփում էր շուրջը մոլեղին՝ Դոնի սպիտակ վանդեյան.
Ջորքը կռվով էր նրվածում յուրաքանչյուր կայարան:
Ու Կոմանդարմըն,

Սեղ նըստած իրեն աշխտ նըժույզին.

Կայտառ վարդում էր թեից թե,

Քաջալերում ամենքին:

Նըրա ձիու տկանջի տակ հաճախ զընդահն էր շաչում,
Նըրա զըլխին արկերն էին մահասարսուռ շառաչում,
Նըրա կյանքի համար զոդում էր սիրտն անահ Ռուզնեի,
Նըրան խընդրում և աղերսում էին, որ նա չընեռվի
Կովի տաք տեղը:

Քայց նա միշտ փայլատակում էր այնտեղ,

Ուր զերազանց էր թըշնամին

Եվ ընդհարումն՝ արնահեղ։
Եվ նա թողնում էր կայարանը միայն այն ժամանակ,
երբ արդեն դուրս էին եկել վերջին քահանայի,
Տարասը ձին խողացնելով ճանապարհին էր նայում
Եվ անվահեղ կոմանդարմի տեսքով հուզվում, համարում
նա Տարասի կողքով երեկ անցավ արագ, ինչպես հոգի։
Եթե կանգնեիր դեթ մեկ վայրկյան,
Եթե նայեր նրա կողմ...
Տարասն ուրիշ երջանկով յուրն այլևս չէր ցանկանա։
Բայց ի՞նչ...

Արթուրն էս, թե քնած...

Նայի՛ր, Տարաս,

Ահա նա...

Իրեն աչիստ ձիուն նըստած դալիս է նա դեմ առ դեմ.

Նա մոտենում է Տարասին,

Հավասարվում է արդեն.

— Օսնովի մոտ էս քեզ տեսա.

Քաջ էս, Տարաս,

Անձնահուր։

Ինչի՞ կարիք ունես, առա,

Ծըխի՛ր։ Ինչո՞ւ էս արխուր։

Ու կոմանդարմը ջերմ ժպտում է՝ նայելով Տարասին,

կորացնելով պայծառ ափսոս արեախոսն՝ երեսին։

Ժըպտում է նա՝

Ճակատն անրիժ,

Հոնքերը խիտ,

Անվահեղ։

Քաղցրաժըպտ չըբթունքներին՝ խարտյաչ ու կարճ բեխիկներ։

Աչքերը պարզ են ու կապույտ,

Ինչպես դարձան առավոտ.

Ի՞նչ կա արդյոք, այդ աչքերում՝ այդքան խորունկ ու ծանոթ։

Դողում է սիրտը Տարասի

Եվ նա խոսում է հանգարտ.

— Հիմա միայն էս մի խընդիր ունեմ, ընկեր կոմանդարմ—

Ինձ թույլ արվեք՝ ոնց որ չըվաք լինեմ Ձեզնից անրաժան

Ու պահպանեմ Ձեր կյանքը մեծ իմ այս կրճքով սեփական։

Քայլում է դուրքը համընթաց՝

Թողած փուլին ետևում։

Կործանարար տախանտաններն անընկճելի են թրվում։

Էշեւոնները մեկ-մեկից սըվիններով բաժանել,
Էշեւոնները մեկ-մեկից անջատ-անջատ կըլանել:
Փիցիսեւոր-մոմոնտովյան կաղակները ծովը մութ,
Ալեկոծված մինչեւ հատակ

Ծընչելով շանթ ու կարկուտ,
Դընացքներին է մոտենում ալիքներով ահադին
Ու ոռնաձայն,

Հողմացրելով,

Փոշիանում է կրկին:

Անցնում է դորքը համբարայլ դեպի վըսեմ նըստատի՝
Տառապանքի կարմիր օվկյանը կիսելով մինչեւ տակ:
Երբում է մեկը թախծադին տափաստանի դիշերում
Ու մեծ հադին կոմանդարմի ցավից հուզվում է, ետում.

Դնեպրից այն կողմ կրակ ու բոց,
Դոնն էլ ծըխով է սլափած,
Մեր սըրտերում կրակ ու բոց,
Ետ ենք նայում կարոտած:

Ետ ենք նայում, ետ ենք նայում,
Ու ախ քաշում տխրադին.
Այնտեղ թողել ենք տեղ ու առն,
Ալեքսր մայր, ջահել կին:

Մեր շէն տըներն ամայացան,
Այրիացան մեր կանայք,
Մեր մանուկները որբացան.
Ա՛խ, դու դաժան ժամանակ:

Անցնում է դորքն ինչպես փարոս,
Հեռվից նա լույս է տալիս,
Ու հեռավոր ըստեպներից դեպի այդ լույսն են դալիս
Բոլոր նըրանք,
Որ երազում են հայրենիք,
Իրավունք,
Որ դարերով կուլ են տըվել
Միայն քըրտինք ու արցունք,
Որոնց Դոնի հարուստ կաղակն «օտարական» անվանեց,
Զըրկեց, քամեց,
Եվ անդատվեց

Եվ անսլափ ըստանայ:

Այդ արտաքսված հարազատները մեծ հողի ուսեսական,
Որոնց աչքին արդեն բացվում է լուսաշող ապագան,
Կազմած բազում դուժարտակներ,

Ազմուկներով ցընծալից,

Դեպի իրենց ազատարար Կարմիր Բանակն են դալիս:

Նըրանց կոփում,

Կազմակերպում է Շչադենկոն դուշագուն՝

Հողիններում բորբոքելով կըռվի կորով

Ու ցատում:

Հոսում է զորքը համբընթաց,

Ուր-մուր,

Ինչպես դեռ,

Ճանապարհին ընդունելով

Եվ ձուլելով իրեն հեռ,

Վըտակների նըման վարար,

Նոր ջոկատներ ու զընդեր,

Եվ մեծանում է անդադար:

Աչխարհը չի տեսել դեռ,

Որ նահանջող զորամասերը բաղմանան քանակով:

Քըսենոֆոնյան բյուրից միայն կեսը հասավ մինչև ծով,

Բոնապարտի զորքը հեղեղ էր, երբ դալիս էր Մոսկվա,

Նահանջելիս

Նա բարակեց

Ինչպես սովակն սոփովա:

Բայց զորավար Վորոշիլովը բաղմանում է անկերջ,

Նըրա՛ բանակն անդուլ աճում է նահանջի փուլու մեջ,

Ես է՛ դընում,

Դյուցազնաբար,

Ինչպես Դավիթը Սոսնա,

Որ մայր հողից նոր թափ առած՝ թըշնամու դեմ խոյանա:

Քայլում է զորքը,

Ետևում տափաստաններն են անձիր.

Առաջադա՛ զորամասերը կըռվելով հասան Ձեր:

Դիմացը Դոնն է հարադատ:

— Վոլջո՛ւյն,

Վոլջո՛ւյն,

Վըսեմ մայր,

Բա՛յց զիրկըդ՝ լայն,

Տուր քո հերոս սրզինքին՝

Ճանապարհ:

Բայց Դոնը համբ է:

Նա, մեռալ զալարվելով իր հունում՝

Մեծ կամուրջի վերջին դերանն

Ու առևտակներն է տանում:

Ափին պառկած մի պատանի իրողությունը գիտեր.

— Սպիտակներն այստեղ կամուրջը քանդեցին այս գիշեր:

Եվ Կոմանդարմը սըրտմըտած մտպանդակեց իրեն ձիւ,

Մոտիկներով շըջապատված՝

Կանգնեց գետի եզերքին:

Դիմացը՝ Դոնն է կամուրջի մընացորդները տանում,

Իսկ ետեւից՝

Հողմած բանակն է կուտակվել կայանում:

Էշեկոնները կանգ առան,

Ինչպես հողմած կարավան,

Մինչ խըլըրտում է թըշնամին ըստեղներում հարեալ:

Դոնից այն կողմ,

Ամպակուտակ հորիզոնի ետեւում,

Արդեն Վոլգան է,

Յարիցինը:

Չար կատակ է թըվում...

Իրողությունն է այս, արդյոք,

Թե՛ զառանցանք է, անուրջ.

Ձե՞ որ մի քայլ էր մընացել,

Վերջին մի քայլ,

Մի կամուրջ,

Եվ դորքն արդեն նվիրական նըպատակին կըհասներ:

Ինչպե՞ս հանկարծ աղոտացան ալոքան պայծառ երազներ:

Որքան մոտիկ,

Այնքան անհաս է Յարիցինը հիմա:

Առաջը գետն է անկամուրջ,

Ետեն՝ արյուն է ու մահ

Եվ Կոմանդարմը հարց տըվեց՝

Խոհի կընճիոը գեմքին.

— Խոսե՛ք, ընկեր մտանդեաներ,

Պատասխանեք ինձ մեկի՛ն.

Քանի՞ օրում կը կառուցեք Դոնի վըրա նոր կամուրջ:—

Եվ պատասխանը հարվածեց զխտակցությունն ինչպես մուրճ.

— Մեզ մեկ է կես ամիս է պետք այստեղ, ընկեր Կոմանդարմ:

Եվ նա խոսեց՝

Զրոյած խրտվիքն
Ու ժրպտալով հեղնախոսն.

— Ի՞նչ...

Մեկ ու կես ամիս.

Այդ չա՛տ է,

Չտխաղա՛նց,

Ինժենե՛ր:

Տըվե՛ք ինձ հեղափոխական ժամանակի նորմաներ:

Ես մեկ ու կես ամիս այստեղ բանակը չեմ կանգնեցնի.

Կըքայքայվի դուքի ողին,

Մարտական հուրը կանցնի՛ր,

Մեկ կըճըղմի ամեն կողմից նախահարձակ թըշնամին,

Էշերոնները ռազմական մըթերքներով թանկաղին՝

Կընկենն աղա՛հ Կրասնովի ձեռքը:

Ո՛ւ. կրկի՛ն հաշվեցեք,

Մեզ, ալեւի, քան կես ամիս,

Այստեղ մընալը,

— Երբե՛ք:

Կորո՛ւստ է:

Մա՛հ:

Եվ ըսկըսվեց հերոսական եռուզեռ,

Անթիվ սայլեր ճըռընչացին

Քարով, փայտով ծանրաբեռ:

Հաղարավոր մարզիկ բերում էին քարերն ու թափում

Եվ Դոնն ահեղ,

Ինչպես վիշապ,

Անվերջ խըլում էր, լափում

Լեռնակուտակ այդ կերակուրը:

Եվ թըլում եր, թե նա

Կուտե քարերը ողջ երկրի

Եվ երբեք չի հաղենա:

Եվ դետն էին ընկնում հաճախ արկերը թե՛ պայթուցիկ՝

Ջրրի պըղտոր չառըրվաններ չըպրտելով դեպ երկինք:

Մինչդեռ եռում էր աշխատանքն

Անընհճելի, տենդալից,

Խարդախ ոսոխն ամեն կողմից հանդուրժն հուպ էր տալիս,

Արեճուտքից՝

Գետմանական դեներալներն արնախում,

Ժանտ Մոմոնտովն էր հարավից,

Նիժնի-Չիրից հոխորտում,
Իսկ հյուսիսից,

Ուստ-Պոպերից,

Ուստ-Մեդվեդից ըստիտակ
Ֆիցիսկլաո՛ւբովի հորդան էր արշավում սանձարձակ,
Շրջապատված դիշեր-ցերեկ թըշնամական օղակում՝
Չորքը լանում էր անդադար,

Երկաթ, դերան հավաքում
Ու կառուցում Դոնի կամուրջը:

Բարձրանում են ահա
Գարե սյուները հաստատուն

Որպես ստեբր ափահա,
Երկաթեղեն թեւերն ամուր ահա դըրկում են իրար,
Ահա կամարը հաղթական,

Ահա ուղին փրկիարար:
Ահա անցնում է ավանդադը՝ երդելով հըրճվադին,
Անցան ձիերը՝ կուռ սլաշտերը դոփելով տախտակին,
Անցան խոփու թընդանոթները խոլական դըղերդով,
Անցավ հըղոր դըրահակիբը նորակերտ կամուրջով,
Անցան բոլոր էշեւոնները մեկ-մեկի ետեից,
Անցավ հողնած արիերդադը, այրուձին ուղեկից:
Եվ կոմանդարմը լուռ նըստած իր փրփրաբաշ նժույդին,
Դյուցազնական խոհերով լի,

Կանդնած Դոնի եղերքին,
Բաղմաչարչար իր բանակի այդ մեծ անցումն էր դիտում,
Մինչև ըստեպն ամայացավ,

Սուդվից արեւը միգում:
Եվ երբ անցան վերջին վաշտերը,
Սայլակները վերջին,
Վորոշիլովն ուրախացած նայեց հըսկա կամուրջին,
Նայեց հեռու տափաստանին,
Ճանապարհին իր անցած,
Եվ ահադին մի ապառաժ նըրա ուսից ընկավ ցած:
Սյուտեղ նահանջը վերջացավ:

Վաղն առավոտը ծեղին
Կը ողջունի ձեզ Յարիցինը Վոլդայի եղերքին:
Այս մեծ կըռվի ճակատադիրն հիմա այնտեղ է լուծվում,
Այնտեղ կոփվում է նոր բըռունցք
Ինչպես չուղուն հընոցում,
Ստալինն այնտեղ է,

Նա սպասում է հինդերորդ բանակին...
Եվ կոմանդարմը խանդավառ աստանդակեց իրեն ձին:

Երթալուս Երեկոյան Երկինքն անամալ էր, անրիծ:
Ու Սվետոզարը դուրս Էկալ Ձինլորական Շտարկը:
Իջալ զԷտալի, որ ըզրոսներ,

Ասներ միբիչ մաքուր օդ,

Նոր զորանոց վերադառնար,

Քըներ մինչև առավոտ:

Հոգնած էր նա:

Սակայն սըրտում ըզդում էր խոլ մի կորով.

Երիտասարդ հողին լեցուն էր անորոշ հույսերով:

Մի հոծ ամբոխ էր խըլրտում տերբասալոր եզերքին՝

Շողացնելով մատնիների զոհարեղենն ու ոսկին:

Հանդում էր բոբր արեն այնտեղ,

Բըլուրներ Լտևում

Վոլդայի ջուրը համբահոս՝

Հալած ոսկի էր թըվում:

Հետըզնտե դընաց ոսկին,

Մընաց դալուկն իրիկվա,

Հոսեց դիշերն,

Ամայացալ ըզրոտալայրն առափնյա:

Միայն զույգերը սիրահար Հին ուզում զընալ տուն:

Պատրաստ էին

Ամբողջ դիշեր

Շրջել անխոնջ
Եվ արթուն,
Պարող զիշեր անվերջ խոսել,
Իրարով լի և կարոտ,
Կամ լո՛ւռ, անխո՛ս,
Գլխուքս դըլխի՛ր,
Նըստել մինչև առավոտ:
Եվ խավարում դեռեցերյա մի բան հանկարծ խըչըրտաց.
Գե՛տն էր վարվեց իր ափերին,

Կարմիր կեռա՞ն ընկավ ցած,
Թե՛ Երջանիկ սիրահարի համբույրն էր այդ առաջին,
Որ դեփյուսի թևով հասավ Սվետոզարի ահանջին:
Նա վեր կացավ հենյաժ տեղից,

Քայլեց դեպի դորանոց:
Միտում այրվում էր անամոք սիրո կարոտն իրբև բոց.
Ա՛խ մեկի հետ մըտերմանա՛լ,
Գետափ իջնել թևանցուկ,
Նըբա գըրկում հողին բանա՛լ,
Թափել զաղտնիք և արցունք...
Ջահել տըղան այս հույզերով երկար քայլեց դեպի տուն,
Հետո դետափ վերադարձավ...

Նա տուն գընալ չէր ուզում:

Տերբասի մոտ նըբա առաջ ելավ հանկարծ մի աղջիկ.
— Բորե՛ս,—

Գուռաց սըրտասպառառ,
Ու կանդ առավ ջըղածիղ:

Սվետոզարին նայեց երկար,
Ոնց որ սիրուց կախարդված,
Հետո հենվեց էլեգարոսյանն

Ու վըշտարեկ հեծկլտաց:
Ներխասարդ օտարականը քարացավ դարմանքից.
— Ասե՛ք, հոգյակ.

Ի՞նչ վիշտ ունեք,
Ո՞ւմ տեղն, արդյոք, գըրիք ինձ:
Պաց մի՛ լինեք, խոսե՛ք.

Թերևս
Կարողանամ ձեզ օղնել,
Կուղենայի՞ք երկու վայրկյան այստեղ ինձ հետ ըղբոսնել:
Աղջիկը շուռ եկավ մի պահ,
Նայեց նըբա երեսին,

Արտասուեցնե՛րն էլեքորական լույսի ներքո չողացին՝
Կախված երկար թարթիչներէց:

Աչքերը խոր, թախծալի,
Հասակը նուրբ էր,
Սըլացիկ

Ինչպէս նոճին անտառի:

Սվետողարի սըրտով անցավ երանական մի սարսուռ:

Խոսեց աղջիկը մի ձայնով աղերսալի և տըխուր.

— Ների՛ր, ընկեր օտարազդի, դու այս հիմար աղջըկան...
Բայց դու գիտե՞ս.

Ինչքան նըմա՞ն,

Ինչքան նըմա՛ն ևս նըրան.

Հասակը նո՛ւյն,

Գայլվածքը նո՛ւյն

Եվ նո՛ւյն աչքերը խոհուն

Մինչև անգամ քո ձայնը նույն մըտերմությամբ է դողում:

Դըրս համար սըխալիւցի,

Հալատացի հըրաչքին:

Իսկ դու... ների՛ր...—

Եվ հեծկըլտաց աղջիկն էլի դառնաղին:

— Դե, իմ հողյակ,

Հանդըստացե՛ք,

Ասե՛ք. ևս ումն եմ նըման,

Եվ կամ Ձեր վիշտն ամոքելու

Անդո՞ր եմ ևս,

Անարժա՞ն:

Խոսեց աղջիկն արտասովաթոր.

— Ես ունեի մի եղբայր:

Նա կոմունիստ էր.

Ձուտտի քաղաքական կոմիսար:

Կոլշակի դեմ պայքարելիս նա այս դարնանն ըստընկեց:

Կըծիկ դարձավ հայրըս վըշտից,

Մայրըս լալիս է անվերջ:

Իսկ ևս...

Ես դեռ չեմ հաշտըվել կորուստի հետ իմ եղբոր:

Թըվում է՝ թե նա չի սպանվել,

Թըվում է թե նա մեկ օր,

Ուրախ-զըվարթ,

Եվ անվընաս,

Ռազմի դաշտից կըդա տուն:

Ես օրորվում եմ այս հույսով,

Այս հըրաչքին հալատում:

Եղբորբոս տեղ դուցե ուրիշ մի կոմիսար է մեռել,
Գուցե իղո՛ւր են մեղ նըրա մահւման համբալը բերել,
Գուցե զբաղւած է մեր Բորիսը ռադմական նահատում,
Գուցե վալրէյան անգամ չունի,

Որ մի նամակ համփիւ տուն,
Գուցե դերի են վեցըրեւ,

Շըղթալահա՛ղ,
Նետել բանտ,

Գուցե մի տեղ պառկած է նա՛

Վերալորւած
Կամ հիւանդ,

Գուցե չուտով կառողջանա,
Կըլա ինչպէս նոր դարուն,

Գուցե...
Ինչե՛ր չեն պատահի արկածալից աշխարհում :

Դըրա համար, երբ քեզ տեսա,
Թըլաց, թե նա է դալիս.

Այնքան նըման էս դու նըրան,
Նամանակնդ՝

Քայլելիս :

Դըրջական վըշտի առաջ տըղան կանգնած էր հըլու :
Նա կարկամեւ էր.

Ամփիչ բան չէր դըմնում խոսելու :
Եվ կուլ տալով արտասուքները կարեկից կըմկըմաց .
— Ներե՛ք, որ Զեր եղբոր փոխան

Ես եմ ալտեղ Զեր զմաց...

Ես էլ եղբայր եմ,

Ի՛նչ արած,

Ես էլ ունեմ սիրած քույր,

Այսպէս խորալաչ,

Կապուտաչա՛ւ,

Ճակատն անրիծ

Ու մաքուր :

Հայրենիքում թողի նըրան,

Թողի և մորըս պառալ,

Պատերազմի հողմը սրկեց ինձ արմատից ու բերալ

Երեք տարի է՝ չեմ տեսել,

Չըդիտեմ կա՞ն,

Թե չըկան,

Եվ աշխարհում հիշո՛ւմ է ինձ դոնե մի սիրտ բարեկամ :

Լաց մի՛ լինիր, իմ աղափնյակ,
Մենակ դու չես այս կյանքում.
Ամեն հողի մի վիշտ ունի,
Ամեն մի վիշտ՝ ամոքում:
Դե տո՛ւն դընա,
 չանդըստացի՛ր,
 Մի՛ լար այդպես վըշտահար:

Ասի՛ր՝ նըման եմ քո եղբոր.
 Կուգես՝ լինեմ՝ քեզ եղբայր:
Խարայաչ աղջիկը ջերմացալ այդ խոսքերից
 Ու ժըպտաց
Եվ արտասուքն ինչպես դոհար թարթիչներից ընկալ ցած:
Առավ.
— Ընկե՛ր, դու շատ բարի ես,
 Շատ խելոք,
 Իմաստուն...

Արի՛ լինենք իրար ծանոթ,
 Ինձ ուղեկցի՛ր մինչև տուն,
Եթե միայն չես ձանձրանա լըսել դանդառ ու հառաչ:
Իմ անունը՝ Նատալիա է,
 Իմ ազգանունը՝ Կովաչ:
Երիտասարդը սիրտ առավ,
 Աղջըկա ձեռքը սեղմեց,
Կարծես թե նա մի վարդազույն մշուշի մեջ ընկըղմեց:
Նա թոթովեց.
— Ուրախ եմ ես...

 Ինձ անվանեք՝ Սվետոդա՛ր...
Ես հայրենի Լեակավայում ջուլհակ էի մի թըշվառ:
Սակայն համառ անհաղ ձըղտում էր իմ հողին՝ դեպի լույս.
Նըկարչութուն սովորեցի ինքնազըլուխ և ինքնուս:
Ցերեկն անդուլ բանում էի,

 Գիւերն՝ անդուլ սովորում
Եվ մոտալուտ երջանկության երազներով օրորվում:
Բայց պատերազմը իմ հույսերն ամեն հանեց ի դերև
Եվ՛ ինձ քըչեց երկրե-երկիր՝
 Ինչպես պոկած մի տերև:

Հեռու եմ ես հայրենիքից,
 Իմ օջախից հայրական.
Ձգիտեմ ի՞նչ է ինձ պահել անհայտ ու մութ ապագան:
Հանկարծ՝ հեղնանք վայլատակեց դեղեկուհու աչքերում:
— Դուք նըկարիչ եք, ասացիք,
 Եվ ի՞նչ էիք նըկարում:

— Ես նըկարում էի մի լին՝,

Պատմեց տըղան Լըրադիւտ,—

Գիշերային խաղա՞ղ մի լին

Եվ մի խըրճիթ նըրա մօտ:

Լըճի բեկընկ հայելու մեջ լուսինն էր լուռ դողդողում,

Լըճի վրա անմեղուկյան լուսե կարապն էր լողում,

Եւրճիթի մեջ ապրում էր նա,

Երազներին դիցունճին,

Տարուերիւմ էր մի նալակ լըճի մամռոտ Եղերքին:

Խաղաղության անրիժ ոգին էր լողանում իմ լըճում.

Իմ այդ նկարը

«Եւրճանիկ խաղաղություն» էր կոչւում:

Աղջիկն ասաց.

— Խաղաղության քո լինը թող, բարեկամ,

Եթե կարող ես՝ Վոլդա-մայրը պատկերիւր այս անդամ,

Ինչպես պայթում է արիւր թեժ նըրա հուզված հայելում,

Ինչպես ծաղող արեւի դեմ նըրա ցայտերն են ցօլում,

Ինչպես ուղմի նալերի տակ եռում է նա մոլությամբ,

Ինչպես ներկվում է Վոլդան իր դալակներն ալ արյամբ,

Ինչպես խիղախ բանլորունճին ճակատամարտ է վարում,

Ինչպես ծնվում է նոր աշխարհ արնաչաղախ պայքարում...

Քո Երազած խաղաղության լինն աշխարհում դեռ չըկա,

Միայն արնոտ ու հաղթական կոչից հետո նա կըկա:

Գընանք մեր մօտ, իմ հայրը քեզ կուսուցանի շատ բաներ,

Կհաւանի քեզ...

Դու նըման ես իմ Եղրօր վաղամեռ:

— Գընանք,— ասով Երիտասարդը՝ նոր ողով արթնացած:

Կարծես նըրա աչքից խալար մի վարադույր ընկավ ցած:

Իման Կովաչն ու Մարիա Սերդեկնան միասին

Միակ դըստեր դիմաց ելան,

Դարբասի դուռը բացին:

— Նե՛րս եկ,— ասին,— Երիտասարդ,

Մի բաժակ թեյ կըխըմես:

Նստալիսյի հյուրը մեր հյուրն է,

Միբեւի է նա մեզ:

Ու Սվետոզարը ներս մըտավ:

Համեստ ու կոկ մի սենյակ:

Ճաշսեղանը ծածկըված էր սըփոոցով ըսպիտակ,

Լուսամուտում ճապոնական մի ծաղկաման էր դըրված,

Պատին մի դեմք Երիտասարդ՝

Յուզաներիով նըկարված:

— Սա իմ ուղին է,—

Մըղկըտաց մայրը հողոց քաշելով,—

Իմ նատաշան է նըկարել՝

Մըտքում անգիր հիշելով։

— Գիտե՞ս, նատաշ, իմ նազելի,—

Հանկարծ զիմեց աղջըկան,—

Այսուր եկավ Ալեքսեւը,

Սիրալիլը այն տղան։

Ուզում էր քեզ գետափ տանել։

Այսօս երկար չըմընաց.

Ոտքի վըրա հայրիկիդ հետ վիճեց, վիճեց և զընաց։

Հայրըդ կոպիտ պատասխանեց,

Վերափորեց պատանուն։

Դե՛ ևս թերուս եմ,

Վեճերից

Ոչինչ ևս չեմ հասկանում,

Բայց ևս մի բան հաստատ դիտեմ,

Այն, որ սիրում է նա քեզ,

Եվ շատ ազնիվ է,

Շատ խելոք.

Բախտիդ քարով չղարկես։

Իման Կովաչը ոլորեց բեխերը թավ ու երկար,

Հետո զիմեց իր պառավին՝

Կիսաբընքույշ,

Կիսաչար.

— Դու, Մարինա Սերգեւեւա,

Մի՛ պըղտորեր աղջըկան.

Ես այդ գոռոզ պատանու մեջ բան չեմ դըտնում դուրեկան։

Նըրա հոգու աղնըվությունը ե՞րբ իսկույն տեսար դու,

Դու մարդկանց մեջ միայն մի բան ևս որոնում.

Փեսացո՛ւ

Նատա՛շ, հոգի՛ս.

Հեռո՛ւ պահիր քեզ այդ լաքած լակոտից.

Նա ընդունակ է սեւացնել կյանքըդ,

Անունըդ անրիծ։

Սվետոզարի հոգին դողում էր տաղնապով մի խըրթին.

Խ՞նչ պատասխան կըտա աղջիկն իր հոր ու մոր խորհըրդին...

— Հայրի՛կ, դու դուր մի՛ բարկանա,—

Դուստրը խոսեց հեղաբար,—

Ալեքսեւը քիչ գոռոզ է,

Բընությամբ դուրաւառ,

Բայց լա՛վ տըղա է,

Շատ դիտե ողորմություններ ու վատեր:
Հետաքրքիր մի բույս է դա:

Դու հավատա քո դրսեր.

Իբե՛ն նա չի շրջադատի ընկերներով դավաճան:
Եթե հաճո է,

Սվետոզար,

Ծանոթացնեմ քեզ նրան:

— Դու մի՛ խախտիր, երևտասարդ,—

Կովաչը խիստ բորբոքվեց,—

Այդ գիմնադիտար մութ մի տարր է,

Սվադակ է շատ մեծ:

Կտակածելի է ինձ համար նրբա ուսումը չընչին.

Միայն Մարբսից է բարբառում,

Ձի ճանաչում Իլիչին:

Այդ չեմ ների մինչև անգամ ես հարազատ իմ որդու՛ն:

Էթե տեսնե՞ք՝ ինչպես է նա Ստալինի դեմ հոխորտում:

Իսկ ես ասում եմ.

Ստալինը բուլչեիկ է հրմուտ,

Նա լավ դիտե թըշնամական դավերն՝ ամեն սե ու մութ:

Եթե նա թույլ աս ֆարեցինը Կրասնովին հանձնելու,

Էլ ուտեղից հաց կուղարկի Մոսկվա, Պիտեր կամ հոռո:

Իսկ այս աքլորը բարբառում,

Հակաճառում է նա ինձ,

Իմ դեմ խոսում է իմ ցեխի բանվորների անունից...

— Ինժեների կըրտեր՝ որդին է...

Ես տեսել եմ նրան,—

Ու Սվետոզարը կարմրեց՝

Մըտիկ տալով աղջրկան:

Ատելություն ըղղաց հոգում դեպի տըղան անձանոթ,

Աըրտում հանկարծ իրար դիպան անդոր նախանձ ու ամոթ

Եվ որպեսզի իր հոգեկան տաղնաղը լուռ թաղցընի,

Ավերացրեց.

— Խեղոք տըղա է, հրմարձակ պատանի...

Սերբական դուռը քաջարի՝ տեղափոխված էր քաղաք:

Ամեն դեռեր դադարադադի աշտեղ լինում էր հավաք:

Մեծա նորանոր խրճեր էին հրավիրվում հավաքին,

Մեծա նորանոր մարդիկ էին դալիս-դընում տենդադին:

Սվետոզարին էլ այդ դեռեր իր վաշտապետը կանչեց,

Ներս տանելուց առաջ՝

Գաղանիք

Ու լըռություն պահանջեց:

Վաշտապետի սենյակը շուք էր

Եվ ծըխով մըշուշված:

Քնժենների կըբտտեր որդին դադանի իր ճառը հեաց.

— Բուլչեիկները

Պատերադմը

Ձրդճըդում են անվերջ,

Ամբողջ աշխարհն են կամենում քաշել ահեղ բոցի մեջ:

Հողնած աշխարհն աղատության ունի միայն մեկ միջոց.

Հիմքից կըտրել

Ու հանդցընել

Բուլչեիկմի ամեն բոց,

Որ ամեն մարդ վերադառնա իր հայրենիքը հեռու.

Աշխատելու խաղաղ ու հաշտ,

Իր ապագան շինելու:

Մոսկվան անհույս դալարվում է մահվան կարմիր օղակում.

Ամեն գյուղում խրոտվում թյուն է,

Սով ամեն քաղաքում:

Լոկ Յարիցինն է մընացել բուլչեիկմին ապովնն,

Յարիցինից են ըստասում ռադմական ուժ ու պարեն:

Բայց Կուլչակի

Ու Կրասնովի

Ձորամասերն ահադին

Արդեն դուրս են, մոռենում այս հաստակող քաղաքին:

Սերբական դունդը մեղ կօղնի՝

Եերսից չըղթան պատառել,

Բուլչեիկմի վերահատումն արադորեն կատարել:

Հաղթանակի պարադալին յուրաքանչյուր սերբացի

Կը լիանա պարդեներով,

Նրա ճամբան կըբացվի,

Եվ նա վառքով,

Հաբըստությամը

Ապահովված՝

Կերթա տուն:

Վաշտապետի խոտումն է սա

Եվ հըրաման հաստատուն:

Երկտաածրդ Ալեքսեկը շա՛տ խոռեց, հոխորտաց՝

Պառակտելով Սվետոդարի հողին դեպի պես հորդած:

Հիչեց նա տունը հայրենի,

Իր լեակավան հեռավոր,

Քրոջական աչքերը հեղ

Այն խորշումներն իրեն մոր...
Ս'իս, այս վայրկյան վերադառնա՛լ,
Գրքիկը նըրանց,

Անուշ լալ,
Լըսել խոսքերն այն հարազատ,
Խըմել ջըրերն այն դուլալ,
Սուղվել, լողալ Մորավայի ալիքներում քաղցրողին,
Ջերմ ալաղի վըրա սլաւել,
Նայել հասույտ երկնքին:
Ինչպե՛ս նըրա հողին ձըղտում է հարազատ այն հոռուն:
Ո՞վ հա մոտիկ նըրան այստեղ,
Այս ահալոր սիրում:

Ով հա մոտի՛կ...
Եվ նա հիշում է Կովաչի աղջկան:
Նըրան խաբում, դավաճանում է սընդուրված այս տըղան,
Իսկ նա, Նատաշը
Հավատում է և սիրում
Լակոտին,

Եվ չի տեսնում սըրա դործերն
Ու ձըղտումները հետին:
Ի՛նչ դառնություն դըժոխային,
Բախտի հեղնանք ինչքան չար,
Աբյունիղդակ իր թըշնամուն սիրում է նա անկաշառ...
Իսկ ես... ես ինչ եմ...

Մի օտար,
Պատահական մի ճամբորդ,
Դեպի անհայտն եմ խարխալում ուղիներով խորդ ու բորդ-
Ունե՞մ, արդյո՞ք, ես իրավունք՝
Նըրա աչքերը բանալ,
Միջամըտել նըրանց դործին
Եվ ահամա ստորանալ:
Հըղոր է սերն ամեն բանից,
Արծիվ է՝ սերն անվահեր,
Ճախրում է սերը երկնքում՝
Թըշնամության դահից վեր:
Նըրանք իրար անհաշտ ոտիս են անցալոր դործերով,
Սակայն սըրտերը կենդանի՝
Իրար ձուլված են սիրով,
Իզուր էր սիրտըս բաբախում
Այնքան խորո՞ւնի,
Խանդավա՞ռ.

Սիրո արեւ ճառագեց,

Բայց ոչ, ա՛խ, ո՛չ

Ինձ համար:

Իդուր էին ծեր Կովաչի խոսքերը ջերմ հայրական,
Իդուր սըրտին երջանկությունը մոտ շողաց մի վայրկյան.
Սերն էլ խարեց ինձ,

Եվ հանեց հույսերըս վառ ի դերե,
Ընկած եմ ես հողմի բերան՝

Ինչպես պոկված մի տերե:

Երկտասարդն անդոր օրրում էր իր հույզերը դժխեմ,
Բայց չեր հանդչում ատելությունն ինժենների որդու դեմ:
Հակառակորդն ասես ըզդաց նըրա խըռովքը խորին
Եվ մոտեցավ,

Ջեռքերն ամուր դըրեց նըրա ուսերին
Ու կատակեց.

— Այսպես, ուրեմն, ճիշտ է, չե՞, Սվետողար,
Դու հայրենի Լեռնավայրում սիրած ունես անպատճառ:
Ու Սվետողարը սառնությամբ իրեն ուսերն ազատեց,
Ինժենների վորդու հողին կասկածի ժանդը պատեց:

Անցավ դաժան մի քանի օր անասելի տաղնապում:
Ու Սվետողարը խանդախանձ՝

Գեախ տերրասն էր չափում,
Երբ այն «լաճած լակոսի» հետ Նատաչն անցավ Թեանցուկ:
Սվետողարի հողուն տիրեց աղեղալար մի անձուկ.
Ինչպես կապե՛լ է այդ խարդախն ու կախարդե՛լ աղջկան...
Գուցե աղջի՞կն էլ է կեղծում...

Նա է՞լ է նենդ,

Դավաճան:

Ափսո՛ս, ափսո՛ս,

Հաղա՛ր ափսոս,

Ծերունազարդ Կովաչին...

Ուրեմն ինչո՞ւ Սվետողարի խավար աչքերը բացին:

Ի՞նչ անի այժմ...

Ո՞ւմ դիմի...

Հո՞րը հայտնի:

Աղջըկա՞ն...

Ինչո՞ւ հայտնի.

Ի՞նչ դործ ունի նա վեճերում ուստական:

Նա սերը ղենվոր է.

Սերն այստեղ նըրա սըրտին չըժըպտաց,

Նա տուն կերթա՛ն

Իր օջախին

Իր լեռներին կարոտած:

Ներսէս օտար այս կըսէր մեջ՝

Մեկ չէ՞, արդար,

Թե ո՛վ—ո՛ւմ,

Թե ի՞նչ դույնի գըրտչակներ կփողփողան փողոցում:

Այսպէս խոսում էր ինքնիրեն

Ու համոզում դառնալիս,

Սակայն սըրտում լալիս էր ջերմ կարեկցութեան մի լույս ամպ,

Լըսում էր նա,

Կարծես հողուց,

Մի սըրտակեղ աղաղակ.

Ինչպէ՞ս թողնել ծեր Կովաչին այս ըստըց անտեղյակ:

Տեսնել ինչպէս այդ վեհ ծերունին անշունչ ընկած է դեռին,

Իշխանութեան դահլիճը տեսնել այս պիղծ լակոտին,

Տեսնել չըբնաղ Նառալիսին նըրա գըրկում դալաղիւր—

Նա չի կարող.

Այդ անաղնիս է,

Այդ հանցանք է,

Ո՞՞ր:

Նա շուռ եկալ դեպի քաղաք

Եվ ըշտապեց հետապառ:

Բայց ետեւից հընչեց մի ձայն,

Ծանոթ մի ձայն,

— Սվետոդա՛ր...

Նառաչն էր այդ:

Նա մոռեցալ՝ անտեթեթ ժըղիտով.

— Ասա ինձ. ո՞ւր ես ըշտապում՝

Այդքան արագ ու վըրդով:

Դու խըսովե՞լ ես ինձանից:

Ի՞նչ կա, խոսի՛ր՝

Մի տեսներ:

Գընանք, ես լալ թխալարում եմ.

Նալակով կըղրտաննք:

Ու Սվետոդարը լուռ ու մունջ գընաց նըրա ետեւից:

Մի պահ ցընդեց նըրա սըրտում խանդի խայթոց ու կըսկեծ:

Սահեց նալակը վըրդայի ղիշերային հայելում:

Զըբիլ բեկրեկ ալլակներին լուսինն էր հեղ ցոլցըլում:

Սըվըրկալով անց էր կենում ղեփյուռ մի զով, դուբեկան:

Որքան աղջիկն ուրախ ու պարզ,

Տըղան մըռայլէլ էր այնքան:

Նստաշն ուղւո՞ւմ էր վարատել նըրա խոհերը տըրտում:
Թխալարում էր աշխուժով հոսանքն ի վեր, ու երգում.

Գարնան ամպից անուշ անձրև է դալիս,
Անձրևի տակ իմ սիրած յարն է դալիս:
Ա՛խ, ըստասի՛ր, իմ լույս պատկեր, իմ այծյամ,
Ներս մի՛ դընա, թող քո տեսքով լիանամ:

Երեսիդ չողն ինձ խելադար է արեւ,
Հըստարտ էի, հալվել, խոնարհ եմ դառել,
Ա՛խ, ըստասի՛ր, իմ լույս պատկեր, իմ այծյամ,
Ներս մի՛ դընա, թող քո տեսքով լիանամ:

— Խոսի՛ր, ինչո՞ւ այդքան թըթվէլ ես,
Մըռայլվել, բարեկամ,

Կարծես քամին է անց կենում,
Կարծես կողքիդ ես չըկամ:

Տեսնո՞ւմ ես.

Ես ինչքան ուրախ եմ այս գիշեր,
Ինչ կայտա՛ն:

Դու է՛լ ինձ հետ ուրախացիր,

Մի երգ երգիր ինձ համար:

Տըղան ուժերը հալածեց ու կըմփըմաց Դարեւեր.

— Ուրախ ես դու.

Ուրախության համար ունես պատճառներ:

Դու սեր ունես,

Ընկեր ունես.

Այսօր անցար թեանցուկ:

Իսկ ես—

Տըբեց եղերք նետված,

Ես—մերժված,

Օտար ձուկ—

Ես ի՞նչ սըրտով ուրախանամ:

— Ախ, դու խանդո՞ւմ ես, իմ խնիթ,—

Թիերը բաց թողեց աղջիկն

Ու բարձրածայն ծիծաղեց:—

Կարծում ես դու, թե ես սիրո՞ւմ եմ այդ նախշուն աղվեսին:
Ոչ, բարեկամ.

Այդ քեզ թըվում է,

Այդ կասկած է մի սին:

Ղա մի ճահճ է չողոզողուն,

Ներքստտ փլտած

Եվ սընանկ.

Նըրա հոգում չըկա մի չոդ,

Մի լար՝ սիրո ընդունակ:

Եվ ես, թեկուզ նրա՝ համար այսօր ուրախ եմ այսքան,
Որ հասկացել եմ,

Վերջապես,

Գողաղերծել եմ նըրան:

Նա թըչնամի է թաղնըված,

Հայրիկըս ճիշտ էր ասում.

Խորհըրդային իշխանության անկումն է նա երազում:

— Եթե միայն այդքան լիներ,

Երազելով լիանա՞ր...—

Երևասարդը հառաչեց՝

Կարծես իր մեջ,

Իր համար:—

Աղջկին ըզդաց նըրա ձայնում տղետադուժ մի տաղնապ,

Անմիջապես նա մահուկիկ դըլուխն ուզղեց դեպի ափ,

Վայրի այծի թեթևությամբ նա դուրս եկավ նավակից:

Տըզան նըրան էր հետևում՝

Սըրտում խոնավ մի թախիծ:

Գետի նիւին իրար կողքի քայլում էին համբարար:

Եոսեց աղջիկը.

— Դու մի վիշտ ունես, ասա, Սվետոզար:

Պատմի՛ր բոլորը, ինչ գիտես,

Ինձ բա՛ց հոգիդ մինչև վերջ:—

Եվ նըրա կուրծքը դեռատի՛ն անում էր խոր ելեկջ:

— Լըսի՛ր Նատաչ,

Իմ թանկազին,—

Եոսեց տըզան տատամսոտ,—

Ես քիչ առաջ, երբ դու եկար,

Գընում էի քո հոր մոտ:

Ինչ որ հիմա պիտի հայտնեմ,

Նըրան պիտի հայտնեի...

Երեք օր է, ինչ ես ալբովում եմ բոցերում անհունի...

Այսօր միայն սրտեցի՝

Հայտնել, ինչ որ ես գիտեմ.

Դավադրություն է պատրաստվում խորհըրդային զորքի դեմ.

Նըրադըրված է Կրասնովին հանձնել քաղաքը ներսից:

Սեկսենեկ էլ է այդ սև դավադրության մասնակից...

— Եվ այդ ամենն իմանալով՝

Լըռել ես դու երեք օ՞ր:

— Ես մեղավոր եմ քո առաջ,—

Դու սրտանձմել ևս երեք օր,

Իմ ձուկ, և չես ըզդացել,

Որ մի խոչսր,

Մի սոսկալի,

Դավադրություն ևս բացել,

Գլխանք, սրտամե'նք իմ հայրիկին,

Մեզ լավ խորհուրդ կըտա նա:

Բայց այս մասին թող այն լակտը վռչ մի բան չիմանա:

Դե տուն զընանք,

Մի վըհասովի'ր,

Կըզայգարենք միասին,

Հետո ձերոնց Լեւակվայից կըփոխադրենք Յարեյին,

Կուղես, ինքներես ուզվակի կերթանք այնտեղ,

Լեւակովա.

Շուտով ամբողջ Եվրոպայում կարմիր զրոշ կշողա:

Դու պապանձվել ես երեք օր,

Իմ ձուկ, և չես ըզզացել,

Որ մի խոչոր,

Մի սոսկալի,

Դավադրություն ես բացել,

Գընանք, պատմե՛նք իմ հայրիկին,

Մեզ լավ խորհուրդ կըտա նա:

Բայց այս մասին թող այն լակտը վռչ մի բան չխմանա:

Դե տուն գընանք,

Մի վըհաովի՛ր,

Կըտայգարենք միասին,

Հետո ձերոնց Լեակավայից կըվտխադրենք Յարեցին,

Կուղես, ինքներըս ուղղակի կերթանք այնտեղ,

Լեակավա.

Շուտով ամբողջ եվրոպայում կարմիր գրսչ կչուլա:

սովորները հավաքվել ղեկորական շտաբում՝
 խորհրդակցում են տաղնապով
 կամ խորասույլ մըտածում:
 Ալեքսեյն ու սրղինները՝

Գիմնադիստ,

Օֆիցեր,

Սաստիկ զըժվոհ են դեներալ Մնեսարյովից.

— Նա զիտեր,

Տեղյակ էր նա այս ղեկերվա նիստի մասին կարևոր,

Բայց բացակա է քաղաքից,

Անհետացել է ուր որ...

Ես պահանջում եմ,

Պարոնայք,

Այսօր այս հարցը պարզել.

Կայսերական ըստա՞ է նա,

Թե՛ ըսկելի է դարձել:—

Եվ ղեմնադիստը ըորրոքված՝

Նոսովիչին է նայում,

Ամերիկյան հաստիկի սիդարը ըերանի տնկյունում:

Հեղնոտ նայում է դեներալն անբարտալան այդ փակին

Ու թաշկինակը հանելով մաքրում է քիթն ահադին,

Հետո խոսում է.

Բարեկամ,

Իդո՛ւր եք դուք բորբոքվում :
Քե՞ն ուղմական հեղաշրջումը ձեզ կատակ է թելում :
Անմեղտություն է սյահանջել Սնեսարյովից ավելին,
Գան նա անում է :

Հիշեցե՛ք.

Իշխանությունը վերին
Ներքան ախտեղ նըշանակել է ուղմական զեկավար .
Եթե ամեն քայլափոխին նա դործ անի մեղ համար,
Բռնակիկյան իր պաշտոնին չընթերցվի արտաքուստ,
Ինչ է, կարծում եք թե Ստալինը,

Որ հըսկում է անչուշտ,
Այդ կարեոր դերքի վըրա նըքան երկա՞ր կսահի :
Ոչ. Սնեսարյովին իր պարտքը մեծ՝ կայսերական ըսպյի
Ըզդույշ և նուրբ է կատարում :

Ահա տեսե՛ք մի նամակ :
Կարդամ լըսեք,
Եվ դրությունը դուք խսկունյն կիմանաք :

Գըրում է ինձ մի բուլլե՛կի,
Ճակատային կոմիսար .

«... Պատրոն չըկա,
Եվ ուղարկում են սպիրտի մեծ պաշար
Եվ սպիրտով կաղմալուծում զորամասերը կարմիր :
Երեկ հարբած էին դերքում
Բանակային,
Կոմանդիր :

Տիմանք երդում էին անհող,
Ոմանք՝ նիրհում անըզպա :
Այն ժամանակ ըսպիտակները բլուրից մոտակա
Հանկարծակի դրոհ տըվին :

Իրարանցում ու խուճապ :
Եվ մենք Արչեղը պահեցինք
Զրահապատի օղնությամբ :
Բանի՛ր անգամ ըզդուշացրել ենք Ռադմական Շտարին,
Բայց ողողված են սպիրտով զորամասերը կրկին... » :

Այսպես ուրեմն, պարոնայք .
Աբաղն իր դործն է տեսնում :

Իսկ դուք վիճում եք անտեղի,
Սնեսարյովին անդոսնում :
Սպիրտը նա ուղարկում է բուլլե՛կյան զորքերին,
Եվ անտեղյակ է այդ բանից իշխանությունը վերին :

Հեղաշրջման արվեստն այսօր անչափ խրթին է և բարդ.
Մեզ չի օգնի այստեղ և ոչ մի արկածի բռնապարտ:
Ուրիշ է դարբ,

Թշնամին,

Ուրիշ պայքար է այսօր:

Բուլհեիկներն այստեղ ուժեր են կուտակում ահապար,
Վերսիլյովն այնտեղ չինում է մեծ կամուրջը Դոնի,
Երկու շարաթ,
Եւ Դոնրասի բանակն այստեղ կրլինի,
Պետրոգրադի

Եւ Մոսկվայի

Ձախոյններից անհամար

Դալիս են նոր դումարտակներ,

Իսկ Ստալինը, Համա՛ն,

Ցարիցինի բանվորներին կապմակերպում է, դինում,
Ներս Զեկան գիշեր-ցերեկ անուես վաստայն է հինում:
Եթե այսպես շարունակվի

Եւ մենք անգործ հոխորտանք,

Ցարիցինում կհամարի նա մի բրուտեցի անխորտակ
Ու մահացու հարված կըտա Դոնի Սպիտակ բանակին:
Պետր է քանդել ու քայքայել նրա բրուտեցին ահադին:
Կապմակերպել—

Դա Ստալինի մեթոդն է,

Ուժն է ներս,

Իսկ մեր մեթոդը՝

Քայքայելն է

Անդադար,

Անխընս...

Եւ Մենասերյովն այդ հասկացել է:

Ներս մտավ մի պահակ:

Դալադիրները սուս կացան:

Ծըխում էին գրլխահակ:

— Ձեզ հետ խոսել է ցանկանում կոմդիվ ընկեր Կիկվիճեն:

— Ասա թող ներս բարեհաճի:

Մենք ըսպասում ենք արդեն:

Ու ներս մտավ մի հաղթանդամ

Բարձրահասակ արդամարդ,

Զինվորական բարե արվամ,

Կանգնեց խրոխտ ու հըպարս:

Ստալիկ ստղում էր հասակին չերքեղական վերարկուն,

Գլխարկը թեք ունեւ դըրած,

Որ կիսով չափ էր ծածկում

Նրա մազերը խիտ դանդուր,

Ճակատը լայն,

Ըսողիտակ,

Բեկերը նոր էին բուսել արծրվակեռ քթի տակ,

Հոնքերը թուխ՝ արծվի թևեր,

Աչքեր ունեւ նըշաձև,

Կողքից կախված ահադին թուրն ասես եղեղն էր թեթի :

Այդ Կիկլիձեն էր՝

Հռչակված հերոսական մարտերում.

Անունն անդամ ոսոխներին մահվան սարսափ էր բերում :

Դավադիրները հերոսի խիղախ տեսքից վախեցան

Ու ժըլտավով ոտքի ելան,

Ողջույն տրվին միաձայն.

— Բարո՛ւ, բարո՛ւ, ընկեր կոմդիվ,

Առա՛ջ եկեք,

Նըստեք մո՛տ :—

Ու դենեւալն առաջարկեց ամերիկյան ծըխախտ :

— Ծնորհակալ եմ, — ժըլտաց կոմդիվն իրրե համեստ պատասխան,

Հետո նայեց ներկաներին մի հայացքով զըննական :

— Ամսի յոթին ես զիվիդիոնըս հանեցի Տամբովից

Զինժողկոմի հըրամանով :

Հըրամայել էր նա ինձ՝

— Լինել այստեղ Մենսարյովի կարգադրության ենթակա :

Ու ոսպական հըրամանին հընադանդված՝

Ես եկա,

Թեպեա ե ծանր էր դըրությունն իմ Տամբովի նահանգում :

Արդյոք՝ այստեղ է Մենսարյովը.

Ի՞նչ է նա պահանջում :—

Պատասխանեց շտարի պետը

— Լա՛վ արիք, որ եկար,

Մենսարյովն է Յարիցինում զինվորական ղեկավար.

Բայց բացակա է քաղաքից :

Ես տեղակալն եմ նըրա :

Այսօր դըրված է մարտական մի լուրջ լընդիր քեզ վըրա.

Առաջին դունդըդ հետեակ՝

Թող դիրք բըռնի Աըչեղում :

Այստեղ դորժում է թըշնամին,

Նա նոր դըրոհ է նյութում :

Մի դումարտակ՝

Սըրըյակովում գիրքերը թող պահպանի,

Ֆիլոնովում թող այլ մի դունդ:

Ինչպես նաև հրետանի:

Իսկ մնացած զորամասերն անմիջապես հալածվիր,

Շարժվիր դեպի Ալեքսիկով

Եվ Ուրյուպինը:

Խրնդիւր,

Որ հարկավոր է կատարել քառասուն ութը ժամում:

Այդ մահացու վերջին հարվածն է մերձիմահ թըշնամուն:

Այնտեղ նա թույլ է քանակով,

Անկողմակերպ է անկարգ,

Նրանք չունեն ուղղամիտներ:

Ոչ հըրացան է ոչ արի:

Այս նոր խնդիրը հետույթյամբ դու կըլուծես, արդարեւ,

Եվ թո փառքի դափնիներին կա'վելացնես նոր տերեւ:

Ժրպտաց կոմդիլը հեղնարար:

Ոտքի ելալ նա արագ:

— Փառքի մասին չեմ մըտածում,

Զինվոր եմ ես հասարակ՝

Բուլչեիկյան կուսակցության հըրամանին միշտ հըլու:

Եվ սըրբադան դործի համար պատրաստ եմ ես մեռնելու:

Զեր հըրամանը մարտական կկատարվի տառ առ տառ:

Ու դուքս դընաց՝

Օբորվելով ինչպես դալար բարդի ծառ:

Բարե ճամփա մաղթեց նըրան շտարի պետը հանդիսո

Ու հեղնանքով շարունակեց:

— Այսպես «ընկեր» դիմնադիստ,

Տես՝ ինչ ահեղ մարդիկ ունեն բուլչեիկները մեր դեմ:

Մենամարտի կանչել սըրան՝

Զէլը ցանկա դու կարծեմ:

Մեր պայքարի անխափ մեթոդը քայքայելն է հիմա:

Ես այդ կարմիր Աքելլեսին ուղարկեցի դեպի մահ—

Բաժանեցի էս նըրա ուժը մանրազույն մասերի՝

Ամեն մի մասն ուղարկելով երկու անգամ ավելի

Ուժեղ ու մեծ թշնամու դեմ:

Իսկ դու կարող էս դործել:

Կիկլիձեի շարժման մասին Դուդակովին հաղորդել:

Գաջ Կիկլիձեն այդ հըրամանն աղնվորեն կատարեց:

Իր մասնատված զորամասով նետվեց կովի ասպարեղ:

Առավ ավանն Ալեքսիկով:

Զարմանք պատեց բոլորին:

Երեւթագիծն արագորեն մարբեց մինչև Պոլսին:
Հետո շըջեց իր հարձակումն Ուրբուպինի ուղղությամբ:
Սակայն սոսիսն ամենուրեք

Նախատեղյակ,

Անխուճապ,

Գընդացիքի և արկերի ահեղ տարափ էր թափում:

Սըխաւ հաշիվ էին արել Յարիցիյան շտարում:

Հերոս կոմդիին անգուլ-գընում էր,

Արշավում զայրադին,

Սարափ ու մահ էր տարածում նրա խիզախ ալրուձին:

Ուրբուպինի վրա նեափեց նա կայծակի ստատկությամբ.

Ջարդեց, փըշըեց,

Ավար առափ,

Գերեց և գորբ

Եվ շտար,

Դուռակովյան ըսպաններին սլաթեց մահով տեղն ու տեղ:

Նա կատարեց իր մարտական խընդիրն արագ և անշեղ,

Նա Ուրբուպին քաղաքն առափ

Ջախջախելով թըշնամուն:

Բայց սըխալված էր.

Դրանով

Պայքարը չէր վերջանում:

Հանդում էր գորբը:

Հետախույզը ներս ընկավ հետսպառ.

Ու հաղորդեց.

— Ընկեր կոմդիի, խափել են մեզ նենդարար:

Շըրջապատում են Ուրբուպինը կաղակներն ըսպխակ.

Ունեն հեծյալ երկու զընդեր,

Ձինված ու թարմ հետեակ,

Դիրք է բռնել բարձունքներում նրանց հուժկու հրետանին.

Երեք անգամ զերաղանցում է մեկ թըվով թըշնամին:

Կոմդիիը ծանրը շունչ քաշեց,

Խորատուզից մի վայրկյան,

Հետո արագ սաքի ելավ

Ու թեւադրեց հըրաման.

— «Նահանջելու հընար չըկա.

Ոսոխը մոտ է արդեն:

Բողնել քաղաքն անմիջապես

Ու դուրս ելնել դեմ սու դեմ:

Այսօր փառքով պիտի ծածկի իր զըրոշակն ամեն վաշտ:

Ե՞վ զըրամաքը Լըզելով ելավ կըրկին կովի դաշտ:

Ոսոխն ահեղ ուռնակրով առաջ նետեց այրուծին :
Երկու մըրբիկ ,

Որսաաշունչ ,

Իրար Էկան ,

Զուլվեցին :

Թըրերը ծանրը զընդացին ,

Ընկան ոտգժիկ և նըթույզ ,

Այրյութի պես արյունն ցայտեց

Ամեն ճակատ ,

Ամեն կուրծք :

Կիկվիձևի՝ Հեծելազորը փոքրաթիվ էր՝

Նըրան

Ծըրճադատեց ամեն կողմից կաղակների սև լափան :

Բայց պայքարում էին մերոնք

Ինչպես վաղրեր անձնուրաց .

Երկու հարյուր հեծյալներից

Հարյուր հիսուն լուկ մընաց :

Եվ՝ Կիկվիձևն ,

Սրբոում կրակիծ ,

Արյան մըշուշն աչքերում ,

Անհավասար մարտում ընկնող իր քաջերին էր նայում :

Ուրնշանում է այրուծին . . .

Պալադրուծյուն է . . .

Ոճիր . . .

Հանկարծ զբլխում ,

Ինչպես կայծակ ,

Փայլատակեց մի վըճիռ .

Հեծելազորը պայքարից նա անհապաղ դուրս հանեց ,

Եվ՝ հետևակն ու հրետանին երկու թևի բաժանեց :

Մի ահընթարթ էր այդ . . .

Եվ նա

Նըշան արվեց զըրոհի ,

Եվ հետևակն առաջ նետվեց դեպ այրուծին ոսոխի :

Կըրկին կըսվը բորբոքվեց .

Մի կողմ սըվին ,

Մի կողմ՝ սուր ,

Կրկին իրար խառնըվեցին

Արյուն , քրտինք ու փըրփուր ,

Զիերը ծառս Էղան դարձյալ սըվինահար փորերով՝

Արնոս պայտերը մարդկային դանդերի մեջ խըրելով :

Հավաղներ Նըման մարդիկ թըռչում էին ձիու թամբ ,

Հեծյալին ցած էին քաշում օրհաստկան մոլորթյամբ :

Եվ կըրծոտում էին իրար՝ արյան լըճում թափալած,
Մինչև հանգչում էր կոկորդում վերջին տընքոց ու հառաչ:
Ճտկոտամարտը վերջացավ:

Պարտված էր նենդ թըչնամին:

Սահայն մըռայլ էր Կիկվիձեն:

Չորամասում չըկային

Երեքհարյուր տասերկու մարդ,

Յոթանասուն երեք ձի,

Քեպես ոտին էլ զոհ ուներ երկու անդամ ավելի:

Խաղամաժըթերք չըկար այլևս.

Ոչ փամփուշտ և ոչ արկ,

Իսկ պահեստի իր զորքն այնտեղ,

Հեռվում նըստած է դատաբի:

Մինչդեռ ոտին ուժեղանում է,

Ճամփաները կտպում:

Ոչ. խափեցին խորդախորար Յարիցինյան շտաբում:

Մըռայլ հոգով Ալեքսիկովը նահանջեց Կիկվիձեն:

Սնեաբլովը այնտեղ էր:

Նա քաջատեղյակ էր արդեն

Ողբերգությանը,

Որ ծաղեց Ուրյուպինյան ճակատում:

Նըստած կըլոր սեղանի շուրջ՝

Նա շոկուղ էր ուտում,

Երբ ներս մըռավ կոմգիլին արաղ՝

Չեկուցադիրը ձեռքին:

Կատույտ աչքերը զինդեկի՝

Հոգնած էին,

Թախծալին:

Նուրբ խորշոմներ ուներ բարակ չուրթերի շուրջը ստամո՛ծ:

Երբ ըսպխտակ ձևաքը մեկնեց ղեպի բաղժոցն ու ժըլլոցաց,

Կիկվիձեն թըլաց մի տահ, թե հանդիպել է իր հետ

Ոչ թե ռադի հրամանատար,

Այլ մի տիկին սեթեկթ:

Նա հեղ լըսում էր կոմգիլին՝

Հորանջելով ծուլարար:

Եվ բան չասավ,

Չա՛րտասանեց

Որոշակի

Ոչ մի բառ:

Ծըլմեց կոմգիլին այդ անտարբեր, տարբրինակ վարժունքից:

Նա գունատվեց.

— Ընկեր զինդե՛կ, արդյոք լըսո՞ւմ եք դուք ինձ:
Կըրկնում եմ ես.

Ինձ հարկավոր է անհատադ օգնություն:
Ոստիւր նոր ու թարմ ուժով այնտեղ թակարդ է նյութում:
Կը ջանջակիլի իմ զորամասն անհավասար կռիլի մեջ:
Ինձ խափեցին:

Ես ձեզ դըրել եմ...

Դուք լըսում եք անվերջ:

Ձինդեկը հեզ պատասխանեց՝

Դեմքին ժրպիտ մի ժըլատ.

— Ընկեր, կոմդիլ,

Սառչում է թեյը...

Համեցե՛ք չոկրադ...

Ու վեր կացավ դանդաղաչարժ,

Ինչպես հողնած մի տիկին,

Նըստեց վաղոնն իրեն հատուկ,

Վերադարձավ Յարիցին:

Հերոս կոմդիլը տապալիւում էր ցասումով հողեկան:

Սալոնինի և Սիվերսի զորամասերը եկան:

Եվ Սալոնինը կես դէշեր կոմդիլի շտաբը վարդեց:

— Վոդջույն, — առավ, —

Ընկեր կոմդիլ,

Մեզ Ստալինն ուղարկեց.

Մեզ ուղարկեց նա քո խիզախ դիվիզիոնին օգնելու,

Կարող ես դու հանդըստանալ կայարանից քիչ հեռու:

Կոմդիլն իր զորքը ճակատից քաշեց մոտիկ մի ավան.

Պայտում էր նա ձիերն արագ.

Ու պատրաստվում հարձակման:

Արդեն պատրաստ էր,

Երբ եկավ մի չարադույժ հեռադիր.

«Կոմդիլ ընկեր Կիկվիձեին.

Բե՛ր զորամասըդ, վըրկի՛ր.

Խորհըրդային իշխանությունը Տամբուլում տապալվեց:

Հաբլածի տակ է արդ Մոսկվան.

Վըտանդը լուրջ է և մեծ»:

Ինչպես մըռայլ մի Տարիել,

Նըստած իր ձին սևաթույր,

Վոմդիլն ընկավ զորքի առաջ,

Իր մըռքերին անձնատուր.

«Ինչո՞ւ, արդյոք, իմ զորամասը Տաճրովից հանեցին...
Ինչո՞ւ թողին քաղաքն անտեր».

Իսկ ինձ բերին Ֆարիցին...

Շտաբի պետն իմ ղեկիցիան անմըտորեն մասնատեց.

Տրվով սրխալ տեղեկանքներ...

Այդ դեներալն ինձ խափեց:

Եվ թընամին ամենուրեք այդ քա՛ն ըզգաստ էր, արթւն:

Ինչո՞ւ զինդեղը չուղարկեց ինձ անհապաղ օդնություն:

Հողիս հուզվում է...

Ինձ ուտում է ահավոր մի կտակած.

Սնմեղ սխա՞լ էր այդ, արդյոք,

Թե՛ դավ էր չար,

Մըտածված:

Ըստորաքարչ զալմահանե՞ր են,

Թե՛ սրդեր անըզոն

Ֆարիցինյան շտաբներից մինչև այնտեղ... Զինթ ողկումք:

Ֆարիցինում հայտարարված է ռազմական զբոսթյուն:

Առալինը Կիկվիձեի ղեկուցադիրն է կարգում՝

Ուրեկալ բեխերը խիտ

Ու ծըխելով անդադար:

Եվ հեռադիրը թեւադրում է.

«Ռազմական ղեկավար

Ննեսարյովը,

Ի՞մ կարծիքով,

Խարդախորեն խանդարեց

Ազատելու երկաթուղին Կատեյնիկով—Տիխոբեցք:

Դրբա համար էլ մեկնեցի անձամբ ևս ինքը՝ հակոտ:

Ինձ հեռ էին զբրահակիրն

Ու սպասարկող մի ջոկատ...

Ես համոզված եմ.

Սնկասկած՝

Գիծը լըբիվ կըրանանք

Զբահայտուի հեռ միտսին, եթե առաջ բնթանանք

Մեր տասնեղիւ հաղարանոց ըստառաղեն բանակով,

Որ կաշկանդված է Գաշունում Սնեսարյովի հրահանգով:

Դրբա համար՝

Սնեսարյովի հրամաններին հակառակ՝

Մենք մի քանի սրուճներ ընդունեցինք,

Եվ արագ

Կենսաղործում ենք:

Շատ չուտով դիծը լըրիվ կըրացի:

Զրհան արկեր և վամպիրուհիներ:

Զորքը ձըգտում է կըռվի:

Այժմ երկու խընդիր ունեմ,

Ընկեր Լենին,

Առաջին՝

Ե՛տ կանչեցեր Մենասրյովին,

Նա խանդարիչ է դործին:

Նա չի կարող,

Նա չի ուզում,

Անընդունակ է դործել.

Իր ըստխտակ հոյրենակից կողակներին հարժամել...

Երկրորդ խնդիրը՝

Մեզ համար ուղարկեցեք ուժը համ

Զըրահապատ ամտոմորիլ.

Փոխարիներ դուցե այդ

Քանակական սակավությունը մեր հետևող զորքերի

Փոխարիներ դուցե նրանց կազմակերպումը թերի»:

Կարդաց Լենինն այս հեռագիրն

Ու մտկադրեց առանձին.

«Իմ կարծիքով՝

Համաձայնվե՛լ Ստալինի պահանջին»:

ԳՐՎԱԳՆՈՒԹԵՐՈՐԳ.

աղեժդա Կոնստանդինովնան մտահուզված է շատ խիստ :
Իրիչն ինչքա՞ն է գունատված :

Գիշեր-ցերեկ անհանդիստ
Նեափում է նա՝

Կրեմլից Կենտկում,

Կամ ինտերնից դործարան,
Ուր բանվորներն աղմբկահույզ գիմափորում են նրան,
Հաղարափոր հարցեր տալիս

Նվ խանդավառ,

Նվ խըռով՝

Սովից այրվող իրենց աչքերը դալիքին հառելով :
Երկրի բոլոր հեռուներից մարդիկ գիմում են նրան :
Նա ընդունում է բոլորին,

Պագատխանում անխորան,

Խոսում, ժրպտում է կենսուրախ

Նվ կատակներ է անում՝

Բըթամատերը միշտ պահած բաճկոնակի թևերում :

Բայց իր մրտրում աճում է հողսը՝

Վիթխարի ծանրությամբ

Ինչպես պայծառ արևի գեմ՝

Կարկըտաբեր մի սև ամպ .

Հողսը փաղցած բանվորների

Նվ մութիկի հողսը մեծ,

Որ Սիրերից հասած Մոսկվա՝

Մի ղուլդ մաշիկ պահանջեց,
Հողսը կարմիր բանակների,

Պայքարի հողսը դաժան,
Հողսը հանուր երկրազնդի շիթալակալ մարդկության:
Գոտեմարտում է նա հողսի յոթդրվիսանի դե՛ր հեռ
Ինչպես հերոս հեքիաթական

Անհաղթելի մի ասպետ:
Այրվում է նա մարդկանց հողսով

Ինչպես արև կենսալից,
Ամեն վայրկյան նա նոր մի շող,

Մի հեռագիր է տալիս,
Արեգական շողերի պես ցայտում է միտքը նըրա՝

Դեպ արևելք,
Դեպ արևմուտք,

Դեպի Հյուսիս
Ու Հարավ:
Հեռագրներն արագ թռչում են Ֆարիցինը հեռու.

«Ժողկոմ ընկեր Ստալինին:
Էլ բան չըկա ուտելու—

Ոչ Պետերում,
Ոչ Մոսկվայում:
Վիճակը ծանր է, անել:

Հաղորդեցե՛ք.
Ի՞նչ հրնարքով կարող եք դուք մեզ օղնել:
Ձեզնից բացի ոչ մի տեղից ըստասելու հույս չկա:
Ուղարկեցե՛ք,

Ինչ որ կարող եք ձեռք բերել,
Ինչ որ կա,

Ձուկ, միս և ճարպ և ընդեղեն—
Ուղարկեցե՛ք անընդհատ,

Ուղարկեցե՛ք,
Միայն ինչքան կարող եք չուտ,
Միայն չա՛տ: .

Նվ Ստալինն իր վազոնում այս հեռագիրը կարդաց:
Ծրխամորճում այրվող կրակն ավելի թե՛ կայծկըլաաց:
«Ձեզնից բացի ոչ մի տեղից...»

Ինչպես դրոշմ մարտում,
Ինչպես կայծակը երկրնքի փոթորկալունչ սլորում,
Փայլատակեց այդ խոսքը բոց,

Այրեց նրա մէծ հոգին,
Նրա մըտքի օվիկանն ընկալ հոգմի նրձան մոլեղին:
«Զեզնից բացի ոչ մի տեղից...»—

Երկրի վերա ոչ մի խոսք
Դեռ չէր հընչել

Այսքան հուզիչ,

Այսքան տհալ,

Անողորմ:

Նա վաղանում քայլում է լուռ

Ու ծրխածորձ է ծրխում,

Այդ ահաղանդը լենինի հուրհուրատում է դըրխում:

Ու մարգային կոմիտեում խոսեց նա կարճ ու դանդաղ.

«Զեզնից բացի ոչ մի տեղից...»—

Պետք է այս խոսքն անհասպաղ

Հասնի ամեն կոմունիստի գիտակցությանն ու հնգուն,

Այս խոսքը պետք է գիտենա ամեն գինի՞որ բանակում:

Մետաղաձուլը դործարանի սուլոցը խորն է, խրտով:

Նըռոտած խոհուն

Եվ մրտահոգ

Մըկանածիդ վրդենքով՝

Լարված նայում են բանվորները բարձրագիւր ամբիոնին,

Ուր օդ ու սիրտ է սրղոցում ակնոցավոր պատանին:

— Այո՛ սա ծաղր է,

Ընկերներ՛ր,—

Ճըչում է նա վըրդովված,—

Ճարիցիկն սրբուհտարին առաջարկել կես ֆունտ հաճ:

Ո՞վ Ռուսաստանը կործանեց,

Ո՞վ հասցըրեց այս օրին,

Այժմ էլ բըցում է ծանրությունը մեր հոգնած ուտերին:

— Իսկ ո՞վ էս դու,—

Կովաչի զուստըը հարց նետեց հեզնաբար:

Ակնոցավորը կանգ տուով՝

Չըղըմնելով ոչ մի բառ:

— Ով էլ լինի,

Ճըշմարտությունն է պաշտպանում պատանին,—

Տեղից էլով Իգնատ Պոպովը,—

Ի՞նչ... դըրողը տանի.

Եարտենի մոտ էս օրական հարյուր կախոս, եմ բերում,

Կես ֆունտ հացով ինչպէս բանեմ էս բոցակեղ ցեխերում:

Ես գյուղացի եմ,

Ոսկորներրս կարծրացել են հացով.

Կը խենթանամ, Լթե չուտեմ

Փորին ամբողջ պահանջով:
— Իզնաուր ճիշտ է բառաբանում,—
Հեզնեց Մեքոնն աւ հաղաց,—
Ես վըկայում եմ.

Նա խրժուում է օրական վեց ֆունտ հաց:
Վեց ֆունտ ուտում է օրական,
Վեց փութ հանում է շուկա:

Եվ դու, Իզնաու,
Մի՛ խանդարի.
Տեղին էր հարցն աղջըկա:

Ո՞վ է, իրոք, այս հսկաորը,
Ո՞ր ցեխումն է բանում:

— Բանվոր եմ ես,
Բանվորների շահն եմ այստեղ պաշտպանում:
— Սո՛ւս ես ասում.

Դու՛ գիժնապիտս ես,
Մոսկվայից ուղարկված,—
Ամբիոն թըռավ խեղախարար աղջիկն ինչպես վայրի ա՛ծ,—
Դե՛ս հինվածքում, եղբայր,

Ձըկա
Բանվորական ոչ մի թեւ,
Կրկու շաբաթ է, ընդամենն,
Ինչ դործարան ես մըտել:
Եվ աշխատանքն ասում ես դու.

Գործը լըբում ամեն ժամ,
Աչքըդ հառած աղջիկներին՝
Սիրարանում ես էժան:
Դու Կրանտովի դալու մասին հեքիաթ էիր ասում ինձ.
Էսեր ես դու,
Եվ մի՛ խոսիր բանվորների անունից:
— Կորչի՛ էսերը...—

Դահլիճում ահեղ աղժուկ բարձրացավ
Եվ գիժնապիտսը վայր իջավ բեմից ոնց որ թըջված հավ:
Նախադահող բնիկը Երմանը դանդ տըվավ ժրպտադեմ,
Հընցապան իվան Կովաչը ծանրաքայլ ելավ բեմ:
Այսպես խոսեց.

— Ճըճարտությունը դու սիրո՞ւմ ես, Իզնաու:
Մտածութի՛ ճըճարտությունն՝

Գիտե՛ ամեն մի միջնա:
Ո՞րն է այսօր ճըճարտությունն,
Իզնաուի փո՞րն անհազուրդ,
Թե՛ աղազան հայրենիքի,

Թե՛ մի սովյալ ժողովուրդ:
Յբյունակից մեր եղբայրները,
Մոսկվայում,
Պիտերում,
Սովից այլովդ իրենց հայացքը վուղային են հառում,
Լենինը հաց է որոնում անքուն մինչև առավոտ,
Հավատարիմ իր զինակցին նա ուղարկել է մեզ մոտ:
Այնտեղ է նա,

Կայարանում,
Ես նրա մոտ դընացի
Եվ նա ասավ ինձ ահավոր ճշմարտությունը հացի:
Լուսամուտից նա վուղային երկար նայեց և ասավ.
«Վուղան— դա մայրն է Ռուսիայի,

Հըզոր է նա,
Սըրտացավ,
Հերոսական նըրա որդին այսօր նրան է կանչում:
Ասում է. մա՛յր,
Սովից հանդչում է իմ բազուկը մարտում,
Ասում է, մա՛յր,

Առա՛տ ևս դու,
Տո՛ւր քո սովյալ որդուն հաց.
Նա քո պատիվն է պահպանում ոսոխներից մոլեղնած»:
Այսպես ասավ,
Եվ իմ հորուն տիրեց այլովդ մի ամոթ:
Եվ, ընկերներ, ձեր անունով ևս երգվեցի նըրա մոտ—
Ճարիցինի պրոկտարիատը հաց կըտա Մոսկվային.
Խեղուդ ոձի հաղար լեզու.

Եվ թույն թափի թըշնամին:
Դատեք ինքնե՛րբդ,
Ընկերնե՛ր,
Ո՞րն է բարին այս բանում.
Ուսենք այսօր այնքան

Ինչքան
Իգնատի փո՞րն է տանում,
Որպեսզի վաղն ըստրուկի դառնանք
Ու հավիտյան կիսաբա՞ղջ,
Թե՛ կես ֆունտով ապրենք այսօր

Ու տանք սովյալ երկրին հաց,
Որպեսզի վաղը տե՛ր դառնանք աղստ, որդար մեր հացին:
Ամեն բանվոր թող պատասխան տա ինքնիրեն այս հարցին:
Այսօր մենք չենք առաջնորդվում,
Իգնատ, միայն քո փորով,

Այլ մեր Լրիւրի,

Դասակարգի,

Մեր պետութեան

Շահերով...

— Կեցցե՛ք Լենինը...

— Հաց կըտանք եղբայրական Մոսկւային,—

Ու վզներին միանունքները նոր ուժով լարվեցին:

Իրար զիտան ափերը ծանրը, Երկաթի զընդոցով:

— Կեցցե՛ք Ստալինը...—

Շառաչեց միտինըն ինչպէս անափ ծով:

Ծարիցիներ կայարանում

Տաղնապ է, տոթ,

Եւ ու գեւ:

Շողեքաւուն անդուլ հեռւմ են ամբողջ օր ու գիշեր:

Անվերջ մեկնում են զընացքները՝ լի ձըկնով ու հացով

Ապրանքատար վազոններէ երկար ու ձիւ տողանցով

Ժողովոմն անցնում է անդադար

Ու վազոններն ըստուղում,

Շողից կիզված

Ու լողացած

Իր սեփական քըրտինքում:

Անվերջ մեկնում են զընացքներն...

Իսկ նա լարված,

Մըտահույզ,

Կանգնած հըսկա քարտեզի դեմ ամբողջ գիշեր մինչև լույս

Նոր աղբյուրներ է որոնում

Եվ նոր դրոներ է բացում,

Գիշերովա խոհն առափնոյան անչեղ դործի վերածում:

Այրվում է նա,

Ինչպէս Լենին,

Ինչպէս արեւ,

Անըստա

Եվ ուղարկում է կյանք տրվող էր զընացքներն անդադար

Դեպի Օրիոլ,

Դեպի Պենզա,

Դեպի Կոստրոմ,

Դեպի Տվեր

Մինչև Սիմբիրսկ

Ու Նովոգորոդ,

Մինչև Մոսկովա

Եվ Պիտեր:

Հառ ուղարկում է հաց տանող նավերը մինչ Աստրախան,
Մինչև հետու Անդրբլովկաս,

Մինչև Բազու,

Թուրքեստան:

Անվերջ մեկնում են զընացիները լի ձրկնով ու հացով
Ու նավերի կարավաններն են ծանրաբեռ մրտնում ծով:
Մտալիներ հաց է ուղարկում զիշեր-ցերեկ անդադար,
Կապրի մանուկը հաղթության...

Լենինը գոհ է, կոյտատ:

Լսկոմոթիվը ծանրահե սուբում է գույք սելսերով՝
Ստալինյան հացով լեցուն վախճան վաղոն քարշ տալով:
Երկու հըղոր զըրահապատ,

Կատախրմբին ուղեկից,

Մեկը մաքրում է հանապարհ,

Մյուսը դալիս ետեից:

Ջրահապատից արթուն զխում է հետուներն աներկատ

Պուտիլովյան բանվորների հայրենասեր մի ջակատ:

Փամփուշտակալը խաչածե

Ու նրոնակները կտպած,

Անտանելի չոգից քրտնած,

Արեախաշ,

Կրծքարաց,

Նրբանք երգում են,

Կոտակում

Ու ծիծաղում սրբաաղին՝

Երթուն տչերը միշտ հառած վրտանդավար բոռակին:

Պանի՞ անդամ բապիտակներն ուղին կրտրել են հանկարծ,

Վայրենական ոռնոցներով բըլուրներից իջել ցած,

Որ թալանեն,

Այար առնեն կարավանները հացի,

Որ թույլ չբառն, և ոչ մի բուռ կարմիր Պիտերը հասի:

Ջոկատի պեռ Բաբիս Կոստրովը,

Մարտենյան մի ասպետ,

Որ պայքարում էր հայոցքի բոցաբերախ գեի հետ,

Հենց որ կարդաց Լենինի կոչը,

Մարտենից վայր իջավ,

Հացի համար հալով մեկնող ջոկատներին միացավ:

ՎՄԸնառ բարով,

Սիրուն Թոմար,

Լաց մի՛ լինիր,

Իժ անդին,

Նախ և առաջ պետք է հաղթել սովի դեղին վիշապին—
Սասու, առաւ, իբրեւ պաշար,

Փոքրիկ մըրոտ մի տետրակ,

Ուր նա երգեր էր հորինում բանից ազատ ժամանակ:
Վրչավախումքը կոտորովի հյուսած մի երգ է երգում
Մի հին ծանոթ եղանակով՝

Լըսած մանկութ օրոցքում.

Քեզ է դիմում Լենինը մեծ.

Մեզ հա՛ց տուր, հա՛ց, Վոլգա-մայր:

Նա քո չըքնաղ ասին ծընվեց

Ու կյանք տաւ քեզ համար:

Ճամփեւ է նա քեզ աջակից

Իր հարազատ ժողովուն.

Ստալինի հըղոր զարկից

Կըխորտակվի թշնամին:

Մեզ չի հաղթի ոչ սուր, ոչ սով,

Ոչ էլ խավարը համառ,

Սընված քո սուրբ, արդար հացով՝

Անհաղթ ենք մենք, Վոլգա-մայր:

Շորորաւով դանդաղաբաժ,

Ինչպես ուզտի կարաւան,

Հացի զընացքը կես դիչեր հասաւ Արշեղ կայարան:

— Ուռու...—

Ուռնաց կաղակներէ հորդան սնց որ սև ամպրոպ

Ու խավարում ամեն կողմից զըրո՛ւ տըվին քառատրոփ:

Էտիկափեցին զընդացրեններն,

Ինչպես կարկուտ, մոլեղին,

Արկերն ահեղ շառագունով խավարը խիտ պատռեցին:

Խավարի մեջ տեսաւ կոտորովը կաղակին ըսպիտակ.

Դեպի զընացքն էր նա սողում՝

Չէտքին պահած մի նըռնակ:

Ոստեց Բաբիար սնց որ վաղր

Ու պըլըվեց կաղակին,

Խըլեց նըռնակն

Ու ետ նետեց

Բաղկի ուժով ահաղին:

Բաղրակներն մենամարտել:

Իբար զըրկած՝ ընկան վայր

Պշտաց կազակն ասելություն,

Մահվան կըրքից խելադար.

— Կը խորտակեմ երկաթուղին...

Ռեկաներն ամեն կըհանեմ...

Դու չես տանի մեր Դոնի հացը...

Ա՛ռ հա քեզ...

Կըստանե՛մ...

Վիշապային բազուկներէյ Բորիսն իր վիզն աղաւաց,

Զոքեց կըրծքին

Ու թալ միրուքն ամուր ձեռքին փաթաթեց,

Ու պատասխան տըլտըլ նըրան՝

Տխտանարար հետալով.

— Ես հացը տեղ կըհասցնեմ քո դիակի՛ վըրայով.

Դու հացը չես հալըտակի պուտիլովյան բանովորեց...

Ու խալարում կազակներէ հորդան ոռնում է նորից:

Ամբողջ դիչեր օրհասական կըտիլը չէր դադարում,

Մինչև արեւը բարձրացալ,

Շողաց արյան լըճերում:

Վերջին անգամ էլ կազակները գիմեցին հարձակման

Ու դիակներն անտեր թողած՝

Հողմացըրիվ հեռացան:

Կըրկին սահում են գընացքները նորոգված ուլտերով.

Կըրկին երգում են բանովորները մարտական հույզերով.

Վտրդան ու Դոնը Մոսկովային

Եվ Պիտերին տըլին հաց,

Ապրեց մանուկը հաղթության

Ու հայր-լենինը ժըստաց:

որոշելովն իր բանակով մըտով Կարմիր Յարիցին:
 Ինչպես վարդերը, որ բացվում են հորդարուխ Մայիսին,
 նրա Կարմիր զըրոշակները փայլեցին քաղաքում,
 Ուր թընամին իր մութ ուժերն էր անդադար հավաքում:

Վորոշելովն իր հետ բերով իր բանակի պետերին.

Եկավ Ռուզնեն տուածասիրտ,

Կոմանդարմի սիրելին,

Եկավ հերոս Շչադենկոն՝

Ռամիկները զորապետ,

Ու Խուզյակովն

Իր Դոնբասյան

Բուլեիկյան

Գընդի հետ,

Եկավ Կուլիկը բոցաշունչ,

Հըրետանու կիսաստված,

Եկան Աբալյոմն

Ու Մադիտովը

Բոցերում լլվալված,

Եկան, լըցրին Յարիցին Երակները նոր արյուն,

Մըտան մարդկում ու գործարան,

Հասան ամեն մի անկյուն,

Մըտան բուլվարը խառնահոծ,

Փակուղիները հետին ,
Եվ ամենուր Ստալինյան կանոն ու կարգ հաստեցին :

«Քաղաքի Հայր» Սիմոն Միլինը փրֆֆրենթում էր խոսու-
թիւն ևն եկել ամեն կողմից՝

Գրուխներէս լիազոր... .

Բայց Ստալինը ձեռքն ամուր թափահարեց հեղնաբար
Եվ ըսկըսեց հերկուլեսյան իր աշխատանքը համառ :
Նա ուղղմական հիմնարկներէ ավելյան զոմերը մաքրեց .
Յըրեց շտարը ուղղմական ,

Դաւաղըության բույնը մեծ ,
Հանեց աղվես Նոստիլիին

Ու սղաններին դաւաղից ,
Դարանակալ Մնեսարյովին

Նա մլըտարեց բանակից :

Փսկեց նըրա անմխտ և նենդ հըրամանները բոլոր ,
Լարեց հըսկա ուղղմաճակտան

Ինչպես աղեղ զորավոր :

Նա Լենինի հըրահանդով հիմնեց Խորհուրդ Ռաղմական՝
Հաղաքելով բոլոր փսկերն իրեն ձեռքում անասան :
Կազմեց բանակը Տասներորդ

Եվ առաջին ալրուձին ,

Զըրամտսերը ցիր ու ցան՝

Իրար եկան ,

Զուլվեցին :

Վըրոշիլովը հաստատուեց նոր բանակի կոմանդարմ ,
ժողովեց իր շուրջը բուլլեիկ հերոսներին քաջադարմ :

Նա ցարական ըսպաներից առավ զընդերը կարմիր

Պըրլետարները թուր առան ,

Դարձան խիղախ կոմանդիր :

Տըոցկին զըժդոհ էր .

Գաղաղաձ՝

Հեռաղըրներ էր տալիս ,

Հըրամաններ էր արձակում

Եվ ըսպանում շանթալից :

Բայց Ստալինը հեղնանըով հեռաղըրերը կարդում

Ու տեսնելով , որ մութ կըրբեր ևն փոթորկում ալդ մարդուն ,

Քըմծիծաղում էր ինքնիրեն

Ու մակաղրում սառնասիրտ .

«Թողնել

Առանց

Ուշադրութեան» :

Իսկ ինքն անդուլ,

Անհանգիստ

Շարունակում էր արժատից վերահասել ամեն խոց
Ու Յարեցինը դարձնել անմատչելի մի ամբողջ :

Նըվադախումբը չի թընդում այլևս հոծ բուլվարում,
Պաշտոնաթող օֆիցերներն այլևս չեն զարգարում
Յարեցինի մայթերն իրենց բարակիբան տիկնանց հետ :
Էյ չի շըրջում ըսողեւույանը փողկապով սեթեթ :
Յարեցինում հայտարարված է սաղմական զըրություն,
Օրհասական բաղխումքերի կըծու վառոզն է օդում,
Մոտ են արդեն մոմոնտովյան հըրոտակներն ըստահակ,
Բընդանութի անհղ որտոն արդեն հասնում է քաղաք :
Զրիակեր ամեն զեռուն .

Վաճառական,

Յարրիկանտ,

Խալարածու տիրացուներ

Ու գոկտորներ մոլեռանդ,

Բոլոր նըրանք,

Որ դարերով ծըծել են հյութը մարդկանց

Ու վայելել են անախատ՝

Ամեն բարեք,

Ամեն դանձ,—

Մըտած շարքերը զըլխակոր՝

Գընում են լուռ և հըլու

Յարեցինի պաշտպանութեան խըրամատներ փորելու :

Նըրանց հոգում միայն մի տենչ,

Մի չար երազ կա միայն,

Որ Յարեցին մըտնի Կրասնովն իր տանկերով կործանման :

Բայց ահամա՝ Կրասնովի դեմ խըրամատներ են փորում,

Անհույս նայում են ըստեպին

Ու զըլուխներն օրորում :

Մինչ հեռավոր զալոդներում,

Գիշեր ցերեկ անդադար,

Անվերջ բուսում է շողշողուն սփինների մի անտառ :

Այդ Սաալինն է քաղաքի պրոլետարիատը զինում,

Վառվում է լույսը սղջ գիշեր նըրա անբուն վաղոնում :

Նա ցերեկները տապալվում է հըրոտապ հարցերում

Ու գիշերները Լենինին ըլտապ նամակ է զըրում :

Ծանր է վիճակը Հաբալում :

Տրոցկու մարդիկ սպիրտո
Նըրան թողին

Մի փայլալիւծ,

Անգամաւույժ

Ապարատ :

Հերկուկայան համառությամբ նա իր ուժերը լարեց
Ու հարձակվեց

Դեպի Հյուսիս,

Դեպի Հարավ—

Տիխարեցք :

Բայց Հյուսիսում կարմիր զորքերը փայլալիւծ են արդեն,
Ե՛վ Միրոնովն է նահանջում,

Ե՛վ քաջարի կիկլիձեն,

Կաղակներ ի սպիտակ հորդան աշտեղ երես է տուել,

Լիպիկից մինչև Ալեքսիկով երկաթուղին զըրաւել,

Կաղետական հըրոտակները դեպ Վոլգա խուժեցին՝

Նաւարկությունը կը արեւել

Յարիցինից կամիչին :

Իսկ Ռոստովում

Կայնինի զորքն է փայլալիւծ տենդալից,

Սոանց արկի ու զընդակի,

Ե՛վ Տիխարեցքը տալիս,

Անգըրկովկասը պարսրվում է տանջալից վիճակում,

Բրետանական բուլդոզի հետ մենամարտում է Բաղուն,

Արդեն առել են կաղակներն Սոսովրոպուր բերրի,

Կըտրել ուղին՝

Պարենային

Հաղարաւոյր

Բեռներին :

Ոռնում է շուրջը, անց որ դռն,

Փոթորկահույզ մի օվկիան,

Կրասնովական կաղակների մշտաբորբոք վանդեան :

Միայն կանգնած է Յարիցինն՝

Անմատչելի, կը ծփարաց,

Թըշնամական հարզաներով տմեն կողմից պաշարված,

Միայն կանգնած է Յարիցինն

Իր բեռնաւ մի վերդեն

Բեւոյվարդյան պարանային զըրահներին զեմառդում :

Կարմիր զորքերը դուրս եկան,

Թըշնամու զեմ կանդնեցին,

Եկան սալյան լիթարիկները—

Բուդյոննու ալբուձին,

Եկալ հեռու Սաավըոսուից Կուլաղովի գիլիդիան,

Եկան Դոնից,

Ներքին Ձիբից,

Հաղարտվոր պարտիզան,

Եկան զորքերը Ռոդոֆյան՝

Մարտաբուրբուր Մոսկվայից,

Եկան բոլոր զորամասերը

Խանդալառ,

Ցասալից,

Եկան հեռու քաղաքներից,

Ստեպներից անսահման

Ու զոնրասյան բանջիւրների հըղոր զորքին միացան :

Ալյարեյի զբահալիկները մարտադու սուլեցին,

Նըրանց հեքից բուցահոտան՝ թընդաց երկինք ու գետին,

Գաջ Կուլիկի թընդանոթները—պահապան առյուծներ—

Ցարիցինի զըռների մոտ մըռընչացին զուռն ի վեր :

Կանգնեց կարմիր զորքի գլուխ,

Իբրե խիլախ կոմանդարմ,

Ղորոշիլովը պանծալի,

Բուլլեիկյան արծվի զարմ :

Կրասնովական Դոնի հորդան երկու թևի էր հասոված :

Արեմուսից

Մոմոնտովի հեծեղազորը ոռնաց,

Ցիցիսեւսու'ւրովի խուժանը հոխորտաց՝

Հյուսիսից,

Գալիս էին՝

Խորտակելով երկաթուղու ամեն զիծ,

Անուամ, ծածկում էին ըստեպն

Ինչպես մթին մառախուղ,

Եվ հըրզհուսմ ամեն քաղաք

Եվ թալանում ամեն ղյուղ,

Գալիս էին՝

Բրիտանական կործանարար տանկերով

Ձինված խաչով

Ու բուրվառով,

Պատարագի զանդերով,

Գալիս էին

Ամեն կողմից

Ինչպես հեղեղն ահաւելի՝
Կարմիր դորբից իրենց թըլուլ երկու անգամ ավելի:
Գալիս էին՝

Գոռոզ, վրստահ,
Որ Յարիցիներ կառնեն,
Էրկողոստեն ամեն պալատ,
Ամեն խըրճիթ կըխառնեն,
Ետեններից դալիս էին

Կանայք՝ չըփերթ երդելով,
Աղբանքատար սալախներով,
Պարաններով,

Պարկերով,
Գալիս էին բստեպներից
Ե՛վ մոտակա,
Ե՛վ հեռու՝

Յարիցիներ ավարն անբալ՝
Առլաս ու խաս տանելու:
Ետեններից դալիս էին ղեներալներն արնախում,
Սղեկուլյանտը մինխտրին արդեն սրտփել էր ծախում,
Ետեններից դալիս էր ցարը,
Ճորտության բութ ողին՝

Գոռոզ նըստած օտարերկրյա վասալության դահույքին:

Վառվում էին ռադամդաշտերը բոցերում արնախալ՝
Խաղաղ Գոնից մինչ Վոլդա-մայր,

Մեղվեղիցից մինչև Սալ:
Հակառակորդ երկու բանակ սողում էին դեպ իրար
Դարանակալ հովիտներով

Ու փոսերով անհամար,
Դոփում էին

Երբեմն կալ
Ու մերթ ավաղն ըսպիտակ,
Տընքում էր հողն արշալատույր բանակներ ռաքի տալ,
Քամին փախւում էր ըստեպից մահասարսուռ ոռնոցով,
Քետեբն արյուն ու ղիակներ էին տանում ղեպի ծով:

Ըսպիտակներն առան Կալաչը:

Ներս մըտան մոլեղին:
Երեխաներն օրոցքներում սաբսախահար զարթնեցին:
Ջարդում էին

Դարբաս ու դուռ
Օֆիցերները հարրած
Ու դուրս տանում խրճիթներէյ
Կոչիկ, վերմակ,
Փետրաբարձ:

Փողոց վախան ջահէլ կանայք
Սարսափահար,
Կիսամերկ,

Մըթնում իրար խանութիցին
Օղնութան ճիշ,
Լըկտի երգ...

Ամբողջ գիշեր՝
Ասեանդում էր,
Կողոպտում էր,
Դըթոխք,

Ամենուրեք՝
Խոզի հըղղոց,
Հավի կաշկաշ:
Ու նըղովք:

Ու թըվըրտաց ամբողջ գիշեր ավանն ինչպէս մորթված հավ,
Մինչև արեւը Վոլդայի հովիտներէյ բարձրացավ:

Առաւոտյան վըշեց ուրիշ արյունահոտ մի քամի:
Հալաքեցին տըղամարդկանց հըրապարակը ժամի:
Կանդնած էր ժուկը՝
Մուկդին
Մոմոնտոյան օֆիցեր:
«Բուլչեիկան վարակի» դեմ քարոզ կարդաց մի տերտեր:
Ետէը մեկնած՝ նա կոչ արավ—

Ձենքերն առնել,
Հեծնել ձին,
Ու կրասնոյյան զորքերի հետ դընալ դեպի Յարեյին:
Բայց Կալաշի ծերունիներն այսպէս տըվին պատասխան.
— Երբ ձեզանից առաջ մեղ մոտ բուլչեիկները եկան,—
Բերին մեղ հող,

Աղատություն,
Եվ չըտարան ոչ մի հուտ:
Իսկ դուք բերիք նորից մըտարկ,
Թընամոթյուն,
Կողոպուտ:

Մոմոնտոյան ըստան մըթնեց

Եվ ըստանաց մուկերին.

— Ես ձեր դիւրը կօխ տալով կերթամ կարծիք Գարից'ն.
Իմ ետեւից հոգմանական հըղոր տանկերն են դալիս:

Ու կազակները կալաշի՝ մըռնչացին ցասմալից.

— Դու մի՛ սպառնա կազակներին.

Մահից աչն կողմ ահ չըկա,

Իսկ եթէ ճիշտ է, որ մեզ մոտ օտարազգին պիտի գտ.

Կանցնենք խիւռչն լենինի կողմը...—

Գունատվել էր ըստան:

— Նախազանչին բերե՛ր,—

Ֆըլչաց՝

Որպէս մօլի մարդաստան:

Եվ դուրս բերին Իդնատեին՝

Շըղթալակալ,

Գըղըղված:

Թունոտ ու չար եղանակով կազակ ըստան փրփրոտց.

— Նախկին չտարբա կապխտո՞ւ...—

«Կայսերական օֆիցե՛ր».

Բալի՛ր հանցանքըդ այս վայրկյան,

Դու ժամանակ տնես դեռ:

Բոլշեիկյան օձիկ լեզվով այս խոզերին համոզի՛ր,

Հայտարարի՛ր,

Որ քո լենինը...

Հասկանո՞ւմ ես...

Խոսի՛ր:

Եվ Իդնատեը լուռ ու մունջ ելավ ամբիոնը քարէ,

Որպէս մորթվող ճըշմարտության մի տառապալ մարդսրէ:

Այսպէս խոսեց.

— Իմ եղբայրնե՛ր,

Բընիկ, եկվոր ժողովու՛րդ,

Հըրածելոյս վերջին պահին թողնում եմ ձեզ մի խորհուրդ.

Դուք ինձ դիտեք.

Ծընվել եմ ես մեր հարապատ Կալաչում:

Շատերիդ հետ ես միայն հոգն ու խոյն էի ճանաչում:

Ցարի բանակն ինձ պարզեց կապխտանի տատիճան.

Էլ ի՞նչ էր պետք...

Բայց ես, ահա, խոտորեցի իմ ճամփան:

Ես դընացի լենինի հետ բոլշեիկյան ընդհատակ...

Եվ այժմ ձեզ,

Իմ եղբայրնե՛ր,

Ասում եմ ես բացարձակ.

Մի՛ հավատար

Այս վաճառված,
Հայրենադավ,
Շընեքին,

Մեր դեմ պայծառ է տղադան,
Լուսավորված է ուղին.
Խորհուրդներն իշխանության ուղին է այդ վերկարար:
Եվ առաջնորդը մեր
Լենինն է...

— Կաց...

— Լըսի՛ր...

— Խեղար...

Ոհրադործները վայր առան լոցաբարբառ հերոսին
Ու բազմության աչքի առաջ նըրա լեզուն կրտեցին:
Թըլավ արնոտ չըրթունքներից մի՛ սըրտակեղ աղաղակ.
— Կեցցե՛լ Լենինը...—

Հատկացավ ամբոխը լուռ, զըլմահակ:

Պայթեց նազանը,

Նահատակը երերաց

Ու ծալվեց

Եվ այդ դիչեր մորթված սաղի փետուրներում թալալվեց:

— Մարգասպաններ՛ր...

— Չարչարողներ՛ր...

— Դավաճաններ՛ր...

— Դահիճներ՛ր...—

Եվ բըռունցքներն ըստառնական մեկնրվեցին ղեպի վեր,
Զանդվածն ահեղ առաջ չարժվեց՝

Հորձանք տալով ինչպես ծով.

— Զոկա՛տ— կըրա՛կ,—

Հըրամայեց ըստան օձի ֆըշոցով:

Փակեց աչքերը քահանան

Ճիտաղների դործակից,

Հաթճաթեցին ղընդացիները «սուրբ հոգու օթյակից»,
Ոռնաց ղանդվածը մարդկային մահվան ահեղ զալարքով,
Կարկրտահար հասկերի պես մարդիկ ընկան իրար քով,
Ճանկապատից փախչողներին բըռնում էին ու մորթում,
Երեք հարյուր ղեռիկ ընկավ

Դամտան առաջ,

Փողոցում:

Սոսն Կալաչ

Ու Կառլուբան,

Հասան Սարեպա

Ու Գուճարակ,

Գալարվեցին քաղաքի շուրջ իրրեւ օձեր բոցողակ,
Ռազմահատոր պայտաձեւ ետ էր դալիս օր-օրին,
Նրանց թեւերը,

Ձախ և աջ,

Արդէն հասան Վոլգային:

Կրասնովսկան ըսողխտիկ դէր կաղկանձում էր՝ հեռւմ՝
Ամուր պրբկած կարծիր Վերդենն իր զաղրելի թեւերում:
Եվ մաքառում էր Յարեյինն

Իբրեւ անհաղթ մի տխտան,

Որ աղատում է լույս արեւը խաղարից դերության:
Պետք էր ընկեր Ստալինին տեսնել այդ ժանտ օրերին.
Միշտ սղաղ, հանդիստ,

Խորասուզված իր խոհերի մեջ խորին,
Գիշեր-ցերեկ անքուն անցնում էր նա շտարից խըրամատ
Կէշադատում ամեն զըրոհ,

Ուղղում ամեն մի ճակատ:

Ահեղ վայրկյանն էր ճակատում:

Նեղում էր դուռ թըշնամին:

Կաղակային զաղիր «Ձուռո՛ւն» արդեն բերում էր քամին:
Նըրանք ճեղքում էին չըղթան և քաղաքին մոտենում:
Եվ հըրամկազմը հավաքվեց Ստալինի վաղոնում:

— Զորքը ջարդված է,

Փոքրաթիվ,—

Խոսեց Միլինն ուժասպառ,—

Ետեւ դեան է,

Եվ չըկա նահանջելու ճանապարհ:—

Բոլորն իրենց այրվող հայացքը ժողկոմին հանեցին:

Մինչ նա մաքրեց իր ծրխամօրճը

Եվ լըցրեց վերրստին.

— Նահանջի միտքը սին երազ է,

Մահացու թուլություն:

Կերած է նա,

Ով այդ մասին է այս վայրկյան մըտածում:

Միայն մի խոհ այս դըրությունը հիմնի՛լէք կը՛նտխի.

Ինչպես ջարդել՛ի փրտած մըռութը հանդըգնող սոտիխ,

Ինչպես հաղթել՛...

Դուք ա՛յս մասին մըտածեցեք, ընկերնե՛ր,

Մի մոռանա՛ք,

Որ մեր առաջ միայն մի հարց կա.

Մեռնել,

Սակայն քաղաքը պաշտպանել,

Սակայն չըտա՛լ Յարեյին—

Ահա թե ինչ...

Գործի՛ դընել

Պատրո՛նը, ա՛րկը վերջին,

Կաղմակերպել բանվորներից պաշտպանության նոր դընդե՛ր:

Յարեյինը պայքարելու անըսպառ ուժ ունի դեռ:

Դե՛հ, ընկերներ-

Դեպի խրամա՛տ:

Նահանջելու ոչ մի խո՛հ:

Կընահանջի ինքը Կրասնովն կողւց մինչև երեկո:

Եվ ծիծաղեց՝ իր հողնարեկ տէքերն ուրախ կըկոցած:

Ո՛րդկանց ուսից ասես հըսկա մի ապաժառ ընկավ ցած:

Անվերջ եռում էր արսնան ինչպես հըսկա մըջնարուն:

Մարդիկ ղենվում էին արագ

Եվ խըրամատ ըշտապում:

Ասլամադյանն ու Շեստակովն՝ արսնալի վարիչներ՝

Անքուն նըստած արկըղենբին՝ խոսում էին այն ղեչեր:

— Քունըս տանում է...

Չորս ղեչեր է, չեմ քընել,

Դարեղի՞ն:

Ա՛խ մի ջարդենք,

Շըսլըրտենք Դոնն այս կատաղած դեվերին,

Եվ վուղա-մոր անուշ զըրկում կլողանամ մի անգամ,

Կերթամ անտառը հայրենի

Եվ կըքնեմ՝

Քըսան ժամ:

Ասլամադյանն իր խոհերով տեղափախվել էր հեռու,

Իր հայրենի սարերը սեղ,

Երագ լեռները կոռու,

Ու մըմմըռում էր ինքնիրեն պատանեկան մի հին երդ

Իր հընամյա ժողովըրդի բախտի մասին արհաների:

Ո՛ւմ լծի տակ է բաղձատանջ իր հայաստանը հեծում,

Ո՞վ է տիրում այնտեղ հիմա,

Առեանդում

Ու ծեծում.

Իըմբապետներ՞ըը սանձաթող,

Տանուտերն՞ըը դաշնակ,

Բե՛կ՝ վաչաները տաճկական՝

Արյան, մահի միշտ անհաղ:

Եվ շո՛ւտ հը՛ղա վերելության ժամը,

Յանկալի այն բոպեն,

Երբ մեր զընդերն այն չարատանջ լեռներն ի վայր հղուկեն,

Էլ խորատկեն խավարը խուլ,

Դարերի լուծը դաժան

Եվ կըծընվի մոխիրներից մի նոր, չըբնաղ Հայաստան...

Ասլամազյանն իր սըրտակեզ երազներից արժնացավ,

Նայեց խոհուն,

Յրված՝ մըտքերը հավաքեց և ասավ.

— Խոստովանում եմ,

Միևայիլ,

Հուլիս լըջված էր արդեն,

Սիրարս դողում էր, թե մերոնք վորտե՞ղ պիտի նահանջեն:

Ի՜նչ երբ ընկեր Ստալինին տեսա այդքան ստունարուն,

Համոզվեցի,

Որ կհաղթենք,

Որ ոչ մի ուժ աշխարհում

Զի կարենա ընկճել նրան...

Այդքան ամուր,

Անհողզո՛ղը...

Ոչ. նա իրոք որ պողպատից է—

Պողպատե առաջնորդ:

— Այդ հո այդպես է,

Բայց առա.

Արդյոք, նա ե՞րբ է քընում:

Ամբողջ զիշեր լույս է վառվում նրա անքուն վաղոնում:

— Սո՛ւս,— Դարեգի՛նը վեր կացավ

Ու հարթարեց իր գոտին:

Դալիս էր նա՝

Հանդի՛ստ, ժըպտո՛ւն,

Ծոցատետրակը ձեռքին:

Ասենալի երկաթահուռ սանդուխդներից իջավ վայր,

Բարե տըվեց ընկերներին,

Կարեկցորեն,

Իրրե հայր,

Հետո անցավ զենքով լեցուն արկըղների արանքով,

Դիտեց բուրդերը սուժերի՝

Դասավորված իրար քով

Ու հալց տըվեց.

— Քանի՞ հրացան եք բաց թողել այս զիշեր:

Եվ ընկերները քարացան որպէս երկու արձաններ :
Զբոստէին ,

Չէին պահել ոչ մի հաշիվ
Ու համար

Առնում էին արկըղներով
Ու բաց թողնում անդադար :

Նա մըռայլէց :
Հետո խոսեց լակոնական ու հըստակ .

— Պետք է հաշիվել
Եվ ըստուգել՝
Ամեն սրվի՛ն ,
Ամեն ատրի :

Դալադիրները հալաքված են աղաչով հարկի տակ .
Շենքի ճահաղը զարդարում է ալաղդի դըրուշակ :
Դալի բոլոր մասնակիցները հուսահատ են , մըռայլ .
Ոչ օժանդակ ուժեր ունեն

Ոչ էլ հըմուտ գններալ :
Սնևարյովը տեղափոխված է ,
Նոսովիչը՝ փախած :

— Գործը ,— խոսեց Ալեքսեևը ,—
Լոկ մաղից է կախված :

Կրասնովն ալատեղ ,
Քաղաքի տակն է :
Կարմիրներն էլ արդեն

Վերջին ջոկատն
Ու վերջին արկն են ուղարկում նըրա դեմ :

Այնինչ սերբերը ատտանովում են :
Սորուկներ և իժի՛ր...

Մենք պետք մեր իսկ ուժերով դործի անցնենք այս ղեւեր :
Կատնենք չտար

Եվ արենալ
Եվ , անհապաղ ,
Անսլոյմա՛ն ,

Ճակատներին կթելադրենք նահանջելու հըրաման :

Կարմիր դորքերը հողնատանջ են ,
Եւ կըղան հաճույքով ,

Եվ այդ կարող է որոշել
Ճակատադիրը...

— Բայց ո՞վ

Մեզ կըլերկի ռուշեկյան սարսափելի Ձեկայից ,

ՆՔԵ տանուլ տանք...

Պարոնայք,

Ձե՛մ վախենում ես մահից,—

Դժամաճընեց եսեր ըստան իր չըրթունքները բարակ։—

Ուժերը պետք է խնայել։

Դուցե մենք դեռ կարենանք

Սէրրական դունդը զարձընել մեր ելույթին մասնակից։

Նս սերրերին կըհամոզեմ.

Դուք ժամանակ արվեք ինձ։

Նատալիան նոր է Դյուսոյի գործարանից եկել տուն։

Կեռասնու չըվաքի տակ նա լըրադիր է կարդում։

Ու Սվետոզարը պարտեղի ցանկապատից ընկալ ներս

Ժըպտաց աղջիկը խանդավառ,

Հետո մեկեն ըսթախվեց։

Սիրրյան դընդի ջոկաատպեար խիստ դունատ էր, հուզված։

— Նատալիա, է՛լ,

Քանի ուշ է՛լ,—

Տագնադալից նա հեաց,—

Դավադիրները հալաքված են կոնսուլի գահլիճում

Եվ մեր դընդի պտտախանին են անհամբեր ըստասում։

Ձր միացալ քաջարի գունդը մեր՝ նրանց ելույթին,

Սաքսախահար վերադարձան Սէքսիեն ու սրդին։

Աղջիկը ներս վաղեց արադ,

Սանդուխներով ելալ վեր

Ու ետ եկալ մի վայրկյան անց՝

Ձեռքին լեցուն ռեվոլվեր։

— Գընանք,— ասալ,—

Նս կըստանեմ...

Կոնսուլատի դըռան մոտ,

Իսկ դու հասիր պարետանոց,

Արա՛դ վաղիր,

Թեթեւ'տ։

Եվ սերը ջուլհակն ու ռուսական բանվորուհին մանկամարդ

Կեռասու տակ համբուրվեցին

Ու սըլացան զեպի մարտ։

Կոնսուլատի դահլիճը լիքն է դավադիր ուժերով։

Նըրանք մըթանն են ըստասում՝

Տագնադահույզ ու խըսով։

Լուսամուտից փողոց նայեց Ալեքսեւը կրթասեր,
Տեսա՛յ աշնակը նստալիային՝

Կանգնած, հայացքը սեւեւ:

Ազնիւը լուրջ և մըտահոգ ղեպի հետուն էր նայում,
Ու գիցական իր կեցիւածքով անցորդներին հրմայում:
«Ժամադրոված ևս,—

Գիմնադիտար րարբաջեց ինքնիրեն:—

Տեսնենք, թե ո՛վ պիտի զբրկի քեզ այս գիշեր քրնքարեն,
Դո՛ւ մազութո՛ւս սիրահարներն արդեն մեկնել են ճախատ:
Ե՛ս կըզբրկեմ էդուց իրանըդ ղեկեցիկ և հըսլարտ:
Ես քեզ էդուց կըլուզացնեմ արարատյան կոնյակով
Ե՛վ շըբթունքներըդ,

Որ լէցուն են վայրենի կըրակով,

Էրհամբուրեմ կատաղարար,

Կըհանգցընեմ տմեն րոց,

Հետս քամված լիմոնի պես կըշրարբոսեմ քեզ փողոց...»:
Ու գիմնադիտար,

Հեշտամո՛ւլ,

Նայեց կըրկին աղջըկան:

Հանկարծ կարծես նրա մօրթով հազար մըջլուն անցկացան:
Նա կըռահեց վըտանդը մոտ,

Հեաց, ինչպես երազում.

— Մենք մտանըված ենք,

Պարոնա՛յք...

Ա՛լ ևս տպել և՛ ուղում...

Դուրս հանեցին ունիւլիներն

Ու վեր թըռան սոսկահար՝

Որսնելով փախուստի ելք՝

Յուրաքանչյուրն իր համար:

Բայց արդեն ուշ էր...

Դուռն ահեղ հարվածներից կոթմանից

Ե՛վ սըվինները պող փայլով երեացին դրոտն մեջ:

Ե՛վ «Солдат революции» կործ լուրով լույս տեսալ:

«Յարիցինում հայտնարելից բեւոգվարդյան խոշոր զավ:

Ոնչացված են սե գավի մտանակիցները մեղսոտ,

Միլլիոններով զբրամ ու զանձ է գըաբնվել նըրանց մոտ:

Խորհըրդային իշխանության բաղուկներով անվեհեր

Կեղդված է օձն իրեն բընում՝

Նախքան պիտի նա խայթեր:

Ազուհացե՛ր հուզաններից:

Սմեն սողուն,

Սմեն սք,

Կարժանանա դատաստանի նույնքան դաժան, անողոր,
Ով հանդըզնի մեղստ իր ձեռքը բարձրացնել մի վայրկյան
Բնդդեմ արդար ժողովըրդի խորհըրդային պետութեան» :

Սաչա Տըուրկան արադ անցալ դործարանից դործարան,
Ամեն ցեխում զըրընդալով իրբն դարընող մի կըռան :
Ցարիցինի պրոլետարները բոցակեղ ցեխերում
Գոտկառելի բանվորուհուն լըսում էին ու եռում :

— Դեպի ճակատ,—

Աղաղակում էին նըրանք միաձայն,
Մուրճը հանձնում էին կանանց,
Իրենք առնում հըրացան :
Գործարանի դարպասներից դընում էին անընդհատ,
Գընում էին՝

Միահամուռ,
Շարքեր մըտած,
Ոնց որ պատ,

Գընում էին՝

Թընդանոթի դործարանից,
Դյուժայից,

Բրոնդարադուկ հընոցպաններն

Ու ձուլողները պըղինձ,
Գընում էին Գրոզդուխի բեռնակիրները կայտառ,
Հրապարակում աճում էր սուր սըվինների նոր անտառ,
Գընում էր նա,

Իվան Կովաչը,

Մարտական շարքերում,
Ֆերուսական իր ուսերին նա հըրացան էր կըրում,
Նրա կողքին գընում էր դուստրը,

Գեղեցիկ Նատաշան,

Կրովի քայլերդը գիւլ Բընդում էր շուրթերում դյութակած :
Հայացքներում ցառման հըրդեհ,

Կըրճերը՝ ժայռ անխորտակ,

Գընում էր հայրը—մութ մի աճպ,

Աղջիկը—չեկ մի կայծակ :

Ցարիցինյան դըռների աակ
Մեր դաշտերում կանաչ—արձակ,
Նըվիրական դետի տփին,
Բըլուրների վըրա

Կարմիր բացով շողշողացին
Դրրոշակները մեր բոսոր:
Գընում ենք մենք սամիկ, լանվոր
Հաղած ղենքեր, զրբահ:
Ահա երգվում ենք, Վոլգա-մայր,
Քո սըրբաղան հունով,
Կըպաշտպանենք անունըդ՝ վառ
Կարմիր մեր արյունով:

Մենք, բանվորներ ալմորուս,
Մենք, բանվորներըս անմորուս,
Մենք լանվորներըս անոսոսան
Սերունդը Վոլգայի—
Մեր բաղուկները կըրծրացան՝
Մեր շղթաները փարգելով,
Մեր ճանապարհը հարթելով,
Բարեկելով քար քարի:
Ահա երգում ենք, Վոլգա-մայր,
Քո սըրբաղան հունով,
Կըպաշտպանենք անունըդ՝ վառ
Կարմիր մեր արյունով:

Վոլգան, տանում է անդադար
Իր ալիքները բյուր կայտառ
Մեր աշխարհից խորհըրդային
Դեպի կապույտ ափեր,
Մեզ՝ լենինի արծիվ որդին,
Մեր Ստալինն է մեզ տանում
Դեպի պայքար, դեպի դարուն—
Գալիքը ծաղկարեւ:
Ահա երգվում ենք, Վոլգա-մայր,
Քո սըրբաղան հունով,
Կըպաշտպանենք անունըդ՝ վառ
Կարմիր մեր արյունով:

Օղոտոտի քսանմեկի դյուցազնական առաջնա...
Վորոչիլովն ու Շչոդենիկոն ըշտապ եկան Նիւ մոտ:
Յուցմունք առան վերջին անգամ
Ու մեկնեցին խըրամատ:
Յւրդեն մոտիկ էր թըշնամին,
Սեղմում էր նա անընդհատ:
Կարմիր գորգերը նահանջում էին՝
Ջարդված,

Հողնառանջ,

Դեպի Վոլգա՝

Ձիմանալով,

Թե ահա՛վոր ինչ վրտա՛նդ

Ունի պահած իրեն խորքում այդ դեան տնա՛նց,

Անկամա՛ւրջ։

Ճանապարհին վերալսենքն էին նրվում սրբաառու՛ն,

Կամ ետ էին դալիս

Դանդա՛ղ,

Օրհասական ծուլութ՛յամբ։

Ամենուրեք թափված էին սալի բեկոր,

Զիւռ թամբ։

Վորոպոսով,

Սաղսլայա

Կալարանները մոտիկ

Թաղված էին ծրխի բոցի՝ քուլաներում հեղձուցիկ։

Անվերջ, անդուլ ունում էին թընդանոթները ցտակոս՝

Հողի հաղար շանըրվաններ չըպըրտելով դեպի օդ։

Գընդացիները ճարճատում էին անթիվ բրնեբից։

Եվ կապարե կարկըտի տակ,

Մերոնք,

Դանդա՛ղ,

Տանջալից,

Դալվում էին դեպի Վոլգա՝

Վերջին բըլուրը թողած։

Պոմանդարմի հողում ցամառն անսակ օվկիանը դողաց։

«Մի՞թե տալիս ենք Յարեցիներ պալարով աւաքան կարճ,

Զրահապատները տանեւից,

Երեք-հարյուր չողեքարչ,

Ու ազմական պարենով լի հաղարավոր վաղսնեհ՛ր,

Գուցե բանա՞կը տասներորդ,

Ճակա՞ն ամբողջ,

Գո՞րծը մեր...

Ո՛չ, անձնուրաց, անդալաճան իմ ոսկոթիկները կըրկին

Ետ կըդառնան՝

Ճակատելու

Եվ հաղթելու ոսոթին։

Նա դոնրասյան բանվորների գիլիղիոնին մոտեցավ,

Նըբոնց,

Որոնց իր ետեից,

Աբյան, փոչու մեջ թաթավ,

Ուկրաճնական ըստեպներից բերավ կարմիր Յարեցին։

Նա ժամեցաւ ինչպէս մըրբիկ՝

Թըրբի կայծակը ձեռքին:

— Ետեւ դեռ է, ընկերներ,—

Գոչեց խորոյտ,

Բացալու՞ր,—

Վոլլան Լսեն է,

Եվ չրկա՛ նահանջելու ճանապարհ...

Առաջ... առաջ... իմ Լտեի՛ց...

Հայրենիքի զաւակներ...

Ինչպէս հանկարծ երկրաշարժից երկրի երեսը թեքվեր

մե. Վոլլա-մայրը կանգ առներ,

Հոսեր հունով՝ հակառակ,—

Կտրմիր զորքերը կանգնեցին մի ալիւնքարթ,

Եվ արագ

Առաջ նետուեց Տարասը քաջ կոմանդարմի Լտեից,

Առաջ անցաւ Ռուզնեի գունդը մարտական իւր թեից,

Առաջ անցաւ Խուդյակովի բուլեւարդի գիւլիգիւն,

Առաջ անցան Մարտիկոյան զինուորն ինչպէս ուրաղան,

Առաջ անցաւ Տակաւան մարտիչ՝

Կտրծքը տալով կըրակին

Եվ բոկրովեց Տակաւամարտը նոր թափով մոլեղին:

Այն ժամանակ ճանապարհին սուրեց ավտոն բարձրագոյն՝

Բարձրացնելով իր ետեւից երկար ու թափ փոշեպոս:

Սուրաց՝ ավտոն զննդակներն և արկերն տարափում,

Հասաւ այնտեղ,

Ուր թընդանթը հող ու կյանք էր լափում:

Նա գուրս եկաւ մեքենայից,

Քայլեց դաշտում համբընթաց,

Տեսան զընդերն Առաջնորդին

Եվ թե՛ «ուռան» որոտաց:

Ձեր չողոզում նըրա կրծքին արքայական ժապավեն,

Չուներ փայլուն ուսադիրներ,

Եվ թուր չուներ ոսկեղեն,

Հազել էր զորշ ու հասարակ գինյորական վերաբկուն,

Նույն սաղավարտն էր գինյորի նըրա զըլուխը ծածկում,

Ձեր տարբերումն նա չարքային մարտիկներից արտաքուստ,

Միայն աչքերը ռազմադաշտն էին չափում անհաղուրդ

Ինչպէս աչքերն այն արծըլի, որ կովկասյան լեռներում

Ժայռի գըլիից Արաղվայի ակիքներին է նայում:

Որպէս դարբին հաղթանակի, կոխելով կաճճ ու հալաւ,
Դանդա՞ղ ու վե՞հ, անցնում էր նա խրրամտօրից խրրամտօր :

— Ողջո՛ւն, Կովա՛լէ...

Եկել ես գիրքը,—

Նա ժըպտաց մեղմադին։—

Դեռ մենք ուժեղ ենք.

Մի՞թե հերթն արդեն հասավ ծերութիւն.

Իսկ ո՞վ մընաց մարտնի մոտ...

Երբ ծեր Կովա՛լը տեսավ

Քաաջնորդին գիրքում կանգնած,

Հուզիւց անչափ,

Եվ տեսավ.

— Ես ծերութիւն եմ,

Թե մեռնեմ,

Հոգ չե, բնիկը Ստալին,

Կյանքիս ձրմեռը թող ձուլվի այս մեծ դարնան ձրհալին :

Իսկ դու...

Դո կյանքը հազվադէպ է...

Հեշտորեն չի հարկի :

Եվ Սաաջնորդը ծիծաղեց կիսահեղնոտ ու բարի.

— Դե, ես բղբույշ եմ,

Ձի կարող դյուրով գիպէի ինձ գընդակ.

Ես լա՛վ գընդակ էի խաղում պատանության ժամանակ :

Իայց այդ պահին կապկանծելով ու ոռնոցով ահալոր՝
Եկավ հեռուում պայթած արկի շիկակարմիր մի կրտոր,

Իման Կովա՛լը վայր ընկավ՝

Խոհուն հակառը կիսված

Եվ իր արյան շառվանի ցայաբում անխոս թըփըրաց :

Ճչաց Նատաշն աղեղալար

Եվ գեպի հայրը նետվեց :

Քրրամատի հրամանատարը սարսափից դունատվեց :

Իայց Սաաջնորդն ու Կոմանդարմը դըլխարկներն առան վայր

Ու ծածկեցին դըրոշակով դոհի գիակն արնափառ :

Նահատակի դըլխին մի պահ կանգնած էին աներեր

Որպէս պատվի,

Սկնածության

Երկու վըսեմ

Արձաններ :

Եվ այդ պահին եկան կանայք բըլուրներով գընդակոծ,

Ֆարեցինյան հերոս կանայք՝

Ուժենն ուսած մի կապոց :

էկէ՛դ՝ հայ էին բերում նըրանք

Եվ խըմեղու զուլալ ջուր

նըն սիրած իր ամուսնուն,

Որը որդուն անձնահաւը:

Կովաչի կինը երբ տեսաւ մարդու դիակն արյունոտ,

Ճըշտց տհեղ,

Բնկալ դեպին

Ու չորեքթաթ եկալ մոտ:

Նա քարացալ մի ակնթարթ,

Հետո եկալ ջըղաճիղ,

Իր ձեւուկի հրացանն առալ,

Հեկեկալով մըտալ դիրք:

Իսկ նստաչան մոտիկ նըստեց իր մայրիկին,

Որ օգնէր:

— Զի մոռանա ձեզ մարդկությունը,

Քաջ մայրեր, աղջիկնե՛ր,

Դուք, որ տարաք

Այսքան արյուն,

Այսքան զըրկանք,

Այսքան ցալ:

Եվ Առաջնորդը համբարալ խըրամատից հեռացալ:

— Կեցցե՛ք՝ Լենինը...

Գո՛ւնդ—տաջ,—

Հընչեց խըրոխտ հըրաման,

Ու մարտիկներն ուռուաներով բըրբուրն ի վայր սլացա՛ն,

Հսրձանք տվեց ճակատն տաջ,

Հողմաչառա՛ն,

Ոնց որ ծով,

Սվին ու թուր իրար դիպան օբհասական զընդոցով,

Վառվեց հըրդեհը ռաղմական հորիզոնից հորիզոն,

Կոճանդիրները կանչեցին.

— Առա՛ջ...

— Առա՛ջ...

Դեպի Դո՛ն...

Աղեղնածն լարվեց ճակատը Սարեպտից Կատուբան:

Հախառակորդը դուրս հորդեց վերջին բոցերն ու լալան:

Բըռնել էր դաշտը ռաղմական ծըլելի, փոշու մի մութ ամպ,

Վիճում էին թընդանոթներն առյուծնների մոլությամբ,

Վընդըստալով գալիս էր արկը վազըի պէս արնախում,

Քանդում դիրքերը

Մարտ ու հող

Իրար խառնում,

Շաղախում :

Դընդացիներն էին հաջում շքերի պես մոլեղին,
Դընդահներն լղզոցն ու սայլը սառեցնում էր հողին,
Դարիս էր դու հակառակորդը գիւլային ոռնոցով,
Շընչում էր նա մեր դեմքերին դըժոխային մի բոցով :
Ահագաղոջ գիմաց նեավեց Խուզյակովի այբուձին ,
Ահա թըրերը շանթարձակ՝ փոշու ամպում շողացին,
Ահա թըրերն իրար դիպան,

Ձիերն ահեղ ծառացան,

Մոմոնտովի հեծելադրը՝ ետ փախավ ցիրուցան,
Փախավ, ձուլվեց ոսղմի փոշուն,

Բայց ըստեպից լայնարձակ

Հանկարծ բուսավ թըշնամական մի նոր, հըղսր գումարտակ :
Նորից իրար խառնըլեցին երկու անհաշտ սրազան,
Նորից փախան,

Նորից եկան,

Նորից փախան

Ու եկան :

Ահա Նասաչն ու Մարինա Սերգեևնան միասին

Դիրքից ելան,

Առաջ անցան՝

Հեռեկելով Տարասին :

Ահա Տարասն արկի նըման չառաչելով Դսյայցավ,
Բըրի գարկից բնկավ ըսպան ու թըպըրտաց ինչպես հով :
Անտեղ Միրոնն ու մի կազակ ըսկըսեցին մենամարտ,
Գըրկից լըտիս պըռլետարին կազակը բերտ, վայրի արջ,
Բայց չուտ հասավ Կովաչի կինն ինչպես ահեղ թըխսամայր,
Երվինահար ոռնաց կաղսկն ու ճոճվելով բնկավ վայր :
Յարիցինի պըռլետարները ցասմալից դոչեցին :
— Միայն անարդ գիերը ձեր կտեսնեն Յարիցին :
Փուփոխակի հաջողությամբ վառվում էր մարտը մոլի,
Կովում էին՝

Երկու կողմից

Ատելության

Բոցով լի :

Եվ Կոմանդարմը քաջարի՝

Ախոռմորիը նըստած,

Փայլատակում էր դիրքե-դիրք

Շանթի նըման սըրբեթաց,

Ծակում անցնում էր ոտիի չըղթան թափով մոլեղին,

Անցնում թիկունքը,

Հարվածում

Ու ետ սուրում վերջաին:

Ահա անցնում է Առաջնորդը զիրբերով ծրվատված
Ռեպես հանձարը հաղթաբյան,

Որպես կամքի կոստատված:

Աչքերի դեմ ծըխում է դաշու:

Նա կանգնեց բարձունքին՝

Բոցակարկուտ ամպրոպի ատկ,

Հեռադիտակը ձեռքին:

Լարում է նա ռազմի աղեղն իր հողու պես մեծ ու լայն,
Ռեպես հանձարը հարձասում է Սարեպտից կատարան:

Ինչ ուժ կարող է խորտակել ժողովրդի ուժը հորդ,
Էրբ նա ունի արդար դրոշ և անձնուրաց առաջնորդ:
Կրկաղկանձի հրգոր առյուծն անսպասում նեռահար,
Լեռան արձիվն իր ամպերից խոցված կըրճըով կըլս վայր,
Կաթակնահար կընկնի կաղնին կանգնած մի դար անվերդով,
Կըլբլըրվի սպառած լեռն ու ժանակի հարվածով,
Կըխորտակվեն բոլոր բերդերն ու լանակներն արնախում,
Որ կոն ախոր և կըլինեն լազմաշարժար աշխարհում,
Պեռառյուծաները ոճրադրոճ կըղառնան հուշ ու մոխիր
Եվ երկրաբունդն իր հին կեղևը հիմն ի վեր կըլիտին,
Բայց ոչ մի ուժ չի խորտակի ժողովրդի ուժը հորդ,
Էրբ նա ունի կարմիր դրոշ և Լենինյան Առաջնորդ:
Սրբեն հեռվում,

Բլրան ետև,

Կայտառ թընդում է ուռան,

Ահա վախճում է թընամին:

Մերոնք հասան կայարան:

Փրովեց ռազմի ազմուկներով հորիզոնից հորիզոն
Օգոստոսի քրտանմեկի դյուցադնական էրեկոն:
Կարմիր դընդերը ոտխին նեռել են ետ մինչև Դոն:
Եվ Ստալինը ճակատից վերադարձել է վաղոն:
Վոլգան ազատ է վերջաին՝

Սարատովից Աստրախան.

Շողենաովերը, լի հացով,

Գիշեր-ցերեկ անխափան,

Նորից լողում են դեպի վեր,

Մինչև խորհրդը երկրի,

Նորից գալիս է ժաղավենը նոր, բշտող հեռագրի.

«Ժողկոմ ընկեր Ստալինին,

Ժամը քրտան,

Յարեցին:

Իսկրուհի կապանն այսօր վերափոքեց Իլիէին՝
Ռեվոլւիւրի երկու գրնդակ արձակելով նենդարօր:
Վերքերը լուրջ են...

Ծրխամորձը,

Հանդէսն է,

Սոհեց վար:

Դեռ աշխարհում ոչ մի հերոս զբոլոված իրեն ժողովից
Ձեր ըզգացել

Այսքան խորունկ,

Այսքան անհուն

Մի կըսկիծ:

Դու, Աբելլես,

Որ կորցըրիր քո մըտերիմ Պատրսկլին,

Մի՞թե երբեք կարող էիր համեմատվել այս վըշտին:

Դու դանդուրներըդ փետտեցիր

Ու ողբացիր դառնահայդ,

Մըտար վըրանըդ օրերով,

Մըտընչացիր մինչև լույս:

Բայց Առաջնորդը լուրս, հանդիստ էր արտաբնատ,

Ինչպես լեռ,

Ձանդահարում էր սլարետին,

Գրբում բշտալ նամակներ:

Եվ դու, Համլետ,

Որ քո սպանված հոր ուրվականը տեսար,

Լըցըրիր սլաւառը սարսափով՝

Ձեանալով խելադար,

Մի՞թե կարող էիր կըրել վըրերուն ու հեզ քո հողում

Այն վիշտը, որ Առաջնորդի հողին էր բոց մըրըրհում:

Ձըրկվեալ էիք դուք մըտերմից,

Կամ կորցըրել էիք հայր,

Իսկ նա կարող էր կորցընել

Մի ողջ արե,

Մի աշխարհ...

Երգել այն վիշտը վիթխարի—

Դըժվար է, իմ ուժից վեր:

Պետք է լինել մի Շեքսպիր,

Կամ նոր, կախարդ մի Հոմեր:

Ինչպե՞ս չափել այն մեծ ալիքը, որ ծովում լեռնացով:

Մի՞թե այդ վիշտ էր հասարակ,

Մըտերմական հողու ցա՞վ...

Ո՛հ, այդ ահեղ մի զըզըդյուն էր,

Կայծակի մի հարված,
 Պրից կիսվեց զխտակցությունն
 Ու մինչև տակ երևաց
 Այն ահա՛վոր դավադրությունը,
 Որ կարող էր բացվել,
 Անկար ան վիշաք,
 Որ կարող էր աշխարհին վիճակվել:
 Կրճքում ալրվում էր ցափն, ինչպես լավան լեռան խորքերում:
 Բայց արտաքուստ հանդիսա ու վեհ՝
 Նա հեռագիր էր դրբում.
 «Ժամը երկուս,
 Մոսկվա—Կրեմլը,
 Ժողկոմխորհ.
 Լենինին:
 Ցարիցինյան մեր հարձակումը հաջողվեց լիովին:
 Հակառակորդը խորտակված ու շրջված է հեռու,
 Պոնից ան կողմ:
 Շարունակում ենք՝ առանց կտնդ առնելու:

արիցինում այս առաջնութ արեւ է, երգ, դրոշակ:
Նրվադախումբը որոտում է սաղմական եղանակ:
Փողոցներում անվերջ աճում է հենտերան մի ժըւոր:
Ուկրայնական բոլշեւիկյան զենքերի տոնն է այսօր:

Գորդով պատած է պատշգամբը սաղմական խորհրդի,
Զուգվել է շենքը՝ երջանիկ հարսի նրման դեռատի:
Պատշգամբում անհաղթ թողկումն է ժըւխտով իր ծանոթ
Ու. համադարմ վորոշելովը՝ կիտ կանգնած ներս մոտ:
Նրանք նայում են մերթ ներքե,

Սըվինները անտառին,

Ու մերթ հեռուն հեռախուզում հայացքներով արծվային:
Ահա դմից ոնցնում է զուեղը մարտական շարքերով՝
Երեսխանձ երեսներին հըրձվանքի վայլ

Ու կորով:

Այդ՝ Լուգանի Առաջին զունդը կատարում է տողանց:
Իրեւ կայծակ ամպրոպներում նրա անունը չսղաց:
Նըվադախումբը որոտաց մի եղանակ խանդավառ,
Եւ Առաջնորդը դորդապատ պատըղամբից իջավ վայր:
Նա մոտեցավ

Դանդաղ ու վեհ,

Կարմիր դրոշը ձեռքին

Ու ողջունեց քաջարի զունդը խոսքերով ջեր քաղին:

Յուրմիր զըրուշը կոմանդիր Պիրոմինին նրվիրեց,
Գորովանքով զըրկեց նըրան

Ու հայրաբար համարեց:

Շողադացին դեմքերն ուրախ,

Թընդաց ուռան հըրճվադին,

Ու ոսղմիկները միաձայն,

Հանդիսավոր

Երգվեցին՝

Հըսպարտ ու բարձըր պահելով կարմիր զըրուշը տանել
Ու հայրենիքն իրենց կարմիր արյան զընով պաշտպանել:
Հետո եկան մյուս զընդերը,

Մեկ մեկից փոռապանծ.

Անհաղթ ժողկոմը հայրաբար ողջագուրում էր նըրանց
Ու սոկեղեն մակադրությամբ զըրոշակներ ընծայում.
Ի հիշատակ արիության՝

Հանդես բերած պայքարում:

Հետո բալորը շարժվեցին դեպի դաշխն ընդարձակ:
Բացվեց հանդեսը հաղթության
Ինչպես վարդի վառ բաժակ:

Լեքն է դաշխնը հոյակապ՝ ծարիցինյան խորհըրդի
Կարմիր զորքի ոսղմիկներով նըստած խոհուն, անոացի,
Հըրացաններն ամուր սեղմած անդավաճան ձեռքերում:
Հանդես է,

Տան,

Բայց մարտական կանոն ու կարգ է տիրում:

Զինվորական շինելների ֆոնի վըրա գորչառես

Դըրոշակներ են բըրընկված բոսորափայլ բոգի պես,
Որ բարձրանում է սըվինի անտառներից օդն ի վեր:

Դըրոշակները վըրա վառվում են բոցեղեն պատպամներ:

Եվ աղջիկներն են երջանիկ այս երեկոն զարդարում,
Ինչպես լույսի ճերժակ շերտեր են մեր,

Այդ՝ զըթուրթյան քույրերն են մեր,

Քույրեր՝ բույրեր ի սկական,

Որոնք արյան ու հըրդեհի սարսափներից անցկացան,

Եվ մեր վերքերը մեղմեցին իրենց զընքույշ մասներով,

Մեր տառապանքը ոսղմական՝ Թընդաց «Ինտերնացիոնալ»,

Նըվադախտմբըր ոսղմական՝ հայացքներով բոցափայլ:

Քաջի ելան միահամուռ հայացքներով

Պատվի բըռնած՝

Լըոսում էին,

Մինչև վերջին ելեւջ,
Իրենց կովի ու հաղթութեան հիմներդը սուրբ և անշեջ:

Եվ հոմանդարձը հարադատ՝ մարիոն ելավ զըմարթուն:
Անբնասեցին ծափերն ինչպէս զընդացիրները մարտում:
Դյուցազնական հըրճվանքով լի՝ նայեց նա իր քաջերին,
Այսպէս խոսեց.

— Երկար ու ծանր էր մարտական մեր ուղին:

Կոնստուլից մինչև Լուզան,

Դոնից մինչև Վուդա—մայր,

Մենք հարթեցինք հաղար արգելք՝

Տալով զոհեր անհամար:

Մէք ճանապարհը պանծալի դիակներով ծածկելուց:

Բայց մեր հողին

Չըվաքբացավ,

Չըդողդողաց,

Չընկճելուց:

Մեր սիրտը լիքն էր մի տենչով անհանդէլի ու արթուն.

Դանդաղ սճրի աշխարհը հին,

Ուր մարդը դալ է մարդուն,

Եվ կառուցել հոմոսիդմի արքայութիւնն անարատ,

Ուր չի լինի

Հարուստ—աղքատ,

Ստրուկ ու տեր,

Այլ ազոտ

Ու սրբազան աշխատանքի մի բախտավոր ընտանիք:

Փույց մեղնից շատերը չեն հասնի այդ վեհ, Էրջանիկ

Քամանակին,

Երբ չի թափի անմեղ արյունը մարդու:

Բայց մեզ տանում է դադափարը,

Աստղը մեր լուսատու,

Մենք պայքարում ենք մեզ համար,

Հանուն արդար մեր դործի,

Ռեկու արքան արյունիլըզակ՝ մեր արյունով չի արողի:

Այո միտքը խանդ ու զորութիւն է մեզ տալիս տնընդհատ:

Հալածացել է,

Եւ չեմ լրսել ոչ մի տընդոց ու դանդա

Վերափոխած ռազմիկներին:

Կըվկայեն այդ մասին

Քույրերը, որ աչքի ցողով վերքերը մեր լըղացին:

Մեր քաջ բույրերը այն մասին են վրկայում, ընկերներ,

Որ սրբազան դործի համար մենք ընդունակ ենք մեռնել:

Հրդարաւ եմ ես,

Որ կամ ձեզ պէս հերոսների շարքերում,
Եվ ձեզ հողուտ ամենալալ ըզդագմունքներն եմ բերում
Այն վեհ, վրսեմ պատվի համար,

Որ դուք այսօր ստացաք:

Մեր հայրենիքը,

Մեծ Լենինը

Ձեզ տրվին զըրոշակ

Ստալինի հըզոր ձեռքով,

Որ զեկն անշեղ է վարում:

Այլեւի մեծ պատիվ չըկա մարդու համար աշխարհում:

Լինել զինվորը Լենինի,

Ստալինին զինակից,

Նըրանց,

Որոնք դուրս են բերում մեր նալն ամեն փոթորկից:

Անարգ սոցիալ-դեմոստանները,

Վաճառված ոստիւն,

Լենինի մեծ կյանքի վըրա թունոտ զընդակ նետեցին:

Բայց մեր Իլիչը ցույց տրվեց աշխատավոր մարդկության,

Որ ոչ միայն մըտքի թափով,

Այլև կամքով է տիրան.

Հըզոր կազմվածքը զիմացալ թունավորված զընդակին:

Դյուցազնական հուժկու կամքով շընչում է նա ջերմագին

Խաղարամու ճիւղաղներին

Եվ շըներին

Ի սարսափ

Եվ ի հըրճվանք բոլոր նըրանց,

Որ սըրտակեզ անձկությամբ

Երկար օրեր,

Անմահ արեւ են ցանկանում Լենինին:

Թող իմանա ամբողջ աշխարհը,

Թող լըսի թըշնամին,

Որ բարախում է մեր սըրտերն՝

Արյան դաշտում,

Հարկի տակ,

Իլիչի մեծ հըզոր սըրտի բարախումներին համազարկ:

— Կեցցե Լենինն... —

Իրար գիպան ծափերն այնպեւ հըրճվաղին,

Կարծես հազար արտուտ մեկեն դեպի արեւ ճախրեցին:

Ոտքի ելան միահամուռ,

Ուբախ ուսան որոտաց:

Ամեն հայացք լույսով լեցուն ծաղիլի բաժակ էր բացված:

Ամբիոն ելալ քաջ Խուզակովը,
Գրնդէրի սիրելին,
Կանգնեց ուղիղ ու մարտական՝

Ձեռքը զըրած իր թրին,
Այսպէս խոսեց.

— Երգում եմ ես զիմիդիանիս անունից,
Եւ իմ քաջերն այս երգման մէջ վրաստահաւթյան կըտան ինձ.
Թող հայրենիքը մեզ նետի միշտ այնպիսի մի հաւատ,
Որտեղ ուժեղ է թըշնամին,

Ուր հստարտում է նա շատ:
Իմ ռազմիկներն իրենց արյամբ կըմոռոզեն մեր համօրան
Դեպի մեր մայր Ուկրաինան,

Օրոցքը մեր սրբապան:
Մենք աուն կըլծանք հաղթանակի աղմուկներով հրճադին,
Կոսներ նըրանց.

«Կորե՛ք, շըներ ե տրտարին ե ներքին,
Դուք, անիծված կեղեքիչներ,

Դուք, զալթիչներ սանձարձակ,
Դուք տեղ չունեք սոցիալիզմի ազատ անամպ երկնի տակ:—
Ու Կոմանդարմը քաջերի կրկին ամբիոն բարձրացաւ,
Դըրկեց հերոս Խուզակովին,

Զորքին գիմեց,
Եւ մասով.

— Դուք, արծիւներ՝,

Ամենաքաջ
Եւ մամուլից
Փառապանձ,

Արժանավոր զինակիցներ,

Ձեզ ողջունում եմ սըրտանց:

Որտեղ սր զուք եք,—

Իմ հողին,
Մեր հաղթանակն է այնտեղ:
Բանդուրների երջանկությունը ե հըրճվանքն է այնտեղ:
Դուք ցույց տրվիք ինքնամոռաց հերոսություն ու կորով.
Տալիս եմ ձեզ այս հըրացանը սոկեղեն տառերով
«Կոմադիւլ բնկեր Խուզակովին»

Որպէս պարզե քաջության:
Ու ռազմիկները վեր ելան աղմուկներով հըրճվական:

Քաջ Խուզակովն այդ խոսքերին տրվեց խորոխտ պատասխան:
Ելան ուրիշ հըրաւորներ՝

Մեկը՝ մեկից մարտական:

Շողաց կազակ Ուխտանդիլի հողին հըսարտ և անկեղծ,
Եվ Մաղիզովն իր վեհ խոսքով սըրտերն ի հուր բորբոքեց,
Հետո Պերցովը խոսք առավ՝

Ծաղրի կայծակն աչքերին,

Այսպես խոսեց.

— Եթե հարցնեն արացունքը նորին.

«Դուք մինչև ե՞րբ կըլվեք պիտի»,—

Այսպես տըվեք պատասխան.

«Ազալնյակնե՛ր,

Մեր պատերազմը կերկարի դեռ այնքան,

Գանի դաղան կալվածատերը դեռ հիշում է համար,

Որ վայելում էր անաշխատ իր բարիքներն անհամար,

Գանի որ դեռ չեն մոռացել դործատերերն արնախում,

Որ ունեին

Գործարաններ,

Ոսկու շահույթ,

Կուսակում:

Նըրա՞ համար առանք, արդյոք, սըրբաղան հողն աղայից,

Որ մի շարաթ՝

Վարենք-ցանենք,

Հետո նըրա՞ն տանք նորից,

Եվ շուտ տըվենք փողատիրոջ սընդուկներով լի ոսկին,

Որ հաշվելուց՝ հետո ասենք.

«Դե և՛ տ՝ վերցրու, թանկադին»:

Ո՛չ. պատերազմ ու պարազիտ կըլեն ջանան միասին:

Եվ դահլիճում ծիծաղ ու ծափ՝ ձուլված իրար՝ թընդացին:

Ու մարտական այդ հըրճվանքի բեմի վրա վարդապետին

Թնդաց ուրախ մի հեռադիր՝ ինչպես հըթիւ երկնքում.

«Կաղանն առանք:

Սպիտակ դորքը,

Զարդ ու բուրդ,

Հեռացավ»:

Ախորժալուր մի երդ էր այդ,

Հաղթանակի մի համբավ:

Ի՞նչն է կյանքում ավելի քաղցըր, հուզական ու թուլիչ

Ռադմի դաշուում դըրընդացող հաղթանակի համբավից:

Զուր է տալիս ծաբավ հողուն,

Իրբև ծաղկին տոթակեզ,

Կյանք է տալիս հացի նըման,

Հարբեցընում դիժու պես,

Հողնած բազուկը բարձրանում է ինքնարուխ ուժով լի

Ու վերալնորն է մոռանում ցտվերը խոր, տանջալի,
Վըհառության զիւներն անցնում է սնց ուր ծանրը երազ,
Պայծառ չողում է աղաղան աշղի նըման վերահաս:
Հաղթանակի լուրը կարող է մեռնողին վեր հանել,
Պարտված բանակը ետ կոչել

Ու թըշնամուն կործանել:

Հաղթանակի լուրը թընդաց հանդիսավոր դահլիճում:
Ամեն հողի աղաղակում էր ինքնիբեկն ու հըրճվում:

Տոնի վերջում եղալ համերգ:

Նըվաղախումբը կայառա

Մարտիկները լարված ներվերը վայրկյան քնքշարար:

Բաղմի ահեղ ոռնոցներից հետո ինչ լա՛վ է լլռել

Հայրենախոս մեղեդիներ

Եվ աղաղան երաղել:

Մի սա՜հ լլռել է արկերի կաղկանձը չար, մահաղուժ,

Անմահ տողերն են Պուշկինի սահում հանդարտ և անուշ:

Հոսում են վեհ ինչպես Վոլգան իր հարազատ ավերում:

Այնտեղ հողին է ուստական,

Այդ Բուսաստանն է բուրում:

Ա՛խ, Բուսիսա-մայր, հայրենի տուն,

Անծայրածիր ըստական՝

Որքան վի՛շտ կա քո լայն սրբառում,

Որքան կարո՛տ, որքան սեր:

Քո լըլիըված լանջով անցալ

Քանի՛ հորդա, քանի ո՛տ.

Ա՛խ, կըռավեց քանի՛ աղոթալ

Քո ճամփեքին արյունոտ:

Քեզ դարերով չարչարեցին

Քանի՛ դահլիճ, քանի ցա՛ր,

Քանի՛ անդամ դու վերըստին

Խալարի դեմ ծառացար:

Քանի՛ անդամ կըռվի կոչով

Քո դավահները ելան.

Քանի՛ Սուրխան ու Պուգաչով...

Քանի՛ չըղթա... կախաղա՛ն...

Եվ նոր կրօնի ունեն այսօր
Դո զալականերն աշխարհում.
Դո այսօրվա կրօնվը նոր
Անհաղթ Լենինն է վարում:

Եվ չի ընկճի ոչ մի ստիս
Այս նոր վերջին մարդը մեր...
Ախ, Ռուսիա-մայր, հայրենի հոգ,
Հայրենական ըստեպնե՛ր...

Կարմիր Ժողկոմն ու Կոմանդարմը վաղոնում դեռ արթուն
Նըստած խոսում են աշխուժով,

Հեռադրները կարդում:

Նա կատակում է անդադար

Ու ժողտալով մրտերիմ՝

Ջեռը գրած Կոմանդարմի երկաթակուռ ուսերին.

— Ոչ, Կոմանդարմ...

Դու, անկասկած, այստեղ տանուլ կըսայիր,
Եթե չըղար մեզ օգնության ցարեցիկյան սիրալիր
Բանվորությունը...

Նա նորից իր արյունով հաստատեց,

Որ Ժողովուրդը պայքարում անպարտելի է ու մեծ,
Երբ նա դիտե իր պայքարի արդարությունը հըստակ,
Երբ զենք ունի նա իր ձեռքին

Ու լենինյան դրոշակ:

Դու հաղթեցիր Ժողովուրդով

Ու քո սըրտով քաջարի:

Ժողովուրդը կըռվի ժամին միշտ անվրեպ կճարի
Իրեն համար առաջնորդներ...

Եվ չես մընա դու անմաս.

Անշուշտ մի օր մեզ բանակի դու մեծ մարշալ կդառնաս:
Ժելպում է լուռ քաջ Կոմանդարմը ջինջ կապույտ աչքերով

Եվ իր հոգում ասպետական՝ ըզդում նոր թափ ու կորով:

Եվ երբ խոսում էին նրբանք այդպես ուրախ ու սիրով՝

Սըրտերը լի ասպաղայի արեւային հույսերով,—

Նամակաբերը նոր նամակ բերավ ըշտապ, շնահեղձ:

Ժողկոմն առավ,

Կարգաց արագ

Ու բարձրաձայն ծիծաղեց:

— Նայի՛ր,— ասավ,—

Բարեպաղայից Իդոր Լենինն է գըրում.

«Ուրդրեմ՝ ըշտապ ինձ հաղորդե՛ք.

Այս հըրատաղ օրերում

Զինվորական կորհուրդն, արդյոք, թողլ է տրվել ուղղակի:
Որ հոմանդեր Շչադենկոն արդամարդկանց հավաքի,
Տանի այտեղ՝

Դոնից Վոլդա ինչ որ ջրանցք բանալու:

Եվ Ստալինը ծիծաղեց մի հըրձվանքով անանուն,

— Տեսնո՞ւմ ես դու,

Իմ բարեկամ,

Ինչպես ռադիո բոցերում

Մարդկանց հոգին մեծ կառուցման երազներով է եռում:

Այդ շինարար հուժկու ուղին է լենինյան մեծ դարի:

Նա փրկուղման ու կործանման հըրդեհներում կատաղի

Նոր աշխարհի կախարդական իր աղյուսներն է թըրծում:

Նա չի կարող,

Եվ ոչ մի ժամ,

Շընչել իզուր, աղարդյուն:

Այո, կըզա,

Եվ մոտ է նա,

Կըզա շուտով ժամանակ,

Երբ Վոլդա—Դոն,

Վոլդա—Մոսկվա

Ջրանցները կըբանանք,

Եբը՝ մենք իրար կըմխացենք բոլոր ջրերն աշխարհի,

Երբ խոլ քամին անապատում մեր նըվաղով կըսարի...

Բայց ըտապում է Շչադենկոն.

Դեռ կըովի ժամն է դաժան,

Ունում է շուրջը թըշնամին՝ ինչպես խոցված մի գաղան:

Նա լենինի նամակն առավ,

Նորից ուրախ ծիծաղեց,

Եվ այսպիսի մի համառոտ մակադրություն կատարեց.

«Կադետներին նախ կըխեղդենք՝

Եվ Վոլդայում, Եվ Դոնում,

Հետո ջրանց կըկառուցենք»:

Դըրսում արդեն լուսանում,

Շիկնում էր լուռ՝ այգեարացի վարդադանդո՞ր պատանին:

Արդեն բացված պատուհանից ներս էր հոսում զով քամին:

Եվ կարմըել էին կոպերն ինչպես ամպեր վաղորդյան,

Տանում էր քունը...

Լենինից նոր հեռագիրը ըստացան.

«Հաղորդեցե՛ք եզրայրական ողջույնը մեր սըրտագին

Փարեցինյան հերոսներին,

Հըրամկաղմին

Ու զորքին,
Որ սլալքարում են ինքնազոհ,
Ինչպես անահ առյուծներ
Երհնուրդներն իշխանության յիստքի համար աներեր:
Կարմիր դըրոշն առաջ տարեք՝
Բարձրը պահած անսասան

Եվ անողոք
Ջախջախեցե՛ք,
Խորտակեցեք տեղահան
Աղալահան-կուլակային կարդերը բիրտ, արնախում,
Եվ ցույց տըվեք,
Որ անկործան է,
Հավիտյան անկախում
Սոցիալիզմի մեր հայրենիքը,
Ռուսիան մեր հարազատ:

Եվ խո՛ր, երկա՛ր սուլեց զըրսում մի յիթխարի զըրահապատ:

բոլորս կանգնած էր Յարեցիներն ինչպես անտա մի ամբոց,
Որին զիպչում էին անվերջ

Ու վերջըրվում հողմակոծ

Ալիքները որոտածայն Դոնի սպիտակ հորդայի:

Փախչում էին

Ու ետ դալիս մի նոր թափով

Կառաղի:

Եվ նա, արծիվ այդ ամբոցի երկնակառկա կատարին,
Հեռաթափանց իր հայացքով նայում էր ողջ աշխարհին,
Տեսնում բազում բանակների շարժումն ահեղ,

Ճարճատուն,

Ոչ միայն իր ոտքերի տակ,

Հարավային ճակատում,

Այլ բովանդակ Խորհրդային Ռուսաստանում:

Միայն նա,

Որին օփակ էր բընությունը հորդառատ, անխրնա,

Հողմակայուն առաջնորդի ամեննախես հանճարովյ—

Լուկ նա՛ կարող էր ունենալ այնքան եռանդ ու կրթով

Վարել մարտերը մոլեղին ցարեցիկյան դաշտերում,

Անվերջ հրդեհ հացի բեռներ Մոսկվա, Պետեր և հեռուն,

Դիմադրել Կարմիր Բազմում բրիտանական թակարդին,

Վերակազմել Հարավ-Դոնի ռադամակառար խորթին,

Մովից մեռնող զավոդներին երկաթ ու նավթ ուղարկել,

Փրնտուել գըտնել թըշնամու դեմ թընդանոթենը ու տրիկը,
Էսերտիան, մենչեիկյան դավերն անվերջ խաղանել
Ու մեր՝ բանակը հաղթության խըրամտաները տանել:
Կարող էր նա...

Եվ ուժը, թալին այդ անըստու մեծության՝
Տըսցիկն ըզդում էր Մոսկովայում:

Եվ անհանդիստ էր Հուդան:

Մեր զորքը նոր էր վըճռական իր հաղթանակը տարել,
Դեռ նոր էր նա սպիտակներին Դոնից անդին վըտարել,
Նոր էր հասել ուրախ համբավը Լենինի կազդուրման,
Նոր էր բացվել

Գրուզուլեսի

Դալիսիսությունը եռման,

Նոր էր իջել ըստեղներին

Աստարեր

Մի աշուն

Եվ Ֆարեցիներ բաղձատանջ՝

Նոր էր աղտա չունչ քաշում,

Երբ ըսկըսկեց Երկրորդ ահեղ պաշարումը քաղաքի:
Կազակային դըժխեմ «սուտուն» նորից սոնաց ամենի:
Կըրիկն ճակատը ճարձատում էր,

Ոռնաձայն մոտենում,

Եվ Զինխորհուրդը հավաքվեց Ստալինի վաղսնում:
Ծարդիկ ունեքը ցընցեցին

Ու նայեցին դարձացած,

Երբ նա Տըսցիկու տարօրինակ այն հեռագիրը կարդաց:
«Հըրամայում եմ Ստալինին,—

Խայթում էր նա ահներախ,—

Վերակազմել Հարավային Զորքի Խորհուրդն՝ անհապաղ,
Սյուպես, որ ձեր կոմիտորներն անկախ դորձեն լիովին,
Զըխանըվեն դինվորական

Ու մարտական դորձերին:

Շտարը կողմով տեղափոխել անմիջապես:

Իմացե՛ք,

Եվե իմ այս նոր հրամանն,

Ամբողջովին և անթեք,

Զըկատարվի մեկ սրվա մեջ

Եվ մեկ վայրկյան ուշանա,—

Դաժանապույն միջոցների ևս կըղիմեմ անխորնա»:

— Այս հեռագիրը վատ կատակ է,

Ծաղր է Հար,

Ընկերներ,—
Ձեռքը դըրած թըրի կոթին՝
Կոմանդարմը ելաւ վեր,—
Ինչպէս թե՛

«Ձեր կոմիտարներն անկախ դործեն լիովին,
Ձբխառնընն զինվորական ու մարտական դործերին»:
Իսկ ո՞վ է մեր կուսակցութեան սիրտն ու հոգին բանակում,
Ո՞վ է լըքվող ջոկատներէ շարքերն ի մարտ հաւաքում
Ու ցույց տալիս մարտիկներին ուղին անխափ հաղթութեան,
Ո՞վ է հըսկում,

Թունազըրկում
Ըսպաներին դաւաճան,—
Մեր կոմունիստ կոմիտարները:
Ոչ. հեզնանք է այս, դա՛վ.
Միթե Տրոցկին այդքան արագ
Ու հեշտորեն մոռացաւ

Նոսովիչին
Եվ Գրուզլեսի խրոսովութունը:
Եվ նա

Միթե չունի՞ տեղեկութեան,
Որ զընդերում կա հիմա
Հին ցարական ըսպաների մի վիթխարի բաղձութեան,
Որ մեզ անվերջ դաւաճանում է,
Քայլըսյում ու լըքում:

Գյուղացիական երկրորդ զընդից մարդիկ այդքան բաղձաթիկ
Ձէին անցնի թըշնամու կողմ՝
Լըքելով դիրք ու պատիւ,

Եթե այնտեղ ունենայինք մի կոմունիստ կոմիտար,
Եթե զընդի հրամանատարը դաւաճան դուրս չըլար:
Դաւաճաններն իրենց վայել պատիժ տան, արդարեւ,
Ոչընչացան նրանց և մեր կրակի տակ խաչաձև:
Բայց չէ՞ որ այդ չէր հաջողվի,

Եթե այնտեղ չհասներ
Նատալիայի նըման աղջիկ,
Մի կոմունիստ անձնըվեր:

Եվ ի՞նչ է այս նշանակում՝
Տանել խորհուրդը կողմով՝
Հերոս քաղաքը պաշարման օդակի մեջ թողնելով:
Ձեմ հասկանում ես այսպիսի կործանարար հեռադիր.
Պաշարկում են հեռանալ...

Դե ե՛կ հիմա, հեռացի՛ր:
— Իսկ դու բընալ մի հեռանա:

Մի էլ խորհիր այդ մասին,—
ժըպտաց ժողովոմն

Ու ծխամորճը ներս քաշեց վերքստին,—
Այս հըրամանը այնպիսի մարդու ձեռքով է դըրված,
Որ դավաճան է

Կամ հիմար,

Անհուստուն խանդարված,

Որ ոչ մի պարզ պատկերացում չունի դրվխում այն մասին,
Թե ի՞նչ է այս Հարավն այսօր

Եվ ի՞նչ է պետք Հարավին:

Սպանում է նա Հարավային ճակատն այնքան կարեւոր
Ճակատադիրը պայքարի

Եվ մեր ուժերը բոլոր

Տալ գններաւ Սիւնիի ձեռքը,

Անպիտան մի մարդու,

Որ չէ արժան վըստահության,

Մի ցարամոլ է քարթու:

Դե՛ պարզ է՝ մենք այդ չենք անի:

Ինչպե՛ս կարող ենք անել.

Իսեր մի բուրժ գններաւի ճակատն ամբողջ կործանել:

Տրոցկին կարող է Թաքցընել իր հըրամանը դատարի

Դիոցիսկինի վերաբերյալ ամպագողոտ բառի տակ:

Բայց ով որ խելք ունի դրվխում

Նա հասկանում է մի բան.

Տրոցկին մենակ խորհուրդը չէ՝

Ուղղահեղափոխական

Ու Տրոցկու գոռ հըրամաններն,

Ինչքան էլ խիստ ողելից

Միշտ չեն բղխում երկրի կամքից,

Երկրի հողու խորքերից:

Հըրամաններն այն ժամանակ միայն իմաստ կունենան.

Երբ կան, առկա են պայմաններ՝

Նըրանց անչեղ կատարման,

Երբ հըրաման արձակողներն, իրոք, տեղյակ են դործին,

Եթե ուժերը խիստ հաշվել,

Կըլաղատել են կարգին:

Այն ժամանակ,

Երբ թըշնամին դաշույնը դուրս է հանել,

Բարձրացըրել է քեզ վըրա

Եվ բոպանում է սպանել,—

Հըրամայում են, որ նըրա թիկերը րաց արձակես

Ծոծրակըդ գեմ անես,

Որ նա

Մահւան հարվածը տա քեզ:

Պարզ է, որ դու չես կատարի աշխարհն անմիտ հըրաման,
Զես արձակի դու բաղուկները վերահաս քո մահւան:
Հանձնել ճակատը մի խորդախ դեներալի քրմայքին,
Լըբել դիբբերը,

Ոնց որ աշխ հըրամայում է Տրոցկին,
Մենք չենք կարող՝
Որպես մեր մեծ կուսակցության անդամներ:
Հայտարարում ենք,

Եվ Իլիչը կըմբռնի զիրքը մեր,
Տրոցկու հըրամանը կատարել
Հիմարություն է,
Հանցանք,

Տրոցկու այս դու ըստանալիքը՝
Անվախել դառնցանք:
Մութ վարկադիծըն աշխ մարդու պետք է քրննել կենտկամում:
Նա անխընա վարկարեկում է

Նենդարար անդամում
Կուսակցության ակառաղոր անդամներին,
Այն մարդկանց,

Որ վրաանդի ահեղ ժամին կանդնած են միշտ կըրժարաց
Հայրենիքի պաշտպանության ճակատներում պանծալի:
Նա մեզ խածում է

Ի հաճույս
Խախտումով դայլերի,

Պար է դալիս նրանց առջև,
Իրբև չընիկ հեղանաղ
Հայրենիքի և ձախառի ճակատադրին ի վընաս:
Նրբա խոնդիրը կենտկամում պիտի դընել չեչտակի.
Թող նա,

Տրոցկին,
Էլ միանձնյա հըրամաններ չարձակի,
Հըրամաններ,

Որոնք տեղին,
Պայմաններին
Չեն նայում

Եվ ըստանում են ճակատին
Կաղմալումում,
Քայքայում:

Ժողկոմն ախպես վերջացրեց,
Ոտքի ելավ ծանրաբար

Ու հեռադրի թըղթի վըրա մակադըրեց երեւ ըստ.

«Թողնել

Առանց

Ուշադրութեան»:

Ու ներս մըտալ մի գինյութ.

— Ըստխտակներն առան կտալսը,—

Լուր բերալ ահալսը:

Քաջ կոմանդարմը վեր կացալ՝

Հեռադիտակը ձեռքին:

Սմենքը դուրս ելան ըլտապ ու սաղմաղաւտ մեկնեցին:

Աստրախանյան ըստեպներից,

Արյան, զիտու մեջ թաթալ,

Լուկան իր դոռ գիւղիկալով Յարիցիներն մոտեցալ,

Փայլում էին դոմարտակները հոգնարեկ, աներկուն.

Սմեն սաղմիկ մի վիշտ ուներ,

Մի թեժ կըրակ, իր հոգում:

Սմեն սաղմիկ ետե թողած ուներ մի ըսն թանկալին,

Որն իր կընծըր դեռատի,

Թոթալախոս մանկիկին,

Որն իր ձերուկ ծընողներին,

Կամ իր սիրած աղջրկան,

Որն իր քըրճն տնչտիւհտա,

Որն՝ ալիները խոսան,

Որի խըրճիթն էր ալըրլած,

Կամ թալանլած միակ ձին,

Որի հատկերը ոտկեհտա՝

Հանդում տնչունձ մընացին,

Որի չըքնաղ նըշանածին տաբալ ըսպան ըսպտակ,

Որի մանկան տըրորեցին նըթուլների ոտքի տակ:

Հայացքներում ցամամն չըրդեհ,

Սմեն մի սիրտ մի հընոց՝

Նըրանք տնչան թըշնամական ըստեպներով ալեկոծ:

Նըրանց թըրերը կեռ՝ գիւպան բըխտանական տանկերին,

Կալեդինյան ոհմակներին

Ու վայրենի վըրանդերին:

Նըրանց գընդերն տըրյան մահի ամպըրոպներում գորացան,

Ատեկությունը խոլ աճեց՝

Ինչպէս ծովում ուրաղան:

Փաղցից, տապից

Հոգնում էին

Ու վայր ընկնում գըլխակոր,

Բայց միշտ էլ բարձր էին սրահում դրողները բոսոր:
Քայլում էր զորքը՝

Հողնատանջ,

Բոկոտ, ծարավ ու քաղցած:

Առաջադահ հեծելադուռը կես ղիշեր հասավ Յաց:

Հեծյալ զընդի հրամանատարը Սերգեեն էր:

Հաղին

Ըստյական շինել ուներ հարմանդներով թանկագին:

Կաղաններին ներկայացավ իրբե կողոտ զընդալեւ,

Որ Կուրանից կապ է ստեղծում Դոնի սպիտակ զորքի հետ:

Նրբան սիրով ընդունեցին երկու զոռող օֆիցեր:

Ու մեկն ըզդուշ,

Իրբե դադանիք,

Հայանեց նըրան, ինչ ղիտեր.

— Յարեցինի զըռների մոտ,

Չսպուրնիկի դյուղի տակ

Կանգնած ենք մենք,

Ըստյական երկու զընդեր ըսպիտակ:

Հըրամանատարն է զընդերի Կոտովը քաջ առաման:

Ուժերը թարմ են,

Կուշտ ու կուռ,

Եվ հաղնըլած աննըման:

Կարմիրներից երեկ մերոնք խլել են մեկ զըրահակիր,

Որ ունի ութը թընդանոթ:

Ու երեսուն զընդացիր:

Առավոտյան մըլխալուսին կարմիրներին կըխըփենք:

Նըրանք անզոր են այս անդամ,

Ոչ մարդ ունեն

Ու ոչ գենք:

Գոռող զըռները բայց կանի կարմիր վերդենն այս անդամ...

Ուր... Զարդ կըտանք ջհուղներին...

Պատրախտ եղիր, բարեկամ.

Մենք քեֆ կանենք Յարեցինում,

Հերն անթած մեռնողի:

Կուղե՞ս, խըմիր, իրբե նախըդ,

Երկու բաժակ դառն օղի:—

Օֆիցերները Կոտովյան՝ հարբած էին և անկեղծ

Եվ Սերգեենը զադանիքի պարկերն ամեն դատարկեց:

Մըտերմարար խոսում էին՝

Մինչ մեր գունդը հասավ

Ու ստյական վաշտը լըռեց ինչպե՛ս բընում մորթված հավ:

Պատաշուկայն աշնանային մի ցրտաշունչ այդարաց :
Մշուշապատ հորիզոնում արդեն որոշ երևաց
Ըսպաների երկար շղթան՝ կեռման ու սև դժերով :
Հանդնած էին մերոնք դաշտում՝

Ներվերը պիրկի ու խրոփ :

Թեթևակի դողում էին .

Արդյոք ցերթի՞ց ,

Թե՛ վախից :

Մարտից առաջ քեզ միշտ բընում է

Խուլ մի դող, մի թախիծ :

Ինչո՞վ, արդյոք, պիտի կընվեն .

Ոչ արկ ունեն ,

Ոչ փամփուշտ :

Միայն նահանջն է այս դեպքում փրկության ելքը, անշուշտ :
Իայց նահանջի ուղին փակված է .

Այդ սահմանն է մահի ,

Ետեւ դորքն է թըշնամու

Ու տափաստանն ամայի :

Նահանջի միտքը սին երազ է .

Այդ՝ լուրը դիտեն ,

Եվ պաղարյուն , հըպարտ կանդնած են թըշնամուն ղեմադեմ :

Միայն թըրերն են ըստուգում ,

Պրկում են փոկ ,

Թամբակալ ,

Փարվում նիհար նըժուլչենքին ,

Որոնք սովոր են տոկալ :

Միայն թըրերն հույան այսօր ,

Ուստի թըրերն են սըրում ,

Թըրերը կեռ, որ անհամար օրհասական մարտերում

Փայլատակել են անվըրեպ

Ու հաղթանակը տարել :

Մարտից առաջ մեռելային մի լըռություն է տիրել :

Ջրերն անդամ մահվան ողին կարծես ըզղում են օդում .

Ուստի հանդարտ են ,

Մնալով ինձ ,

Իբար էլ չեն կըրծոտում . . .

Հեծան ձիերը և առաջ արշավեցին վարդավազ ,

Արկը պայթեց ,

Ու դեմքերին շըսըրտեց հող ու ավազ ,

Սուլեց , ոռնաց դընդակների և արկերի մի ամպրոպ :

Բայց այբուձին առաջ նետվեց՝

Ահեղագոյ, քառաորով:

Ասրասի տիրեց ըստաներին.

Կարծես մըրելին էր դալիս,
Կարծես մըրելին էր արշավում՝ տոտձ ողի շանթալեց:
Շողում էին թըրերն ահեղ՝

Գըլտխներից պահած վեր
Փռչու ծըխի քուլաներում ինչպես հըրե լեզուներ:
Իդուր էին հըրդհհաթայթ հըրանոթները հեռում,
Գընդացիքներն իդուր էին կրակ ու մահ անձրեռում.
Աերդեհի հեծեաղորը փոթարկվում էր տոտջ,
Հըրե պտանըը պտտեկով ինչպես հեղեղ աննահանջ:
Իրար հասան,

Եվ Թուր թըրի խաչածեհց մոլեղին,
Թընդանոթներն ու հըացանները մեկ վայրկյան լըռեցին,
Միայն լըսվում էր պողպատի զնդոցը պող, մահացու,
Միայն երբեմն չոր թոքով տաըըճանակն էր հազում,
Միայն մարդիկ էին ճըչում օրհասական տաղնապով,
Կեռնում էին սըրախոցխող հեծյալն ու ձին իրար քով:
Կըլում էին օֆիցերները մոլուցքով ահեղի,
Աըվիններով խացում էին փոքերը մեր ձիերի,
Աըվիններով անդըաղարձնում թըրի հարվածը դաթան.
Հըրացանները ձեռներին

Ե՛վ Թուր էին,

Եվ վահան:

Բայց քաջություն

Ու հմտություն

Ըստաներին չօղնեցին:

Աերդեհի սուրը չողաց,

Ասպանդակեց նա իր ձին

Ու դալիահար շանթի նըման կովի կենորոն սըլացավ:

Վերավըմած էր նա ոտքից,

Բայց չէր ըզզում ոչ մի ցավ:

Սուսերամարաը բորբոքվեց:

Մերոնք այդ օր ջարդեցին

Ըստայական մի՛ դիվիզիոն

Մինչև մարտիկը վերջին:

Ըննաց միայն հողմաղացում դարան մըտած այն ըստան,

Որ կրակում էր՝ ընտրելով նշանակեան անխափան:

Նա վերավըր էր մահացու,

Տասը տեղով թըրատված,

Չախ թեն ինչպես կտորած մի՛ ճյուղ՝

Աըդեն ներքե էր հակված,

Բայց կըրտկում էր անդադար :

Եվ նա լըռեց, երբ զըլխին
Իջավ թափով օրհասական՝

Թըրի հարվածը վերջին :

«Հակառակորդ,

Բայց քաջ էր նա...»—

Ասին մերոնք միաձայն
Ու գլուխներն իջեցնելով՝ դրին թրերը պատյան :

Ճակատամարտը վերջացավ անօրինակ հաղթությամբ :
Լուկան մըռայլ էր :

Հըրամկազմը նա կանչել էր շտաբ :

Դժգոհ էր նա Սերդեկեց,

Որ ինքնակամ զըրոհել

Ու կոմդիլին իր հաղթության նախատեղյակ չէր պահել :

Այնժամ կուլիկը ներս մտավ՝

Մերուքի խուրձը դեմքին,

Այսպես խոսեց .

— Գնե՛րա՛նքը մեզ նեղում են կըրկին,
Ուժասպառվում է Ֆարիցլինն օղակի մեջ պաշարման :

Արդ՝ Ռազմական Խորհուրդը մեր

Տալիս է քեզ հըրաման՝

Դիրքեր բըռնել Ֆարիցլինի հարավային մուտքի մոտ :
Լուկան մըռայլ էր,

Եվ համառ :

Պատասխանեց նա հեղինա .

— Ի՞նձ ինչ Խորհուրդը Ռազմական... .

Ի՞նչ եք հոնքերը կիտում... .

Ես չեմ ուզում այստեղ մընալ .

Կերթամ հարավ,

Դեպի տուն :

— Ո՛հ, սըխալվում ես դու, կոմդիլ,

Դու տուն դընալ չես կարող,

Այն ժամանակ,

Երբ մեզ այստեղ ուժեր են պետք պայքարող :

— Ինձ ի՞նչ .

Ես չեմ կարող հոգնած իմ զորամասը տանջել .

Հըրամայել է Տըրցիկին ինձ .

Դեպի հարավ նահանջել :

— Ի՞նչ. նահանջե՞լ... .

Ընկեր կոմդիլ... .

Կատակ է այդ,

Անեկդոտ.

Դըրա համար պեաք է լինել՝

Կամ դալածան,

Կամ երկչոտ:

— Դուք Ձեզ կորցնում եք,—

Որոտաց կոմդիլը խիստ մոլեղին

Ու բնաղդարար ձեռքը տարալ նա իր թըրի դաստակին,—
Իմ պարտքը վէ՛հ:

Արխարա՛ր,

Պատվով եմ ես կատարել,

Կոմունիզմի դործի համար հաղթանակներ եմ տարել

Աստրախանյան ըստեպներում,

Ստալինոպոլում,

Կուրանում.

Դըրա համար իմ դիվիզիանն ունի պողպատ մականուն:

Իսկ դուք այսօր ինձ անպատվո՞ւմ եք.

Անվանում դալածան՞ն...—

Ռաքի ելալ Կուլիկն անհաղթ,

Այսպես տրվեց պատասխան.

— Ընկեր կոմդիլ,

Դուք ձեռքը ձեր թըրի կոթից առեք վար

Եվ մի հաշվեք առայժմ Ձեր հաղթանակներն անհամար:

Տեսե՛ք՝ մենք էլ ունենք ե՛ր թուր,

Եվ չառ դործեր սըխրական.

Թող այդ հաշվի

Եվ փառք տա մեզ,

Եթե կուզե,

Ապաղան:

Քայց այս վայրկյան,

Երբ թըչնամին սեղմում է մեզ,

Ծըվատում,

Դուք ըստառնում եք նահանջել,

Դասալըքել, դնալ տուն...

Դեհ, փորձեցեք.

Ես կաշխատեմ՝

Ձեզ ուղեկցել արկերով...—

Ասալ Կուլիկը և նըստեց վերախորված ու խըռով:

Բայց անօդուտ անցալ այդքան ըստառնալիք,

Համոզում,

Լուկան մընաց անդըրդվելի,

Նա նահանջել էր ուղուս:

Այնժամ խոսեց Կուլիկին էլի Լեղանակով հաշտարար.
— Լա՛վ, ընդունենք՝

Յարեցինից դու զսրամասը տարար,
Հապա ընկեր Ստալինին ինչպե՞ս պիտի հանդիպես:
Յիւր կաց, զընա՛նք.

Հենց այս գիշեր Բշտապ կանչել է նա քեզ:
Վուկան արագ ոտքի ելավ:

— Գընա՛նք, — ասավ քինալից, —
Ես չեմ վախի ձեր մոսկովյան հռչակալուր ժողիմից...
— Այո, զընա՛նք, —

Ասավ Կուլիկին
Ու զրլարիւր վերցրեց. —
Ամեն մարդու չի վիճակված այս աշխարհում լինել մեծ:
Ամեն մեծի ժլպտում են կյանքն

Ու պատմությունը վո՛չ միշտ...
Եթե մերժես դու Ստալինին,
Այդքան դոռող ու հանդիստ,
Ինչպես որ ինձ այս րոպեին անմըտորեն մերժեցիր, —
Այն ժամանակ էս քեզ կասեմ.
Դու աքաղաղ ես ընտիր:

Հըսկա մի տուն է դետալին՝ հեռախոսի թելերով:
Դըռների մոտ ժամապահներ՝

Կանգնած արթուն, անխըռով:

Կանոն ու կարգ ամենուրեք,
Համազգեստներ նըրբակար,

Կաշվե փափուկ բաղկաթոռներ,
Ծըրջանակներ ու նըկար:

Բաղմոցների վըրա նըստած էին խոհուն, առնացի

Հըռչակալուր կոմանդիրները Տասերորդ բանակի:

Քաջ Խուդյակովն —

Ամպրոպային զըրոհների ուսձվերան,

Ու Կալպակովն արխամիրտ,

Լայնաթիկունք,
Նըրբիրան,

Ալյարեվը, զըրահակիր դնացքների բոց հողին
Ու Շչադենկոն, ջահել ժլպխոն ու աղվաժաղը դեմքին:
Եվ շատ ուրիշ կոմանդիրներ,

Երևտասարգ ու տարեց,
Որոնց անվամբ Կարմիր բանակն իր վե՛հ ուղին զարդարեց:
Որ թուր ունեն իրենց կողքին

Ու հաղթանակ՝ ետևում,

Որոնց անունը ոսոխին արկի չառաչ է թրվում :

Եվ Սերգեյի լուռ կանգնած

Ու ժրպատւով մեղմորեն՝

Նայում էր սեղ այդ բաղմությանն

Ու հարց տալիս ինքնիրեն.

Նըրանց միջից ո՞րն է Ստալինն

Ու Կոմանդարմը հերոս,

Որ հըռչակվեց իր դոնրասյան դյուցազնական մարչերով :

Կոմանդիրները ներս մըտած նորեկներին երբ տեսան

Հաղուստներով ծրվեն-ծրվեն,

Բեխ-միրութեները խոսան,

Մահայն հըպարտ իրենց փառքով,

Ինքնավըստահ

Ու վայել,—

Ոտքի ելան,

Ողջույն տըվին,

Ըսկըսեցին փափայել :

Ու Սերգեյն ըղբաց նըրանց հայացքներում անվահեր

Ինչքան դորո՞վ եղբայրական,

Ինչքան հարգա՞նք,

Ինչքան սե՛ր...

Մյդ հայացքները խանդավառ՝

Հերոսության բոցով լի,

Բազկաթոռները թավշապատ,

Հատակն ինչպես հայելի,

Համազգեստները մաքրափայլ,

Պատերը կռիլ, յուզաների,

Թրվում էին Սերգեյին՝

Շըքեղ երազ,

Թուլիչ երգ :

Նա ինքնամոռ հիացումով նայում էր այդ բուրբին,

Քաղցր էր թրվում իր վերքն իրեն

Ու հաղթանակը՝ դյուրին :

Լուկան կանգնած էր զըլխահալ՝

Դեմքին կընճիռ մի անվերժ,

Երբ թավշային մի շըրշյունով դիմացի դուռը բացվեց.

Ու գուրս եկան երկու հոգի՝

Վըճիռ ու կամք զեմքերին :

Կոմանդիրները հարգանքով ժրադ ոտքի կանգնեցին :

Ծուխ էր հանում երկուսից մեկը բեխերից իրեն թավ :

Այդ Ստալինն էր :

Համբարայլ

Նա Լուկային մոտեցավ,
Զեռքը սեղմեց,
Նայեց դեմքին
Ու հարց արվով կիսկատակ.
— Խոսիր, Լուկա.

Կըզաշտպանե՞նք Յարեցիներ,
Թե՛ կըտանք:

— Կըզաշտպանենք,—

Հընչեց մըռայլ ու շեշտակի պատասխան:
Եվ ըսկըսեց Ռազմի Խորհուրդը նիստը մեծ հաղթության:

Հեռքհետև սեղմում էր բիրտ օղակը նոր պաշարման:
Նըրանք նորից մըտան Կալաչ,
Գըզվեցին Կատուրան:

Առան Կալաչ

Ու Կատուրան,
Հասան մինչև Յարեցին,
Նորից արկերը ոռնածայն փողոց ու բակ վարեցին,
Նորից տենդոտ հեռադրներ. Բըռան Կողով ու Մոսկվա.
Վիճակը ծանր է ճակատի.

Պատրոն չըկա,

Արկ չըկա:

Եվ այդ խուժուժ զըրոհների հուզումների տաղանապում,
Երբ քաղաքի գըլխի վըրա կրակ ու մահ էր թափվում,—
Կրասնովը նենդ՝ Յարեցիներն ըսպառնալիք ուղարկեց:
Նրա թղթի հոգին փոքրիկ,
Լեզուն դոռող էր ու մեծ.

«Յարեցիներ՝ բնակիչներին,

Տըզամարդկանց

Ու կանանց.

Ռուսաստանի հարավային բանակը մեր փառապանծ,
Լըվովն ահեղ,

Որ պատնեհներ է խորտակում անայլայլ,
Քաջ Պերմիլին ու Իվանովը հրետանու ղեկավար,
Վորոնեժին են մոտենում՝

Արադ, առանց արգելի:

Նըրանց առաջ Կարմիր Բանակը Զարդ կընկրկի:
Դաշնակիցներն Օգեստայում արդեն հանել են դեսանտ,
Որ Մոսկվայի վըրա գընան

Ու կործանեն քարուքանդ:

Նըրանք տանում են իրենց հետ իրենց բաղկին զորավիդ

Հարյուրավոր սավառնակներ,
Թընդանոթներ հեռաձիւղ,

Անթիլ տանկեր:

Ձեր ցարիցինը հալ ու հուշ կըդառնա

Պուժրի ահեղ պայթյուններից

Եվ արկերից անխնայ:

Առաջարկում եմ անձնատուր լինել Դոնի իմ զորքին.

Հանձնել քաղաքն առանց կըռվի:

Ես ձեզ ասում եմ կըրկին.

Շտապեցեր մի ելք բնտրել ձեր վիճակից ողբալի:

Ձեզ մեկ ամիս ժամկետ կըտամ:

Հետո էլ ուշ կըլինի»:

Վարդում էին սլոտոս այս զերբ մարտական զերբերում

Մեր գինիորները քաջարի

Ու հեղնանքով հըռհըռում.

— Խիստ է հաջում քաղթաւը տես...

— Այդ ո՞ւմ շրջթան է բըկին...

— Մորթին վազըրի,

Ոռնոցը շան,

Աղվեսային է հողին:

Քաջ Նատալիան կայծակնախալ անցնում է շտապ դիրքեզերք

Ուր որ հասել է Կրամնովի այդ բարբաջանքը պատիր:

— Հայրենիքի աղա՛տ որդիք,

Ցարիցինի պաշտպաններ՝

Ջընդում է նա խրամատներում ինքնամոռաց, անվահեր,—

Տի՛ր հավատաք դուք անստամ առամանի բարբաջին.

Այդ զառանցանքն է մեռնողի,

Նըրա ոռնոցն է վերջին:

Նըրա համար է նա հաջում ալդքան զոռոզ, ամպաղսն,

Որ արքաները հաստալիդ նըրան նետել են ոսկոռ:

Պահայն այսօր Գերմանիայում,

Բալքաններում

Եվ այլուր

Հընչում են հեղափոխության ժողերն քաղցրաւուր:

Մալըստամբաժ ռազմիկները վրէժառու զընդակով

Գըլըրվում են զենեքալները:

Ալ կարմիր զրոշակով

Դուքս են դալիս պրոլետարներն ընդդէմ նեխած կարգերի:

Անտեղ շուտով սովետական հեղաշրջում կլինի:

Ու. Բանակներն օտարերկրյա՝

Արդեն ըմբոս,

Գիտակից,

Հեռանում են ինքնազուխ մեր հարազատ Ռուսիայից:
Իսկ առաման Կրանովն այսօր դեռ դառանցում է մեր դէմ:
Իդո՛ւր, վրդի հայտերական շղթան փրտել է արդեն:

Նրանք շներ են անառամ,
Մենք՝ առյուծներ հըրածին:

Ինչքան հուզե,
Թող զաղաղի:

Ի՛նչ հոնի շունն առյուծին:—

Այսպես խոսեց

Ու կրճքերում հուզեց տղնիվ, կըրքի ծով,
Իըրամտաները լիքնդացին զապառոթյան քրքիջով:

— Տղե՛րք,— ելավ Տարսան ահեղ,—

Ես խոսք ունեմ այս առթիվ:

Կրանովն աքլոր է փետրաթափ,

Մեր Կոմանդարմը՝ արծիվ:

Հըռհրացից հտաբառվելով՝

Իդնատը ծուլլ ելավ վեր:

— Նըրանք ծրտեր են լեղտճաք,

Մենք՝ երկաթե բաղեններ:

— Ժի՛շտ է, Իդնաա,—

Հեղեցի Միրոնն

Ու նոր քրքիջ բարձրացավ,—

Կրանովը չար պառավ է մի,

Դու՝ մի փրքված հնդկահավ:

Դըրա համար նա տըճիճի կուտով է քեզ կերակրում:

Առանց այդ կուտը կուլ տալու դու մի վայրկյան չես սարում:

Ըստխտակներն առափոտյան խրճած արաղ և աղոթք՝

Դըրոհեցին ավելի հոծ և ավելի անողոք:

Մերոնք զերբեր էին բռնել բազմաչարչար Դումրակում:

Կրավում էին հերոսաբար և անվըրես կըրակում:

Եվ Կոմանդարմը պանծալի շուներ ոչ քուռ, ոչ հանգիստ:

Նա չէր նըրսում կարինետում՝ հեռու արկից, վըտանդից:

Գիշերն անքուռ երկնում էր նա իր հըրամանն անվահեղ,

Առափոտյան դընում ճակատ,

Որ կատարումն ըստուղեր:

Վարդադնով կայարանում,

Ընկերներով մխտին,

Իր վազոնում սեղանի շուրջ հախլել էր նա քարտեզին,

Իր մարտական դորձողության մի նոր արար մըշակեր:

Հանկարծ հընչեց սարսափահար մի աղաղակ:

— Կոզակներ...

Շվ Կոմանդարմը, Խուզակովը, Ալյարյեվն ու Կուլիկն
Ենմիջադես ներքե թըսն շտաբային վաղսից։
Մերոնք ահով փախչում էին՝

Խըրամտաները թողած։

Կոմանդարմի դեմքի վըրա թարթիչ անդամ չկողաց-
չանգիստ նետեց նա կտրարինն իր ուսերից,
Ու դաժան

Դըլխով արեց դեպի հարավ։

Զինակիցները տեսնոն

Վազանները հեծելազորն ալյերներում մոտակա։

Սուսելամերի ու վարդավաղ զալխ էր նա մեր վըրա։

— Արազավաղ է Ձեր նըթույղը՝ չո՛ւս, ընկեր Կոմանդարմ,
Հեճեք խկույն,—

Հընչեց մի ձայն տաղնադալից, քընքշախառն։

Եվ բոլորը սըրտում ծաղեց միայն մի տենչ,

Մի տաղնապ.

Փըրկել մի կերպ Կոմանդարմին կսրծանումից անխուստի։

Քայց նա չափեց ոտքից դըլուխ փախուստի միաք հայանողին
Արաղ հեղնոտ մի հայացքով,

Եվ նըկատեց ալյ սոհին

Անտեր թողած մի զընդացիր կայարանի պատի մոտ։

Անմիջադես վըր ցատկեց ինչպես առյուծ թեթևոտ։

Նա զընդացիրը քարչ տըլավ դեպի առուն զմեացի,

Տեղավորեց սոսխի դեմ,

Զոքեց հեքով առնացի,

Փամփուշտակալն խկույն դըրեց,

Նըչան բըռնեց անախալ

Եվ ըսկըսեց «Մաքսիմը» դոս կատաղարար կըտկըտալ

Վայրկենապես ամայացած վաղոնների տողանցում՝

Տալով իր խուլ արձագոնքներն ինչպես որոտ ու ճայթյուն։

Այնժամ ամենքը նետվեցին Կոմանդարմին օգնության։

Խուզակովի հըրամանով խուճապողները դարձան։

Քերին ուրիշ մի զընդացիր։

Քայց օգնության հարկ չըկար

Ոսոխների հեծյալ լախան հողմացրերի, խկաղար,

Փախչում էր ետ՝

Ետե թողած լուկ դիակներ ու փուշ։

Եվ հեռացավ ու ծածկըվեց վարադույրով մըչուչի։

Ուրախության ժըպիտ փայլեց Կոմանդարմի աչքերում։

Առավ կարմիր մարտիկներին՝

Մեկնած իր մատը հեռուն

— Դեհ, այժմ դուք հետապընդեք՝

Մինչև հեծյալը վըրջին.

Ճըրանք աշտեղ նոր ուժ հառնեն,
կըհարձակվեն վերբոսին:
Իսկ մենք,— ասա՛վ նա մըտահող՝
Ընկերներին դառնալով,—
Եկեք մեր գործը վերջացնենք:—
Եվ կուրիկից առնելով
Բաղմի քարտեղը ծաղըլված այդ խուճապի ժամանակ,
Ըզդույշ հարձեց ինչպես մի սուրբ ու թանկագին թաշկինակ:
Եվ գինակից բնկերներով մըտավ նորից նա վազոն:
Փըռվեց ոսպի քարտեղն իր դեմ հորիզոնից հորիզոն:

Պաշարումի երկրորդ ակիքն էլ սոնաճայն փըշըրվեց:
Մեր պատմութեան վըսեմ դըրքում մի բոց երես էլ գըրվեց,
«Նոյեմբերի զըսանհինգի աստվոտայն մութլուսին
Դուսմենկոյի և Բուդյոննու հերոսական այրուձին
Դնիրլոսկոսյ կայարանում արվեց ահեղ թըրամարտ
և և կրասնովյան մի դիվիզիոն ջարդեց մինչև վերջին մարդ:
Առավ հաղար-հաղար դերի,
Առավ հաղար հըրացան,
Առավ անթիվ գընդացիներ,
Թընդանոթներ ցարական,
Առավ քարվանը սայլերի,
Ռադմարալեն ու ձիեր.
Բաղմի ալարը հաշվեցին յոթը ցերեկ ու դիշեր:
Թըրվել մարտերն այդ օրերի,
Դործերը վեհ, սըխրական,
Երբ ծըվատում էին արկերն ամեն բստեղ ու ավան,
Հյուսել այդ վեպն անձայրածիր—
Դըժվար է, իմ ուժից վեր.
Դեռ կը ծընվի մեր ֆիրդուսին,
Կըզա կախարդ մի հոմեր:
Հաղարավոր դոհեր արվինք այդ մարտերում ահարկու,
Ընկալ Երմանն
Ինքնամոռաց,
Անդուլ դարբինը հողու,
Ընկալ Տարսը լեռնալանջ՝
Կոմանդարմի կուռ վահան,
Ընկալ Իվան Կովաչի դուստրը, գեղեցիկ նատաչան:
Ընկան անթիվ աստղեր, վարդեր այդ արյունոտ օրերին.
Ընկալ Ռուզնեն առյուծասիրտ՝
Կոմանդարմի սիրելին:
Ճանր էր տանել

Այդքան կորուստ,
Այդքան կըսկիծ
 Ու կարոտ,
Երբ դեռ հեռու էր հաղթանակն,
 Ուղին դժգոյար, քարքարոտ:
Զորքը հոգնած,
 Արյունաքամ,
 Պարեն չըկա,
 Արկ չըկա,
Եւ Ստալինը հակառակ մեկադարձել է Մոսկվա,
Տրոյկին լարում է նոր դավեր,
 Վարկարեկում վատարար.
Ծանր է պրստին անմահության,
 Ծանր է լինել զորավար...

Դիզվում էին խոհերն անվերջ հանդույցներով անմեկկեն:
Կոմանդարմին այն ժամանակ հեռադրատուն կանչեցին:
Այդ Ստալինն էր.

 Նա խոսում էր հեռավոր Մոսկվայից:
Վայրկենապես անեացան տարակուսանքն ու թախիծ,
Ստալինը, թեկուղ հեռու, միշտ նրբանց հեռ է հսկով:
— Ապարատով խոսում ենք ես,

 Իսկենկովիչ, Խուզյակով,
Շչադենկոն, Վադիմ և այլ ցարեցինյան ընկերներ:
Դեկլատաները մեր կողմից Մոսկվա կըղան այս դիչեր:
Կամիչինում մեր զբոսթյունն այս օրերին վատացավ.
Իսկ ես մենակ եմ...

 Քիչ հետո նա պատասխան բացաջավ.
— Ատրախանից, Վորոնեժից. կանչիր փորձված ընկերներ,
Եւ զործն ամուր գիր,
 Ձեռք ուր դու ե՛ր արձուրեն ես, ե՛ր տեր:
Կոմանդարմը դռնեղնեղից այդ առնական խոսքերից
Ու թեկադրեց մի նոր հարցում. հուզված հուզու խորքերից.
— Ասեք խնդրեմ.

 Արեմուսքում ի՞նչ նորություն կա հիմա:
— Առայժմ այնտեղ առանձնապես նշանավոր բան չըկա:
— Դեհ, ամենայն հաջողություն:

 Բարեկեցեք ի՛նչին,
Սեղմում ենք ջերմ ու սրբապալի ձեռքը նրա թանկագին:
— Ի՛նչն հոգով ձեզ հեռ է.

 Նա սիրում է ձեզ, դեկերիդ:
— Այդ մեր պարզեն է մեծադույն,

Ամենաթանկ մարգարիտ,
Ոմանց հողմից մեզ հասցրած խայթին իրրեւ արխուր:
Եւողջութիւն նըրան նըրան եւ ձեզ.

— Սեղմում եմ ձեռքիդ ամուր,—
Պատասխանեց անհաղթ ժողովմբ հարազատ Մոսկովայից:
Եւարտարի առջեւ կանգնած՝

Ժբսլտում էին հարգալից
Հըռչակալիւր կոմանդիրները Տառերուդ բանակի,
Իրար ամուր միաձուլված որպէս մի սիրտ, մի հոգի:
Եւ դուրս եկան հեռագրատան շէնքից սրախ ու կայտառ:
Գետեղերյա զորանոցում հընչում էր զիւ մի կիթառ:
Բուզյանովյան քաջերն էին այնտեղ երգում ու պարում:
Եւ իւր ուսական հոգին էր մեծ,

Այլ Ռուսաստանն էր բարում...

արիցինյան ստեպներին ձմեռն իջավ դըժընդակ:
Ու վաղա-մայրը հուչ եկավ իր սառուցե քողի տակ
իջավ մըշուն ինչպես գիշեր,

Բրոնեց երկինք ու գետին:

Բորանը բաց թողեց միզում իր խորական ալյուձին:
Անթաղ գիերը գերեզման դրտան ձյունի շերտերում:
Դառն ու անհույս կրտավելով՝

Թըռավ աղոսվը հեռուն:

Եվ ո՛վ այդ սառն ու մահաչունչ քստեպներում կըլքեր.
Կարող էր դայը լոկ ունալ սովալըլուկ ողջ գիշեր.
Բայց բանտիներն անքուն դովում էին սառցյա դաշտերում,
Հողմը հեռվից իր թևերով արկի շառաչն էր բերում:
Անառ կանգնած էր Յարիցինն իրբե կարմիր մի վերդեն
Մոմանտովյան հողմադալար գրբոհներին գեմաղեմ:
Նըբանք դովում էին դաշտերն
Ու ճաժիտները կեռման.
Օղակն էին հյուսում համառ՝ երբորդ ահեղ պաշարման:

Նվթողայում Հոկտեմբերի ձայնը հուժկու դըղրդաց.
Մընոտ արքան իրեն դահից արմատահան ընկավ ցած.
Լուկուլտները նոր դարի՝
Սարսափահար

Եւ լ' անքուն

Արյունակալ իրենց հորդան Ուկրաինայից տարան տուն:
Եւ զ ցարական զենեքաւնէն

Անտեր, անօդ մընացին

Ինչպէս շընէրը վայրահաճ՝

Ըստեաներում խաղարշտին:

Շըրտնց համար էլ վերիւթյուն չըկար մահից վեջահաս:

Միայն մի եւք էր մընացել,

Արյունաշող մի երազ.

Կարմիր վերդէնը խորատակել,

Ճանապարհները բանալ

Ու Կոլչակի հայրենադալ խառնամուտին միանալ:

Եւ զ Կեպեքի սըլաքը չար՝

Նըրտնց օդտին էր զործում.

Չըկար բազուկն Ստալինի Զարիցինյան ամբոցում:

Մեկնէլ էր նա զոտեմարտի ուրիշ դաժան ճակատներ,

Ու Կոլչակի արնոտ ժանիքն

Ու կոտուները կոտորէր:

Չըկար բազուկն Ստալինի:

Վնորշիւտին էլ չըկար.

Տրոցկին խորդախ՝ իր դաւերով նըրան տարաւ վատարար:
Բոլխատները,

Քաջ դիտակ հուզայական դաւերն,

Մերնց դընդէրը հյուսիսից մինչեւ Կաւաշը բերին:

Առան Կալաշ:

Ու Կապուրան,

Հասան Սարեպա

Ու Գումրակ.

Պաշարեցին Կարմիր վերդէնն օդակներով վերքտակ:

Ռազմաճակատը պայտածեւ դալիս էր ետ ժամ առ ժամ:

Հալվում հյուծվում էր Տասերորդ բանակն արդեն արնաքամ:

Խաղարի մեջ թաղված քաղաքը չէր քընում ողջ գելէր.

Միայն ոտմերեն օդում պայթող,

Լոկ արկը թեժ,

Մահաբեր,

Որ շառաչով ընկնում ճալթում էր փողոցում ամայի,

Միայն բոցերն ուրեք-ուրեք առաջացող հըրդեհի—

Լուսավորում էին երբեմը այդ խաղարն անթափանց:

Թըվում էր, թե՛

Նորից մի արկ,

Նորից մի զարկ,

Մի հարված,

Շիւ փուլ կըզա գիմադրության վերջին պատնէլ ու կորով:

Ու. Յարկյն կը ներխուժի Կրասնոյն իր զուռ տանկերով։
Երգեն կընում էին բընից ամեն կարիճ ու զեռուն։
Տեւաւնն արզեն նպասարողի երգերը միա էր բերում,
Սպեկուլյանն արզեն Հաւից պարկերն անրով ցորենի,
Բուրժուան նախէ տափաստանին՝

Ինչպէս վարդապ. բորենի:
Արդէն էսերը երազում թըսով ճառի պատըշգամբ,
երդեց անկումը Լենինի սղաստալին չարութեամբ:

Բայց ի՞նչ կանի ողորմին արժիկն,
 Կամ բարենին՝ առյուծին.
 Բըշնամու դեմ կրավի ելավ Բուդյաննու սեղ ալլուճին:
 Կառախուղից ելավ հանկարծ՝
 Ինչպես մըրբիկ,
 Ինչպես բոց,
 Կայծակնավալ սուսերնեբով,
 Դըրուշակներով հողմալուծ:
 Ամեն հեճալ

Դյուցադն էր մի,
Ամեն նըթույզ՝
Մի հըրդեհ,
Ամեն մի թուր անհեղ կայծակ էր ձեռքերում երկաթե:
Ելոտած նըթույզ հըրդեհաբաշ,
Կայծակե թուրը ձեռքին՝
Քաջ դորավարն առաջ տարավ դյուցադնական ալյուձին:
Մառախուղից հանկարծ բռնում էր թընախուն ընդառաջ՝
Եվ ըսկըսվում էր մահացու թըրի զընդոց ու շատաշ,
Զիերը ծառա էին լինում՝
Տխրանալար փընջալով,
Խըչում էին պատնեների, փըշալարի վըրալով:
Ինչպես հըրդեհն է չոր դաշտի տատասի ու փուշ լտփղոմ,
Կամ հուղը խոլ՝ ցըրիվ տալիս տերեն աշնան պարտիզում,
Ելդպես ցըրում էր Բուդյոննին,
Առնում ալար ու դերե՝
Թիկունքն անցած Մոմոնտովյան կողակային զընդերե:
Դնկավ նըրա ահեղ զարկից Կրակցովը դուռ դենբալ,
Գուլոբենցեվը խորտակից հորդաներով իր հեծյալ,
Կարծիր զընդերը կես գիշեր Բալիկ վըրա նեալեցին
Ու ջարդեցին մի գիլիգլին՝
Մինչև հեծյալը վերջին:
Սլեքսենն իր զընդերով առաջ եկավ անխափան
Սինչև դարբասը քաղաքի,

Բաղձաչարչար Կապուրան,
Ջարդեց մերոնց,

Գերի տարալ՝
Երկու դընդերը հեռիտ,

Առալ երկու զըրահակը

Ու տասերեք թընդանոթ:

Բայց մի վայրկյան միայն շողաց ռազմի արեւը՝ զըլխին
Ինչպէս ամպըսոյ վըրտ հասալ Բուդյոննու հոծ ալրուծին,
Փախան դոռող դէներալի զընդերն ահից խելադար,
Ետեներից Բուդյոննու թուրն էր փայլափում խոլարար.
Գեմից նըրանց ըսպասում էր դեռ ալիւլի ահակին:
Նըրանք դիպան Ալլարեւլի և Կուլիկի արկերին:
Եւ թըրերի,

Թընդանոթի

Ամպրոպային

Ձարիլ տակ

Քնկան ինչպէս մորեկն արտում վեցն էլ զընդերն ըսպիտակ:

Անդուլ սուրում էր Բուդյոննին,

Փոթորկաթե,

Մարտից մարտ,

Փառքը վաղում էր ստջեից,

Ինչպէս ահեղ ավանդարդ:

Հյուսիսային քափաններից,

Արյան, ձյունի մեջ թաթալ,

Նըրա մըրբիկն Արեմոյան ահեղ ճակատը հասալ:

Չվերցըրեց նա իրեն հետ հըրետանի և արկեր,

Որ չուտ համներ,

Եւ թըչնամին,

Նախատեղյակ,

Չըփախէր:

Նա քոջ դիտեր դիմադրական կորովը նենդ ոստիի.

Միայն նըրա թըրի փայլից՝

Նա սոսկահար կըփախէր:

Գիտեր. անթիւ թընդանոթներ ավար կառնի մարտերում.

Հըրետանու վարպեաներին նա իրեն հետ էր բերում:

Մառախուղի միջով տարալ հըրաչաղութ ալրուծին

Եւ դու դիպալ նա դէներալ Տոլկուշկինի կորպուսին:

Ոստին անհող մըտել էր քուն իր զընդերով անհամար՝

Շուրջը խորունկ խըրամատներ

Ու պատնէշներ փըշալար:

Քնդաց ուռան որոտագոչ.

Աղմուկ:

Սոսկում:

Ու խուճաղ :

Բերերն ահեղ շոտաշէցին կաթսակների սաստկութեամբ :
Հակառակորդը բռնելոված իր սեփական թաղարդում
Ձարկվեց ժրջե սրտանշններին՝

Կխաղինոված,

Կխաղթուն :

Ճակատամարտը վերջացավ :

Լըռեց ոռնոցն արկերի :

Անեացավ մի ողջ կորպուս՝ թողած տվար և դերի :

Այդ մահացու վերջին հարվածն էր Կրասնովյան բանակին :

Տխրանական սրտույտ դորձեց Բուդյոննու բոց ալբուձին :

Ռոտիները դըլխին իջավ ինչպես մի ծանր մրկունդ .

Իր արշավի ճանապարհին ջարդեց քրտն և վեց դունդ :

Առավ դերին հաղար և բյուր,

Հաղար և բյուր հրացան,

Առավ բաղում թընդանոթներ,

Գընդացիներն ցարական,

Առավ քարվանք սալերի՝

Արկով, զանձով ծանրաբեռ,

Առավ ձիեր արագավաղ,

Առավ թըրեր ու թամբեր :

Առավ կալաչ

Ու կատուբան,

Առավ Սարեպա

Ու Գումբակ .

Կարբեց դաշտերը հայրենի՝ հորդանների քաղկառակ,

Ու հաղթութան, իրաքի երգով վերադարձավ Յարեցին :

Այսպես ծընվեց մատախուղից Բուդյոննու բոց ալբուձին :

Ռադմարեմից իջան Կրասնովն ու իր բանակը ջախջախ :

Եվ Գենիկինը բեմ ելավ՝ տվելի ժանա ու խիզախ :

Նա Յարեցինն արյունաքամ՝

Չորրորդ անգամ պաշարեց :

Բրիտանական թընդանոթներ,

Սալառնակներ նա բերեց :

Բրիտանական սալառնակներն օդում ահեղ ճախրեցին .

Գըտան նըշանը վերջապես,

Գըտան «ահեղ ոսոխին» .

Փախըստական ամբոխն էր այդ կայարանում կուտակված,

Ամբոխն անմեղ,

Սարսափահար,

Անսխեան

Եվ անհայ :

Եվ ինչ... Հանկարծ ներս դըլիւն,

Իբրեւ երկնից մանանա,

Որոտալով կարկըտեցին

Արկերը թեփ, անխնա :

Եվ մարմիններն ալանդալոված,

Արնաշաղախ,

Թըռան օդ.

Վերեւ թըռան՝

Ճերմակ միւրուք,

Կընօջ ըստինք,

Մանկան սա :

Արյուն և ծուխ,

Անեծք ու ճիւղ

Եվ անդըլուխ դեակներ :

Փա՛ռք ու պատիւ՝ բրիտանական «հերոսներին մարդասեր»...

Ահա դըռան երկրորդ նըշանը...

Սոսկալի՛ բաղձուկյուն.

Կանաչք էին հերթի կանգնած հացի համար փողոցում.

Նըբանց դըլիւն ընկան ուռմբերն ինչպէս ամսլոտ ահալոյր,

Հացի հերթներն ահա դարձյալ արնաշաղախ մի խրմոր :

Ջըկար բաղուկն Ստալինի :

Վորոշիլովն էլ չըկար :

Եվ Տասերորդ բանակն արդեն արյունաքամ էր, աըկար :

Նա նահանջում էր հողնարեկ :

Լենինն ըլտաղ հեռաղբեց.

— Մի՛ մոռնաք ստալինյան աշխատանքի փորձը մեծ.

Ստալինի փորձով անցած ուժերն ի մի ժողովեցեք,

Ստալինի օրինակով,

Նըբա ողով դործեցեք :—

Բայց որոված էր քաղաքի ճակատադիրը դըժխեմ.

Փոթորեալաց մըթին ամսեր էին դիզվել նըբա դեմ,

Տըրցկին տակից էր փորփրըռւմ խըլուրդային ճանկերով :

Գըբսից դալիս էր Դենիկինն անդլեական տանկերով :

Եվ Յարիցինը կատարեց իր պարտքը վեհ պատմական.

Մի ձիգ տարի կանգնեց անտու, որպէս ահեղ պատասխան,

Կոմունիզմի դալլաբարո ռոթներին դեմառընմ :

Մի ձիգ տարի նա դիմացալ,

Կանգնեց որպէս ամուր վեմ

Բեկողվարդյան հողմաշառաչ հեղեղների կենտրոնում :

«Փըշրում էր նա նըրանց անկերջ

Եվ իրարից բաժանում:

Մի ձիւ տարի նա պալարեց՝

Արշունաքամ ու լարված,

Աւ Թոսկվային,

Երկրի սըրտին

Արշուն ալվալ,

Տըվալ հաց:

Ատրեց մանուկը հաղթութան,

Ոտքի ելալ ու քայլեց.

Նա հաղթ բաղկալ դարեւմ է իր սասիններին մահամերձ:

Իսկ դու,

Քաղաք իմ անձնուրաց՝

Կընկենս սրտես ողջակեղ.

Նըղան զայլերը սոնալալ,

Կը լըղկըտն նըրանք քեզ,

Դո պանծալի

Ձալակներին

Կըշարշարեն,

Կըկախեն,

Հետս կերթան

Եկեղեցի,

Անմեղունա՞ղ,

Սեղանէմ...

Առան Կալաչ

Ու Կատուրան,

Հասան Սարեպո

Ու Գումբակ:

Վերջին մարտերն էին զընում արշունաների լըլի տակ:

Ու Սվետոգարը զիբք մըտած զընդացրային ջոկատով

Մերոնց նահանջն էր պաշտպանում:

Գընդացիրները թոթով,

Դիպուկ ժըլառ հարվածներով հընձում էին թըշնամուն.

Էնկնում էին նըրանց դիւրը մերձուլւյան դաշտերում:

Այնժամ սասին ամպրոպային իր սղջ կըրակը դժխեմ՝

Կենարոնացրեց զընդացրային այդ ահալոր ըննի դեմ:

Երեք խիղախ զընդացրորդ ընկան արշան զիրքերում:

Ու Սվետոգարը պարզ տեսալ.

Վայրկյանը մահ է բերում:

Նա մընացած ընկերներին հըրամայց.

— Դեհ, արդեւր.

Դուք ձեր երկու զընդացիրներն առեք խկույն ու վախեք:

Իսկ ես նըրանց իմ «Մաքսիմով» կհամոզեմ դեռ առտեղ:
Եվ ըսկըսեց «Մաքսիմ» իր հառը և հարտար և ահեղ:
Եվ երբ մահվան ժապավենի վերջին կըրահը պարպեց,
Եվ երբ ճիչով օրհասական մի չար ոտով ել պտռեց,
Երբ մոտենում էր,

Վարդավաղ,

Ինչպես լավան,

Թըշնամին,

Ջոկատապետը լուռ փարվեց իր առկենդան «Մաքսիմին»:

Երգեն, մոտիկ էին նըրանք,

Եվ մահն արդեն վերահաս.

Խփեողարի սըրտով անցավ մի ողջ աշխարհ, մի երազ...

Հիշեց նա տունը հայրենի,

Լեռները զով սերբակուն,

Հիշեց իր մորը և քըրոջ,

Որ կա'ն, արդյոք,

Թե՛ չըկան,

Հիշեց խաղերը մանկական,

Արագիլները բընում,

Եվ Թաշկինակն արտասովթոր,

Երբ նա գինյով էր դընում...

Հիշեց մարտերն արյունահոս,

Հիշեց այն ռուս աղջըկան,

Որ սեր վառեց նըրա սըրտում

Եվ լույս հանեց ապառաճ:

Հիշեց նըրա դիակն արնոտ,

Նըրա խոսքերը վերջին.

«Մաքսիմըս առ.

Եթե, նըրանք մի օր մըտնեն Յարիցին,

Թող այդ լինի եղբայրական քո դիակի վրայով»:

Նըրանք արդեն դալիս հասնում են վայրագոջ ուռայով:

Ոչ. նա «Մաքսիմը» չի գիշի կողակներին ըսպիտակ...

Կարծես թե նա է...

Իր Նատաշն...

Առջևն ընկած

Ու դեռ տաք...

Նա գընդացիրն ամուր գըրկեց ինչպես կըրքոտ սիրահար,

Կանգնեց ափին

Ու մըրմընջաց.

— Առ քո որդուն,

Վոլդա-մայր...

Ու վայր նետվեց,

Թաղվեց դետի ալիքներում փրփրաբաշ:

Յոգում անհետ անհացավ վերջին հոռու՛ք՝ «Նատաշն»:

Եւ հունիսի երեսունին, երեկոյան դորչ մեղին
Ըսպիտակները ոռնաճայն, մըռայլ, մըտան Յարիցին:
Նըրանք մըտան կարմիր Վերդեն՝ բրիտանական տանկերով,
Մըտան խաչով:

Ու բուրվառով

Պատարագի

Չանդերով:

Նըրանց դիմաց ոտքի ելան քաղցենինները բոլոր,
Վաճառական

Ու խանութպան՝

Փորերը հաստ ու կըլտր,

Նըրանց դիմաց ոտքի ելան տիրացուները ցընդած.

Ինչպէս ոռնոցը դայլերի՝

Յարական հիմնը Թընդաց,

Քաճանաները երդեցին հին օրերի մոլությամբ,

Էսերը, ճառն իր կըտուցին՝

Թըռալ իսկույն պատըշղամբ:

Հետո եկավ Բարոն Վրանդեն՝ ինչպէս չաղկալը դաժան,
Եկա՛մ երթով,

Հանդիսավոր

Ու համբաքայլ

Մըտալ ժամ,

Հետո եկան հարբած կանայք՝ տոպրակ ու ջուլ չալակած,

Որ Յարիցինն ավար առնեն,

Տանեն Թալիչ,

Ճերմակ հաց,

Հետո եկան ճորտատերերն ու կուլակներն արնախում,

Ըսպեկուլյանտը մինիստրին արդեն պորտֆել էր ծախում,

Պարադիտներն ամեն եկան:

Հետո եկավ Դենիկինն՝

Ահեղ նըստած

Անդլիական

Վասալության

Դահճէբին:

Հենց որ եկավ,

Անմիջապէս

Մեղալիոններ պարդեց

Բրիտանական տանկիստներին,

Ըսպաներին լիտքը ու մեծ,

Հենց որ եկավ,

Անմիջապէս կանչեց Խորհուրդ Ռադմական

Ու բառառեց,

— Բուլճեկզմի ամբողջն ընկավ:

Եվ չըկան

Հիմա մեր դեմ ծարիցիների նրման անառ ամբողջներ:

Այժմ կարող ենք մեր ուժերը կուլճակին միացնել

Ու միացյալ ուժով շարժվել դեպ սիրտը մեծ Ռուսիայի,
Դեպի Մոսկվա...

Սա մեղ տալիս է գրավական հուսալի,
Որ կըլուծվի Գորդյան հանգույցն այսքան ահեղ, չարաղետ,
Կըկըտըրվի բուլճեկզմի գըլուխն այսօր և հավետ:
Հըրամայում եմ՝

Գեներալ

Սեդուրինին,

Վրանդեկին...

Սակայն իզուր էր հոխորտում այդ արնախում գարչելին.
Նըրա գըլխին էլ չըչողաց ոաղմի արեւ՝ երկար:

Նըրա մարմաջն արյունաշող՝ մընաց սըրտում անկատար:

Մեր պատմության ահեղ անիվը թափալվեց միշտ արագ,
Միշտ գըլուրվեց

Ու միշտ դընաց նրա կամքին հակառակ:

Բուլճեկզմի ոգին աճեց նրման հըզոր առյուծին,

Մըբրեկներում հըզորացավ Բուդյոննու լոց այրուծին,
Հըզորացավ

Եվ արշալեց

Միշտ հաղթական

Եվ անսարտ,

Փառքը վաղեց իր առջևից ինչպես ահեղ ավանդարդ.

Ստալինը փայտատակեց հորիզոնից հորիզոն՝

Մոսկվայից Դոն,

Դոնից Ուրալ

Եվ Պիտերից

Էլի Դոն,

Շանթեց ըուր ոսոխներին:

Գեներալներն ըսպիտակ

Խորտակվեցին հողմացըրիվ նըրա հուժկու զարկի տակ՝

Նըբան լենինը միշտ նետում էր այն ճակատը դաժան,

Ուր որ ապրում էր հոկտեմբերը մահացու ճգնաժամ:

Նըրա զարկից ընկավ Կուլճակն իր բանակով խաժամուժ,

Այդ մղձավանջը թանձրանիստ՝

Անեացավ,

Դաթձավ հուշ,

Նըրա զարկից անդլիական նավերն իջան ծովի տակ,

Ընկալլ ցընդած այն Յուդէնիչն իր համհարզով հացկատակ,
Նըբա զարկէց ընկալլ Տրոցկու դիմակն ու դալը զազիւր
Եվ Դենիկինը կործանվեց բանակներով ցանուցին:

Ըսպիտակները վեց ամիս Յարիցինում մընացին:
Եվ վեց ամիս

Կողոպտեցին,

Չարչարեցին,

Խաչեցին:

Իննը հարյուր քրտան թըվի հունվարի լույս երեքին
Ամուր սառույցը Վոլգայի դոփեց կարմիր այրուձին:
Թումանովյան դընդերն էին ինչպես ահեղ ուրազան:
Ըսպիտակները սոսկահար թողին քաղաքն ու փախան,
Դեպի վազոն արշավեցին վաճառական ու տերեր՝
Քըրտնակալած,

Թեերի տակ՝

Պայուսակներ

Ու զարդեր:

Եկան տերերը քաղաքի հաղթանակի երգերով,
Եկան կարմիր դըրոշակներով

Ու վարդապետն վերքերով:

Եկան տեսան իրենց առաջ մի դորշ, խալար ավերակ.
Քանդել էին ջըրմուղ ու թել,

Կըտրել և ջուր և կըրակ:

Փողոց ելան Յարիցինի պրոկտարները հուզված,
Նըբա տերերն իրավազոր

Ու պաշտպաններն անձնուրաց,

Նըբա տերերն ու պաշտպաններն արնաչաղախ երեկվա
Այսօր դաբձան հըրաշածին շինարարները նըբա:

Քաջ Սերգեեն, արդեն թողած իր փառապանձ այրուձին,
Դարձալ կարմիր ճարտարագետ,

Եվ արշավեց վերըստին

Ավելի բարդ ու դժվարին ճակատներով կառուցման:

Նա կառուցեց երկաթաղուն նըթույզների դործարան:

Այդ նըթույզները դուրս ելան դարբասներից լայնաբաց.

Նըբանց խըրխինջն անծայրածիր ըստեսներում դըրընդաց:

Նըբանք անցան ու հերկեցին այն ըստեսները բերրի,

Որոնք մի օր հերկվում էին պայթյուններով արկերի:

Նըբանք անցան ու հերկեցին խըրամասները խոպան,

Քըտեղ ընկալլ իվան Կովաչը,

Պանծալի հընացպան:

Եվ Յարիցինը,

Արկերով հաղար անգամ ծըվաւոված,
Այրված անթիվ հըրդհնեւով,
Եվ Թաւանոված,

Եվ քանդոված,
Դարձաւ երգի ու երկաթի հըռչակալոր մի քաղաք:
Բրպես անանց հըղորության

Ու ցընծության աշաղակ՝
Նըրա կըրճուում հըպարտ կանչում են բյուրավոր շշակներ:
Ամենուրեք տիտանական դործարաններ են կանգնել
Իրենց անթիվ ծըխաններով՝

Երկնակառկառ, ահադին,
Եվ սեղ մի տեսք են ընծայել այս հինավուրց քաղաքին:
Ասվալտապատ պողոտաներ,

Ապարանքներ բազմահարկ,
Հըրադարակներ լայնածավալ,
Այդեստաններ,

Պարտեզ-պարկ,
Երիտասարդ բանվորներէ աչքերն ուրախ, իմաստուն
Եվ ժրպիտներն աղջիկներէ,

Ծիծաղ ու երգ ու խոստում,
Ու վուդա-մայրը՝ նավերի կարավաններ շալակած
Եվ ամեն ինչ սուտ, առատ, սուտ ինչպե՛ս ճերմակ հաց:
Հին Յարիցինը նոր կյանքով

Ու պատմությամբ է եռում.
Յարիցինի փառքը զընդում է հեռավոր փեբրում:
Ուստի մեր նոր Յարիցինի շինարարները քահել
Գլտան նըրան մի նոր անուն՝

Արժանավոր ու վայել:
Ո՞վ Յարիցինը պաշտպանեց՝

Տալով իր կյանքը բողին,
Ո՞ւմ անունով մեր քաջարի դընդերն ի մարտ դընացին,
Ո՞վ Յարիցինը դարձրեց կոմունիզմի անառ բերդ,
Ո՞վ ջախջախեց օձի դըլուխն

Ու հաղթանակն ավարտեց,—
Այդ Ստալինն էր մեծագործ,
Հաջորդը մեծ էհներին.

Եվ կամեցան,
Որ քաղաքին այդ վեհ անունը լինի,
Անունը քաղցր ու սրբազան՝

Ինչպես երկիր ու երկաթ.
Որոշեցին, որ Յարիցինը հին՝ կոչվի

ՍՏԱԼԻՆԳՐԱԴ

Հա տնցալ իմ նալն անտակ,
Անծայրածիր օվկիանից,
Եվ իմ հողին,
Ինչպես մըշուշ:

Պատեց անհուն մի թախիծ:

Նըստած եմ ես ծովեզերքին՝

Հողիս մըռայլ ու խրոփ:

Գանի՞ կաթիլ, արդյոք, առա ես իմ երդի թեւերով,
Ո՞ր լայնությունը չարիեցի,

Ո՞ր խորությանը հասա,

Եվ չըլողաց, արդյոք, իմ նալը չարիանց հեշտասահ...
Ունա՞յն հարցեր...

Ա՛խ, ես գիտեմ,

Որ չեմ երգի Հոմերոս,

Եվ չեմ կերտել քո դործերին և քեզ վայել մի հերոս,
Բայց երջանիկ եմ, որ ապրում եմ, Առաջնորդ, քո դարձում,
Եվ դըրվազներն եմ քո կյանքի իմ երգերով մեծարում:

Անցալ այն խուլ դյուցազնական կըռիվների ֆայուրեն
Եվ նոր հոգսով սաղմոսավորվեց կյանքիդ ամեն մի ընթաց:
Երկրին զարկել էր պատերազմը...

Կործանի՞չ մի կաթված,

Դաշտերը մերկ,

Մմբակներով

Եվ արկերով

Ծըվատված,

Դործարանները մահամերձ,

Արտերն ամեն ամայի,

Ամենուրեք մըռայլ ուրուռն աղքատության ու մահի:

Դու մեծագործ Լենինի հետ,

Նըրան հըղոր զինակից,

Դուրս հանեցիր երկիրն արագ անկման ահեղ վիճակից:

Դու միշտ անմահ Լենինի հետ,

Նըրան ձուլված հալիտյան,

Օրորեցիր օրոցքը բոց բանվորական պետության:

Շառաղունեց հորիզոնում մի նոր կյանքի արշալույս

Եվ բորենին հին աշխարհի՝ ինչպես խավար՝ սովալ խույս,

Հաղթանակի հուրհեք մանուկն իր օրոցքից, ելալ դուրս,

Կանգնեց ամուր փոքի վըրա,

Կապեց դոտին,

Առավ դուրդ,

Նըրա թուլանքն ու դորությունն արար աշխարհ հանաչեց,

Նըրա պայծառ հայացքի տակ մի նոր աշխարհ կանաչեց:

Մեռալ Լենինն...

Ու լուրն ահեղ, ինչպես կայծակ սըրընթաց,

Մեր պատմության ամպակուտակ հորիզոնում դղրդաց,

Մըթնեց աշխարհը,

Մարդկությունը կանդ առավ դալկացած,

Կարծես արևն ահնթարթում չառաչելով ընկալ ցած:

Եվ մարդկային անալի այդ վիշտը,

Այդ կըսկիծն անպատում

Դու կըրեցիր,

Պարկակեցիր տիտանական քո սըրտում:

Տեսար դու մահը Լենինի...

Օ՛, բընությունը դաժան

Դեռ չէր պատժել մարդուն երբեք այդքան ահեղ, ազդարժամ:

Եվ այն պահին,

Երբ մեր հողին թափում էր դառն արտառուք,

Ինչպես անձրեն օվկիանոսում,

Տափատանում պարող բուք,

Երբ մեզ ախրել էր տըխրությունն ինչպես մի ծանր մութ ամպ,

Եվ երբ ամեն ծառի վըրա աղետալային չարությամբ

Կոմունիզմի ձևափոխումն էր կրոնական թրջումին,—
Վլադիմիր, ոխի այդ ահալոր ու ցրտաշունչ օրերին
Հընչեց շեփորը պողպատե յոթնարանյա քո երգման:
Ինչպես հույսի, հաղթանակի պողպատաձուլ մի արձան,
Կանգնած վրան գաղաղի դեմ այնտեղ հանդիող արևի,
Ձեռքդ մեկնած հորիզոնին,

Աշխարհներին,

Դարերին,

Դու երգվեցիր առաջապահ մեր բանակի անունից
Նըրա դրոշմ առաջ տանել՝

Միշտ անաղարտ և անբիծ:

Դու երգվեցիր...

Շվ քո երգումն, իրբև կըրակ սրբապան,
Վատվեց բոլոր հողիններում

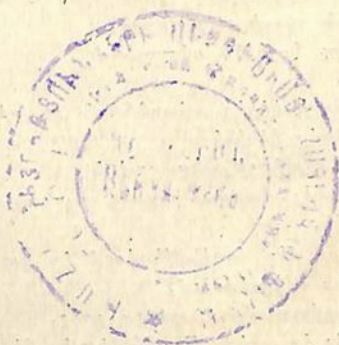
Շվ լույս հանեց ապագան:

Քո երգումով դոտեպընդված՝ մենք մեծ ուղին քայլեցինք,
Քո երգումով թևավորված՝ առանք երկիր ու երկինք,
Քո երգումով անցանք հաղար վերելքներով դժբախտին
Ու բարձրացանք հաղթանակի հավերժական կատարին:
Քո երգումով լուսավորված ամբողջ մեր աներեք
Ողջ աշխարհին տալիս է լույս և անթառամ օրենքներ:
Քո երգումով դու քանդեցիր մահվան դադանիքն ահալոր,
Քո երգումով լենինը կա,

Լենինը դու ես այսօր:

Վ Ե Ր Ջ

1940 թ. հունվար

Կազմը, անվանաթերթը և գլխատառերը՝
նկարիչ Կ. Տիրատուրյանի
Ֆրոնտիսպիսը
նկարիչ՝ Ս. Ալեքսանյանի

Տեխ. խմբագիր՝
Ս. Ալբուցյան
Սրբագրիչ՝
Վ. Ավագյան

ՎՖ 2477. Հրատ. 5375.

Պատվեր 706. Տիրած 4000.

Հանձնված է արտադրության 16/X—1940 թ.

Ստորագրված է տպագրության 18/XI—1940 թ.

Հայպետհրատի տպարան, Երևան, Լենինի 65.

ԳԱՆ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

220027703